

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

BAŞARISIZ DEVLET OLGUSUNUN TERÖRİZMLE İLİŞKİSİ:
SOMALİ VE EL ŞEBAB ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Gözde SÖĞÜTLÜ

Bursa-2019

**T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**BAŞARISIZ DEVLET OLGUSUNUN TERÖRİZMLE İLİŞKİSİ
SOMALİ VE EL ŞEBAB ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Gözde SÖĞÜTLÜ

**Danışman:
Doç. Dr. Sezgin Kaya**

BURSA 2019

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda 701616004 numaralı Gözde Söğütü'nün hazırladığı "Başarısız Devlet Olgusunun Terörizmle İlişkisi: Somali ve El Şebab Örneği" konulu Yüksek Lisans Tezi çalışması ile ilgili tez savunma sınavı 08/11/ 2019 günü 10:30-11:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin / çalışmasının başarılı (başarılı/başarısız) olduğuna oybirliği (oybirliği/ oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Doç. Dr. Sezgin KAYA

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Kaan DİYARBAKIRLIOĞLU

Yalova Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Barış ÖZDAL

Bursa Uludağ Üniversitesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 08/11/2019

Tez Başlığı / Konusu: BAŞARISIZ DEVLET OLGUSUNUN TERÖRİZMLE İLİŞKİSİ: SOMALİ VE EL-ŞEBAB ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam vii +133 sayfalık kısmına ilişkin, ... / ..... / ..... tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %14 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

08.11.2019

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gözde Söğütlü
Öğrenci No: 71616004
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
Programı:
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Doç. Dr. Sergin KARİA
Danışman
(Adı, Soyad, Tarih)

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunacağım “Başarısız Devlet Olgusunun Terörizmle İlişkisi: Somali ve El Şebab Örneği” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle ve paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

08.11.2019 -

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gözde Söğütü

Öğrenci No: 701616004

Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: Y. L. Öğrenci

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı: Gözde Söğütü
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı :
Mezuniyet Tarihi : / / 2019
Tez Danışması : Doç. Dr. Sezgin Kaya

Başarısız Devlet Olgusunun Terörizm ile İlişkisi: Somali ve El Şebab Örneği

Terörün küresel bir nitelik kazandığı dönemde terörizmi tetikleyen ya da şiddetlenmesi noktasında uygun ortam hazırlayan koşulların belirlenmesi sürdürülebilir bir barış ortamının sağlanması için hayati önem taşımaktadır. Ulus devlet modelinin kusurlu bir versiyonu olarak tanımlanan başarısız devletler terörist grupların yuvalanabilecekleri güvenliksiz alanlar ile kriz bölgelerini oluşturmaktadır. Dünya barışını en çok tehdit eden unsur devletler arasındaki silahlanma yarışından ziyade terörün önlenemez yükselişi ve başarısız devlet olgusunun yıkıcı etkilerinin yayılmasıdır. Kabile toplum yapısının hakim olduğu Somali'de 1991 yılından itibaren merkezi otorite ülke genelinde zayıflamıştır. Sömürge mirasından modern devlete geçiş aşamasında başarısızlığa uğrayan ülke iç savaş, açlık, terör gibi kavramlarla özdeşleşmiştir. Somali'de devlet mekanizmasının kusurlu olması, nüfusun geniş kesiminin siyasi ve ekonomik haklarından mahrum olması ya da havaalanları ve sınırların denetlenememesi gibi durumlar terörist grupların ülke topraklarını operasyonel bir üs olarak kullanması için elverişli koşullar yaratmıştır. Somali'de terörle etkili mücadele ve istihbarat stratejisi geliştirilememesi birey güvenliğini doğrudan tehdit etmektedir. Bu çalışma, küreselleşen dünyada giderek daha kompleks bir yapıya dönüşen terör örgütleri için güvenli birer sığınak haline gelebilecek başarısız devlet olgusunu değer-bağımlı insani güvenlik kavramı çerçevesinde analiz etmektedir. Yirmi

yıldan uzun bir süredir güçsüz devlet yapılanmasının görüldüğü, şiddet ve kaos ortamının hakim olduğu Somali'nin devlet başarısızlığına etki eden siyasal, sosyal ve ekonomik faktörler incelenmiştir. Somali'de birey güvenliğine doğrudan tehdit teşkil eden El Şebab terör örgütünün ortaya çıkmasına ve yayılmasına etki eden toplumsal dinamikler doğrultusunda örgütün ideolojisi, propaganda yöntemleri ve gerçekleştirdiği eylemler analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Başarısız Devlet, İnsani Güvenlik, Somali, Terörizm, El Şebab

ABSTRACT

Name and Surname : Gözde Sgtl
University : Bursa Uludağ niversity
Institution : Institute of Social Sciences
Field : International Relations
Branch : International Relations
Degree Awarded : Master Thesis
Page Number :
Degree Date : / / 2019
Supervisor : Doç. Dr.Sezgin Kaya

Failed State Phenomenon and Terrorism: The Case of Somalia and Al Shabaab

Determining the conditions that trigger the terrorism or create an appropriate environment for the aggravation of terrorism in the period when terrorism gains a global character is of vital importance for ensuring a sustainable peace environment. Failed states, defined as a flawed version of the nation-state model, constitute unsafe areas and crisis zones where terrorist groups can nest. The most threatening factor in world peace is the inevitable rise of terrorism and the spread of the destructive effects of the failed state rather than the arms race between states. In Somalia, where the tribal community structure is dominant, the central authority has weakened throughout the country since 1991. The country, which failed in the transition from colonial heritage to the modern state, has become synonymous with concepts such as civil war, hunger and terror. In Somalia, the state mechanism is flawed, the large part of the population is deprived of political and economic rights, or the lack of control of airports and borders created conditions for terrorist groups to use the territory of the country as an operational base. The failure to develop an effective anti-terrorism and intelligence strategy in Somalia directly threatens individual security. This study analyzes the phenomenon of failed state, which can become a safe haven for terrorist organizations that have become increasingly complex in the globalizing world,

within the framework of the concept of value-dependent human security. The political, social and economic factors affecting the state failure of Somalia, where the weak state structure has been observed for more than twenty years, and the environment of violence and chaos have been examined. The ideology of the organization and its actions are analyzed in line with the social dynamics that affect the emergence and spread of the al-Shabab terrorist organization, which poses a direct threat to the security of individuals in Somalia.

Key Words: Failed State, Human Security, Somalia, Terrorism, Al Shabaab

ÖNSÖZ

Çalışmam sırasında bana rehber olduğu için tez danışmanım Doç. Dr. Sezgin Kaya ile Afrika kıtası hakkında sahip olduğu bilgi birikimiyle bana geniş bir bakış açısı sunan sevgili Serhat Orakçı'ya saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Şüphesiz en büyük teşekkürümü tez çalışmam boyunca hiçbir fedakarlığı benden esirgemeyerek her türlü koşulda yanımda olan aileme borçluyum. Sevgi ve azimle her türlü zorluğun üstesinden gelineceğini öğreten değerli ailem sizlere minnettarım.

Gözde SÖĞÜTLÜ

Haziran 2019

Bursa

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
ÖNSÖZ.....	VIII
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ.....	- 1 -

BİRİNCİ BÖLÜM

BAŞARISIZ DEVLET VE İNSANİ GÜVENLİK

1. Teorik Bağlamda Devletin Tanımı ve Unsurları.....	- 4 -
2. Başarısız Devlet Kavramı.....	- 8 -
2.1. Devlet Başarısızlığının Nedenleri.....	- 12 -
2.2. Devlet Başarısızlığının Sonuçları.....	- 19 -
2.3. Devlet Başarısızlığını Önleme Girişimleri.....	- 23 -
3. Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı.....	- 26 -
3.1. Güvenliğin Değişen Gündemi.....	- 31 -
3.2. İnsani Güvenlik Yaklaşımı.....	- 35 -
3.3. İnsani Güvenlik ve Başarısız Devlet Kavramı.....	- 43 -

İKİNCİ BÖLÜM

ULUS DEVLET MODELİNİN KUSURLU BİR VERSİYONU: SOMALİ

1. Somali Devletinin Başarısızlığının Nedenleri.....	- 48 -
1.1. Devletsiz Somali Toplumunun Siyasi Yapısı ve Kabile Kimliği.....	- 50 -
1.2. Sömürge Mirası.....	- 54 -
2. Sömürge Yönetimlerine Karşı Direniş Hareketlerinin Somali'nin Siyasi Yapısına Etkisi.....	- 59 -
2.1. Somali'de İlk Siyasi Hareketler.....	- 62 -
2.2. Sömürge Yönetiminden Bağımsızlığa Doğru Somali.....	- 65 -
2.3. Siad Barre Dönemi Somali'de Reform Hareketleri.....	- 68 -

2.4. Ogaden Savaşı ve Bağımsız Somali Devleti'nin Çöküşü.....	- 71 -
2.5. BM Operasyonlarının Somali Devletinin Başarısızlığına Etkisi	- 77 -

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EL ŞEBAB

1. İdeolojik Kökenleri Bağlamında Terörizm ve Başarısız Devlet Olgusu.....	- 82 -
2. Militan Dinci El Şebab Somali'de.....	- 84 -
2.1. Somali'de İlk İslami Hareketler ve El Şebab.....	- 85 -
2.2. El Şebab'ın Ortaya Çıkışında Etkili Olan Dinamikler.....	- 88 -
2.3. El Şebab'ın İdeolojik ve Yapısal Özellikleri	- 91 -
2.4. El Şebab'ın Finans Kaynakları	- 95 -
2.5. El Şebab'ın Propaganda Yöntemleri.....	- 100 -
2.6. El Şebab'ın Eylem Taktikleri ve Gerçekleştirdiği Eylemler	- 103 -
SONUÇ	- 108 -
KAYNAKLAR	- 112 -

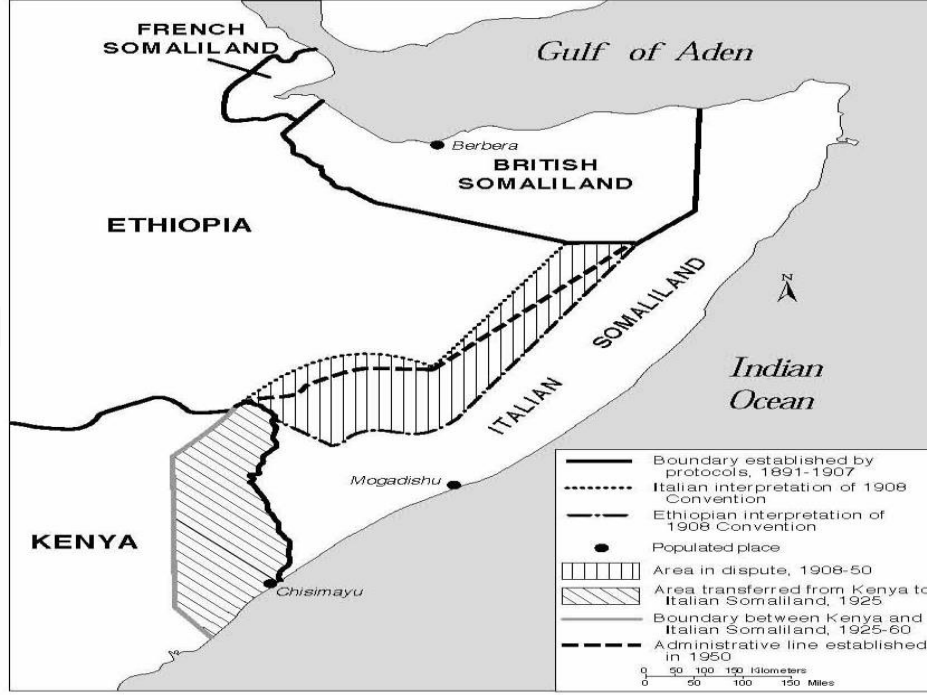
KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AIAI	Al İttihad Al İslamiyya (İslam Birliği)
AMISOM	Afrika Birliği Misyonu
ARPCT	Barışın Yeniden İnşası ve Terörle Mücadele
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
Bkz:	Bakınız
CIA	Merkezi İstihbarat Teşkilatı
Çev:	Çeviren
Edt:	Editör
et. al.	Ve diğerleri
GFH	Geçici Federal Hükümet
HSM	Hareket El Şebab El Mücahidin
Ibid.	Aynı yer
İMB	İslami Mahkemeler Birliği
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
loc.cit.	Yukarıda belirtilen yer
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşmalar Örgütü
NSS	ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi
No.	Number
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
Op.cit.	Yukarıda değinilen çalışma
p.	Page
pp.	Pages
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan Sayfaya
USC	Somali Gençlik Birliği Kongresi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Ek:1

Somali Sömürge Yönetimleri Haritası

Şekil:1

Genişletilmiş Güvenlik Sektörleri

Güvenlik Sektörleri

1. Askeri Sektör
2. Siyasi Sektör
3. Ekonomik Sektör
4. Toplumsal Sektör
5. Çevresel Sektör

İlgili Olduğu Alan

- Baskı ilişkileri
Yönetim statüsü ve tanıma ilişkileri
Ticaret, üretim ve finans ilişkileri
Kolektif kimlik ilişkileri
İnsan ile biyosfer ilişkileri

GİRİŞ

Başarısız devlet kavramı uluslararası sistem dahilinde bir siyasal organizasyon olan devletlerin mevcudiyetleri ve sistem içerisindeki meşruiyetleri ile ilişkilidir. Sömürgeciliğin tasfiyesi ile bağımsızlığını kazanan ancak iç egemenliğini tesis etme konusunda yetersiz olan birçok devlet başarısızlık suçlamasıyla karşılaşmıştır. Zayıf etnisitelerden meydana gelen sözkonusu bu devletler modern bir devletin yerine getirmesi gereken halkın güvenliğini sağlama, refahını artırma ve temsil gibi temel fonksiyonları yerine getirmekte zorlandıklarından yahut hiç yerine getiremediklerinden uluslararası ilişkiler disiplininin en çok tartışılan gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır.

Sınırları üzerinde kontrol hakimiyetini kaybeden, güvenliği sağlayacak etkin ve güçlü ordu ile işlevsel bir yargı sisteminden yoksun olan başarısız devletler güvenlik ve istikrar açısından önemli tehlikeler arz etmektedirler. Ağır insan hakları ihlallerine, kitlesel göç dalgalarına neden olmakla birlikte özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında devlet egemenliğine ciddi bir meydan okuma olarak ortaya çıkan devlet dışı aktörler için de uygun ortam sağlamaktadırlar. Şiddet kullanma kabiliyetine sahip devlet dışı aktörler sınırları üzerinde ve ülke içinde otorite tesis edemeyen bu devletlerin başarısızlık ve kırılganlıklarından yararlanabilmektedir. Yüksek seviyede güvenlik zafiyetinin yaşandığı başarısız devlet toprakları silahlı örgütlenmeler için bir üs işlevi görebilmektedir. Başarısız devletler küresel hakimiyet savaşında devlet dışı aktörlere önemli bir alan açtıklarından dolayı uluslararası düzenin savaş alanları ile kriz bölgelerini teşkil etmektedirler.

Diğer taraftan iç çatışmalar ve askeri olmayan güvenlik problemlerinin uluslararası arenada çok daha fazla gündeme gelmesi Soğuk Savaş öncesi dönemde daha ziyade askeri bir değer atfedilen güvenliğin sorgulanması sonucunu doğurmuştur. Başka bir ifadeyle uluslararası sistemdeki yapısal değişiklikler ile birlikte risk ve tehdit kavramlarının asimetrik ve çok boyutlu bir hale gelmesi güvenlik kavramının kapsamına ve tanımına ilişkin değişikliği de kaçınılmaz kılmıştır. Dolayısıyla siyasi, sosyal, ekonomik ve çevresel konuları da kapsayacak şekilde yeniden kavramsallaştırılan güvenlik değerleri, toplumsal ilişkileri, bireylerin hayat tarzlarının ve standartlarının korunmasını içerecek şekilde genişlemiştir. Özellikle 11 Eylül terör

saldırıları güvenliğin sadece askeri tehditlerin tespiti ve bertaraf edilmesinden ibaret olmadığını anlaşılması bağlamında bir dönüm noktası olmuştur. Nihai olarak küresel barış ve istikrara yönelik en ciddi tehlikelerden birini oluşturan terörizm ve küresel ısınma, çevre kirliliği gibi post modern tehditlerle mücadele bağlamında insani güvenlik yaklaşımı ön plana çıkmıştır. 1994 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan İnsani Kalkınma Raporu ile daha yüksek sesle telafuz edilmeye başlanan insani güvenlik insan yaşamının her türlü tehditten korunması bağlamında güvenliğin merkezine devleti değil tek tek bireylerin kendisini yani insanı koymaktadır.

Somali Federal Cumhuriyeti, nüfusunun tamamına yakını Müslüman olmasına ve etnik kimlik bakımından dünyanın en homojen ülkelerinden birini oluşturmasına rağmen sömürgecilik geçmişi, kabile kimliğine dayalı toplum yapısı ve komşusu Etiyopya ile yaşadığı Ogaden Savaşı gibi jeopolitik gelişmelerin etkisiyle neredeyse her yıl başarısız devletler sıralamasında ilk sırada yer almaktadır. 1991 yılında devlet kurumlarının çökmesi sonrasında kabileler arasındaki iktidar savaşının şiddetlenmesi ile Somali kaosu ve kanlı bir iç savaşın merkezi haline gelmiştir. Yoğun güvensizlik ve şiddet eylemlerinin hakim olduğu iç savaş ortamında bir dönem ülkede istikrarı sağlamış olan İslami Mahkemeler Birliğinin askeri kanadını teşkil eden El Şebab merkezi hükümetin ülke genelindeki zayıflayan otoritesinin yaratmış olduğu boşluğu doldurarak nüfuzunu genişletme fırsatı elde etmiştir. El Şebab'ın ortaya çıkmasında, eylem sahasını genişletmesinde ve taktiksel anlamda profesyonel bir örgüte dönüşmesinde yerel, bölgesel ve küresel bağlamda sayısız faktör etkili olmuştur. Bununla birlikte El-Şebab içinde faaliyet gösterdiği Somali'nin siyasi, ekonomik ve toplumsal arka planında işleyen bir devlet mekanizmasının yokluğunun yaratmış olduğu çatışma ortamını yansıtmaktadır.

Küresel sistemin işleyişi ile toplumların refah ve huzuruna yönelik en önemli tehditlerden biri haline gelmiş olan terörün önlemez yükselişi ile birlikte devletleri başarısızlığa sürükleyen koşulların tespiti önem kazanmıştır. Öte yandan birey güvenliğini doğrudan tehdit eden terörist eylemlerin yükselişte olduğu, iç savaşların, dini ve etnik ayrılıkların yaşandığı başarısız devlet sayısında görülen artış tehdit unsurlarının yeniden saptanması ihtiyacını doğurmuştur. Teknoloji ve iletişim unsurlarının gelişmesiyle tehdit sayısında yaşanan artış ve çeşitlilik güvenlik alanında yeni bir yaklaşımın gelişimini tetiklemiştir. Bu sebeple çalışmanın birinci bölümünde

dünya barışını tehdit eden başarısız devlet olgusu değer bağımlı insani güvenlik yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır. Devletlerin kimlikleri ile ilgili bir olgu olan devlet başarısızlığının nedenleri ve çok boyutlu sonuçları analiz edilmiştir.

Uzun yıllar sömürge yönetimleri altında kaldıktan sonra 1960'da bağımsızlığını kazanan Somali tarihine iç karışıklıklar, kabile anlaşmazlıkları, yolsuzluklar, dış müdahaleler ve sonlanmayan kıtlık sorunları damgasını vurmuştur. 1991'de Siad Barre rejiminin yıkılmasıyla ülke açlık, terör ve korsanlık olaylarıyla özdeşleşmiştir. Devlet mekanizmasının çökmesiyle siyasi ve sosyal anlamda birlik ve bütünlüğü parçalanan ülke her biri farklı gruplar tarafından yönetilen Somaliland, Putland ve Güney ve Orta Somali olmak üzere üç farklı bölgeye ayrılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Somali tarihi açısından her biri birer kırılma noktasını teşkil edecek şekilde devlet başarısızlığına etki eden faktörler incelenmiştir.

Somali'de merkezi otoritenin nüfus üzerinde denetleme ve yönetim gücünü kaybetmesiyle İslami Mahkemeler Birliği'nin askeri kanadı içinden doğan El Şebab ülkede barış ve istikrara en büyük tehdit haline gelmiştir. Hükümete karşı temel muhalefet unsuru olarak ortaya çıkan El Şebab geniş toprak parçalarını kontrol etmeye başlamıştır. Üçüncü bölümde Somali'nin parçalanan siyasi ve güvenlik ortamını güvenli bir sığınak haline getirerek bölgesel ve küresel ölçekte gerçekleştirdiği saldırılarla adından söz ettiren El-Şebab terör örgütünün, ideolojik yapısı, finans kaynakları ve propaganda yöntemleri ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAŞARISIZ DEVLET VE İNSANİ GÜVENLİK

1. Teorik Bağlamda Devletin Tanımı ve Unsurları

Arapça “tedavül eden”, “elden geçen” anlamlarında kullanılan ve “devle” kelimesinden Türkçeye geçmiş olan devlet kelimesi “iktidarın el değiştirmesi” anlamına gelmektedir. Devlet dilimizde kelime olarak; “talih”, “saadet”, “nimet”, “servet” ve “makam” gibi sözcüklerle açıklanmaktadır.¹ Türk Dil Kurumu Büyük Sözlük’te devlet, “Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık” şeklinde tanımlanmaktadır.² M.Ö. V. yüzyılda Atinalı sofistler, devleti, insanların güven içinde yaşayabilmelerini ve az zahmetle çok iş başarabilmenin bir aracı olarak tanımlamışlardır.³ Teokratik yapının esas alındığı güçlü senyörlükler ve kilisenin her yönü ile egemen olduğu Ortaçağ’da ise devlet aşkın bir irade olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemin ünlü düşünürlerinden İbn-i Haldun devleti şu şekilde tanımlamaktadır:

“Sosyal organizasyonla ve toplu olarak yaşamak zorunludur. Bu sosyal organizasyon meydana gelince insanları birbirine karşı koruyacak ve kötülük yapmaktan alıkoyacak caydırıcı bir güce mutlak ihtiyaç vardır. Ancak böyle olmalıdır ki bir kimse diğerine zarar vermesin. Hükümdarın üstün otoritesinin manası budur.”⁴

Modern anlamda XV. ve XVI. yüzyıllarda ortaya çıkan devle, iktidarın toplum kaynaklı olduğu dolayısıyla meşruiyetinin de toplumda aranması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır.⁵ Devlet egemenliğinin kaynağının dünyevileştiği ve meşruiyetinin de rasyonel kaynaklar üzerine oturtulduğu modern devletin başlıca özelliklerini Max Weber şu şekilde sıralamaktadır: Kendileri de yasal düzenlemelere tabi olan idari

¹Adil Şahin, **Batılı Anlamda Özgürlük Versus iktidar**, Celepler Matbaacılık ve Dağıtım, Trabzon, 2014, s.23.

² Büyük Türkçe Sözlük, TDK İnternet Sayfası, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5bf3cbf3bf7781.35532960

(e.t.13.11.2018)

³ C. Can Aktan, **Değişim Çağında Devlet**, İzmir Çizgi Kitabevi, 2003, s.4.

⁴ İbn-i Haldun, **Mukaddime**, Çev: Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yayınları, 2011, s.214-215.

⁵ *Modern öncesi dönemde devlet iktidarının tanrı kaynaklı olduğuna inanılmaktaydı. Bu dönemde siyasal iktidarın/devletin meşruiyeti de dinsel, mitolojik ve geleneksel kaynaklara dayanmaktaydı. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. M. Nazan Arslanel ve Ertuğrul Eryücel, “Modern Devlet Anlayışının Felsefii Temelleri”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,2011, s.2*

görevlilerin örgütlü kurumsal eylemini ortaya çıkaracak olan modern devletler, yasaları değiştirebilecek idari ve hukuki düzene sahiptirler. Burada bahsedilen yasallık sadece doğum sebebiyle devletin vatandaşlar üzerinde söz sahibi olması anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda devletin hükmettiği tüm alanlardaki eylemlerinde söz sahibi olduğunu gösteren coğrafi yaptırımını olan bir birliktir. Weber modern devletin güç kullanımını tekeline alma iddiasının yasal yargı ve süreklilik ilkeleri açısından taşıdığı öneme dikkat çekmektedir. Devleti şiddet tekeli olarak tanımlayan Weber ve devletin vatandaşları üzerinde şiddet kullanma meşruiyetini sağlayan kurallardan oluştuğunu belirtmektedir.⁶

Devlet iktidarının dinsel etkilerden kurtarılmasında hükümdarın gücünü tanrı ve kiliseden değil ulustan alması gerektiğini belirten Niccolo Machiavelli'nin düşünceleri de etkili olmuştur. Ulusa dayanan devletlerin başarılı olacağını belirten Machiavelli'ye göre siyasal düşünüşün laikleştirilmesi ve bilimselleştirilmesi gerekmektedir. Machiavelli'ye göre toplumsal hayatta asıl amaç devletin varlığı ve gücüdür çünkü devlet olmadan din, ahlak, hukuk gibi kurumlarının da bir anlamı olmayacaktır.⁷

Modern anlamda daha çok hukuksal bir yapı olarak tanımlanan devlet bu anlamda sınırları belirlenmiş bir ülke toprağı üzerinde bulunan ve belli bir hükümetle yönetilen, hukuksal açıdan egemen olan siyasal yapıdır. Devleti sosyal piramidin en üst noktası olarak kabul edenlere göre sosyal hayatımızın en vazgeçilmez olgusu olan devlet en üstün değerdir ve başlı başına bir amaçtır. Diğer yandan kimilerine göre devlet insanın kendi sosyal refahını ve güvenliğini sağlaması bağlamında amaç değil araçtır.⁸

Erdemin yaşamsal sığınağının devlet olduğunu belirten Platon'a göre insan tek başına kendi kendine yetemediğinden toplum halinde yaşama ihtiyacı duyar. İnsanın ihtiyaç duyduğu bir arada yaşama isteğı devleti ortaya çıkarır.⁹

Siyasi örgütlenme şekilleri içinde en kapsayıcı ve en etkili yapı olan devletin tanımına ilişkin 1900'de George Jellinek'in *Genel Devlet Teorisi* adlı eserinde yapmış olduğu tanım dikkat çekicidir. Jellinek'e göre devlet; "Egemenlik gücüyle aslen

---

⁶ Herber Wulf, "Challenging The Weberian Concept of the State: The Future of Monopoly of Violence", **The Australian Center for Peace and Conflict Studies Occasional Paper Series**, No.9, 2007, ss.3-4

⁷ Niccolo Machiavelli, **Prens**, çev: Kemal Atakay, Can Yayınları, 2. Baskı, İstanbul,2008, ss.76-77.

⁸ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 1999, s.8.

⁹ Platon, **Devlet**, çev: Sebahattin Eyüpoğlu-M. Ali Cimcoz, T.İş Bankası Yayınları İstanbul, 1999, Detaylı bilgi için bkz. ss.56-60

donatılmış olan ve sınırları belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde yerleşik olarak yaşayan millet toplamıdır.”¹⁰ Jellinek’in devlet tanımlamasından yola çıkarak diyebiliriz ki devletin olmazsa olmaz üç unsuru; toprak, insan ve egemenliktir. Bu bağlamda devletin kendini oluşturan unsurların toplamından farklı bir varlığı ifade ettiğini belirten Kemal Gözler’e göre devletin sayılan üç unsuru da aynı derece önemlidir ve birinin eksikliği devletin yokluğu anlamına geleceğinden tanım yaparken devleti unsurlarına indirgemekten kaçınılmalıdır.¹¹

Pratik anlamda hukuksal egemen bir yapı olarak karşımıza çıkan devlet uluslararası hukukun asli sujedir. Uluslararası hukuk açısından devletin tanımına ilişkin en önemli belge 1933 tarihli Montevideo Konferansı’nda kabul edilen sözleşmedir. Sözleşmede bir devletin varlığı için belirlenmiş bir toprak parçası, sürekli bir nüfus, hükümet ve diğer devletlerle ilişki kurabilme yeterliliği olmak üzere dört önemli kriterin yerine getirilmesinin gerekli olduğu belirtilmektedir.¹²

Mevcut bir devletten bahsedebilmek için devletin sahip olması gereken niteliklerin başında “bir devletin egemenlik yetkilerine sahip olduğu yeryüzü parçası” olarak tanımlanan ülke/toprak unsuru gelmektedir. Üzerinde insan topluluğunun yaşadığı, diğer ülkelerden sınırlarla ayrılmış ve aynı hukuk sistemi altında birleşmiş bir coğrafi bütünlük ifade eden devlet ülkesinin tek bir toprak parçasından meydana gelmesi zorunluluğu yoktur. Örneğin bir devlet Endonezya, Filipinler gibi binlerce adadan oluşabileceği gibi Türkiye gibi iki kıtada toprakları da olabilir.¹³

Devletin yönetim faaliyetini yerine getirmesi için mülki sınırları içinde ikamet eden insan topluluğu gerekmektedir. Dolayısıyla devletin klasik niteliklerinden ikincisi nüfustur.¹⁴ Devlet bir takım faktörlerin sevgiyle birlikte yaşamayı arzu eden insanların bünyesinden çıkan siyasi bir kurumdur. Toplumun hayati ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya koyduğu organizasyon doğal olarak bir gücü de ortaya çıkarmaktadır ki devlet bu gücü yasal olarak elinde bulunduran insani bir organizasyondur.¹⁵ Devleti toplumun fiziki ve moral yapısının belli bir zaman aralığındaki görüntüsü bağlamında “toplumsal

¹⁰ Kemal Gözler, **Devletin Genel Teorisi**, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2007, s.4.

¹¹ Gözler,op.cit., s.5.

¹² Renaud Denoix de Saint Marc, **Devlet**, çev: İsmail Yerguz, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları,2004, s.7.

¹³ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri II.**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara,1989, s.15.

¹⁴ Crawford Young, **The African Colonization State in Comperative Perspective**, London, Yale University Press,1994, ss.26-27

¹⁵ Celal Büyük, “Devlet ve Toplumsal Rolü”, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Sayı 4, 2003, s.102.

görünüm” olarak tanımlayan Weber’e göre eğer toplumun maddi ve manevi kültür değerleri kurumlar aracılığıyla devletin gerçekleşmesine yansımıyorsa, devlet olgusu bir ütopya olarak kalır ve topluma yabancı bir mekanizmaya dönüşür.¹⁶

Devletin üçüncü kurucu ögesi başka herhangi bir otoriteye bağlı olmayan egemenliktir. Devleti sürekli bir güce sahip toplum olarak tanımlayan Jean Bodin tarafından ilk defa sistemli bir şekilde kullanılan egemenlik kavramı birbiri içine geçmiş hukuksal ve siyasal anlamlara sahip olan bir kavramdır.¹⁷ Bodin, devleti güç kullanmaya dayandırmakla birlikte aynı zamanda devletin zorbalarm yönetimi olarak değerlendirilemeyeceğini vurgulamıştır. Bodin, ortak çıkar esasına dayanan devletin ilke olarak adaleti benimsemesi gerektiğini ve onu zorbalıktan ayıran hususun devletin meşruiyeti olduğunu belirtmiştir. Egemenlik kavramına hukuksal açıdan yaklaşan Bodin’e göre egemenlik devletin varlığının esas koşulu ve asli cevheridir. Egemenliğin birinci niteliği her şeyin üstünde olması anlamına gelen başka bir güç tarafından sınırlandırılmayacak şekilde mutlak olmasıdır. Egemenliğin ikinci niteliği ise süreklilik arz etmesidir. Bodin, süreyle sınırlı olan ya da istenildiği zaman geri alınabilen iktidarın egemenlik değil yetki olduğuna dikkat çekerek bu yetkiyi kullananın da egemen değil yönetici olduğunu belirtmiştir.¹⁸

Devletin temel unsuru olarak gücün kullanımına vurgu yapan Jonathan Di John devletin sahip olması gereken kurucu unsurlar arasında diğer devletlerle ilişkiye girme kapasitesinden bahsetmektedir.¹⁹ Diğer bir ifadeyle John’a göre devlet olabilmenin gerekliliklerinden biri de tanınmadır. Uluslararası hukukta devlet olmanın koşullarının belirlenmesiyle daha fazla önem kazanan tanınma aynı zamanda uluslararası sistemin yapısına ve devletlerin siyasi çıkarlarına göre kullanılan bir dış politika aracıdır. Tanınma çabasında olan devletlerin uluslararası sistemde yer almaları başka devletlerin iradesine bağlı olduğundan tanınma siyasi bir tasarruftur. Devletin temel unsurları arasında yer almayan tanınma işlemi kurucu etkileri bağlamında tanıyan devlet ile tanınan devlet arasında bir takım kurucu etkiler doğurmaktadır. Tanınma işlemiyle bir devlet bir başka devletin siyasal olarak belirsiz durumuna kendisi açısından hukuksal bir

---

¹⁶ Büyük, op. cit, s.103.

¹⁷ Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar ve Kurumlar**, Atilla Kitabevi, Ankara, 1993, s.49.

¹⁸ Arslanel, Eryücel,op.cit., ss.5-6

¹⁹ Jonathan Di John, “*Conceptualisin the Causes and Consequences of Failed States: A Critical Review of the Literature*”, CRISE WORKING Paper No. 25, January 2008, s.3

açıklık kazandırmaktadır.²⁰ Tanınma siyasal ve hukuksal olmak üzere iki ayrı boyutta ortaya çıkmaktadır. Bir devletin tanınmasının siyasal boyutu tanıyan devletin, tanınan devletle siyasal ya da diğer türlü ilişkilere girmek istediği anlamına gelmektedir. Tanıma konusuna düzenleme getiren Montevideo Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre devletlerin siyaseten var olmaları diğer devletler tarafından tanınmalarından bağımsızdır. Devlet tanınmadan önce de bağımsızlığını ve bütünlüğünü koruma, kendini organize etme ve çıkarları doğrultusunda eylemde bulunma haklarına sahiptir.²¹ Diğer bir deyişle bir devlet eğer devlet olabilmenin unsurlarını yerine getirip var olmuşsa tanınmadan da var olabileceği ilkesel olarak kabul edilmiştir. Örneğin, 2008 yılında bağımsızlığını ilan eden Kosova'nın Türkiye, ABD, İngiltere, Almanya, Fransa gibi ülkeler tarafından tanınmasına karşın Rusya ve Sırbistan tarafından tanınmıyor oluşu bu ülkenin uluslararası aktör olarak var olmasını engellememiştir.²²

2. Başarısız Devlet Kavramı

Özellikle Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ve küreselleşme ile birlikte kalkınmakta olan çok sayıda devlet, devlet olabilmenin gerektirdiği fonksiyonları etkin bir şekilde yerine getirme konusunda ciddi sorunlar yaşamıştır. Bu bağlamda “başarısız devlet” kavramı 1990'lı yıllarla birlikte akademik çevre ve politika yapıcı birçok kuruluş tarafından en çok tartışılan kavramlardan biri olmuştur.²³ Başarısız devletlerin ortaya çıkmasında küresel bazda üç önemli etmen söz konusu olmuştur. Bu etmenlerden ilki Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle dönemin başat aktörlerinin ideoloji odaklı güçlerini farklı bölgelere yoğunlaştırmalarıdır. İkinci etmen sömürge rejimlerinin sona ermesiyle eski sömürge toplumlarının yeni birer devlet olma yolunda attıkları adımlarda başarısız olmalarıdır. Son etmen olarak ise devlet inşasında önemli bir yer teşkil eden

---

²⁰ Ayça Eminoğlu, “Uluslararası Politikada Devletlerin Tanınması: Ayrılma ile Ortaya Çıkan Devletlerde Tanınma Sorunu”,KTÜ SBE, Sosyal Bilgiler Dergisi,2015, ss.124-128.

²¹ Kerem Batır, “Uluslararası Hukukta Devlet ve Başarısız Devletler: Somali Örneği”, ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 2(4), 2017, s.88.

²² Eminoğlu,op.cit., s.127.

²³ Mehmet Karaçuka, Necmettin Çelik, “Kırılgan-Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi”,Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 19/1, 2017, s.27

modernitenin maliyetli bir unsur olması ve bu doğrultuda yeterli sermayesi olmayan devletlerin başarısızlığa uğramaları etkili olmuştur.²⁴

Başarısız devlet kavramının kökenleri araştırıldığında dekolonizasyon sürecinde kendisini yönetmekten aciz devletlerin self determinasyon ilkesi çerçevesinde kurulmalarını başlangıç noktası olarak kabul edebiliriz. 1960'ların başlarından itibaren Afrika Kıtası'nda birçok devletin sömürge yönetimlerinden bağımsızlıklarını elde etmeleri uluslararası toplum tarafından memnuniyetle karşılanırken aslında bu devletlerin sömürge döneminde oluşturulan yapıların devamı niteliğinde olmaları devlet olabilmenin gerekliliklerini yerine getirememelerine ve iç savaşlara sürüklenmelerine neden olmuştur.²⁵

Uluslararası hukuk terminolojisine Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle eklenen başarısız devlet kavramı ilk defa ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan emekli iki bürokrat olan Gerald B. Helman ve Steven R. Ratner tarafından 1992 yılında kullanılmıştır. "Başarısız Devletleri Korumak" adlı çalışmalarında Helman ve Ratner Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile rahatsız edici yeni bir fenomen olarak tanımladıkları başarısız devlet kavramını, uluslararası toplumun bir üyesi olabilme açısından tamamen yetersiz olan devlet şeklinde ifade etmişlerdir. Başarısız devletler sorununun kökenlerinin II. Dünya Savaşı'ndan sonra ulus devletlerin gözle görünür şekilde yayılması olduğunu belirten Helman ve Ratner' a göre genel olarak modern bir ulus devlette olması gereken özellikleri kısmen ya da tamamen taşıyamayan devletler başarısız olarak tanımlanmaktadır.²⁶

Başarısız bir devlet merkezi hükümet otoritesinin meşru güç kullanımı üzerindeki yetkisinin veya egemenliği altındaki bir bölgenin fiziki olarak kontrolünün zayıflaması olarak nitelendirilmektedir. Bu durumda çeşitli devlet-altı grupların birbirleriyle ve bazı devlet dışı aktörlerin devletin kolluk kuvvetiyle çatışmaya girmesi gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Başarısızlığın ortaya çıktığı devletlerde siyasi ve toplumsal taleplerin ve mevcut sorunların çözümünde şiddet kullanımı söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla

---

²⁴ Daniel Thürer, The "failed state" and International Law", International Review of the Red Cross, No.836, 1999, s.736.

²⁵ Batır,op.cit., s.90.

²⁶ Gerald B. Helman ve Steven R. Ratner, **Saving Failed States**, Foreign Policy, No:89, 1992-1993 Kış Sayısı, ss.3-20

başarısız devlet sayılan özelliklere ek olarak kalkınma işlevini yerine getiremeyen ve kendi varlığını sürdürmeye muktedir olmayan devlettir.²⁷

Özellikle 11 Eylül saldırıları ile birlikte literatürde kendisine önemli bir yer edinmiş olan başarısız devlet kavramına ilişkin birbirinden farklı çok sayıda tanımlamalar mevcuttur. Bu tanımlamalardan birine göre başarısız devlet “siyasi ve ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde duramayan sözde egemen bir devlettir.”²⁸

Hangi durumlarda devlet başarısızlığından bahsedileceğine ilişkin yaklaşımların çıkış noktası bir devletin yerine getirmesi gereken yükümlülük ve fonksiyonların ne olduğu konusuydu başlamaktadır.²⁹ Devletin yerine getirmesi gereken temel işlevler arasında ilk olarak bireyler arasında siyasal bütünlük ve sadakat duygusunu organize etme yeteneği gelmektedir. İkinci olarak ise devletin şiddet kullanma tekelinden meşruiyetine, yasa yapmadan vergi koymaya kadar uzanan temsil yeteneği gelmektedir.³⁰ Rotberg, devletin yerine getirmesi gereken kamusal görevleri başta güvenlik olmak üzere temel özgürlükleri güvence altına alan pratikler ile sağlık hizmetleri, eğitim kurumları, alt yapı çalışmaları para ve finans gibi doğrudan devlet tarafından sağlanmasa bile devletin denetim ve kontrolü altındaki faaliyetler olarak sıralamaktadır. Rotberg’e göre başarılı devletler bu faktörlerin tümünü yerine getirirken başarısız devletler ise neredeyse tamamını yerine getirmekte zorlanmaktadır.³¹

Devlet başarısızlığı tanımlamalarında genellikle başarılı bir devletin özelliklerinden yola çıkılarak hareket edilmektedir. Buna göre Rose E. Brooks’a göre sınırları dahilindeki alanı ve nüfusu koruyabilen, diğer devletlerle ekonomik ve siyasi ilişkiler kurabilen, şiddet kullanma tekeline sahip olan ve vatandaşlarına gerekli kamu hizmetlerini sağlayabilen devletler başarılıdır. Bunun tam tersi olan başarısız devlet ise sınırları içerisindeki şiddet tekeli kaybetmiş, vatandaşları için barış ve istikrarı

---

²⁷ Oktay Bingöl, **Başarısız Devletler, Kavramlar, Nedenler ve Sonuçlar**, Barış Kitabevi, Ankara,2016, s.81

²⁸ M. Griffiths, T.O’Callaghan **International Relations: The Key Concepts**, London and New York: Routledge. 2002, s.105.

²⁹ Uğur Pektaş, Davut Ateş, “*Uluslararası İlişkilerde Kırılgan Devlet Söylemi: Nedenleri ve Yaklaşımlar*” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 39, 2018, s.2.

³⁰ Erdem Özlük, **Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet İstisnacılığı**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2.Baskı, 2014, s.117.

³¹ Robert I.Rotberg, “Failed States, Colapse States,Weak States: Causes and Indicators”

<https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/statefailureandstateweaknessinatimeofterror.pdf>

(e.t.13.11.2018). ss. 5-6.

sağlayamayan, ekonomik büyüme gösteremeyen, sosyal ve kamu hizmetlerinin dağılımını adil bir şekilde sağlayamayan devlettir.³²

Başarısız devlet kavramının tanımına ilişkin henüz bir fikir birliğine varılmış değildir. Literatürde genellikle başarılı ve başarısız devletler karşılaştırılmasına dayandırılan tanımlara göre başarısız devletlerin nitelikleri şu şekilde sıralanmaktadır: Bir devlet;

- i) hem içerde kendi halkına hem de dışarda uluslararası sisteme karşı meşruiyetini kaybetmeye başlamış veya bir devletin otoritesi hem kendi halkı hem de uluslararası sistem tarafından tanınmıyorsa
- ii) ülke genelinde merkezi otoritesini sağlama konusunda zorluklar yaşıyor, can ve mal güvenliğini sağlama, kişi haklarını koruma, barınma, sağlık gibi en temel işlevlerini yerine getiremiyor veya yerine getirmekte ciddi sorunlarla karşı karşıya kalıyorsa
- iii) sınır güvenliğini korumakta güçlük çekiyorsa
- iv) birden çok etnik ya da dini gruptan oluşuyor ve bu gruplar arasında toplumsal dayanışma, birlik ve beraberlik ruhu sağlanamamış ve bu gruplardan birinde diğerleri tarafından dışlandığı algısı ve düşüncesinin oluşmasını engelleyememiş ise
- v) iktidarını baskı ve zor politikalarıyla sürdürüyorsa
- vi) yoksulluk ve yolsuzluğa çözüm üretmiyor ve temel ihtiyaçların dağıtımında adil davranmıyor dolayısıyla belli grupları kayırıyor
- vii) halkını mafyatik ve ağır silahlara sahip organize suç örgütlerine, terörist yapılanmalara karşı koruyamıyor dolayısıyla vatandaşlarının güvenliğini sağlayamıyorsa
- viii) sınırları içinde meydana gelen çatışma, iç savaş gibi durumlar iç sorun olmanın ötesinde komşu devletlerin sosyo ekonomik istikrarını ve huzur ortamını bozucu etkide bulunuyorsa³³

³² Rose Enhenreich Brooks, “Failed States, or the States as Failure”, Georgetown University Law Center, 2005, ss.1160-1161.

³³ Gülise Gökçe, Orhan Gökçe, “Suriye Sorunu: ‘Başarısız veya Çöken Devlet’ Modeli Türkiye İçin Suriye Politikasında Uluslararası Kamuoyunu Harekete Geçirmenin Bir Aracı Olabilir Mi?” SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, s.190

Başarısız devlet kavramı, devlete ilişkin yapılan genellemelere karşı bir meydan okuma niteliğindedir. Bu anlamda bir devletin başarısına dair kriterlerin sürekliliğini baz alacak olursak bunların yerine getirilememesi de başarısızlığın göstergeleri olarak kabul edilebilir. Devletin belli sınırlar içinde egemen otorite olup olmadığı, güvenliği sağlayıp sağlayamadığı, vatandaşlarına kamu hizmeti götürüp götürmediği gibi faktörler göz önüne alınarak devletlerin başarılı olup olmadıkları anlaşılacaktır.³⁴

Bir ülke vatandaşlarının can ve mallarının tehdit altında olduğu bir ortamda yaşıyor olması, ülke içinde ayrılıkçı hareketlerin görülmesi, güvenlik güçlerinin gösteri ve protesto eylemlerinde bulunan vatandaşlara yönelik sert güç kullanıyor olması, bahse konu olan devletlerin başarısız devlet olarak kabul edilmesinin yerindeliliğinin birer göstergeleridir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus başarısız olarak kabul edilen devleti başarısız kılan şiddet eylemlerinin derinliği değil sürekliliğidir.³⁵

2.1. Devlet Başarısızlığının Nedenleri

Devletlerin başarısızlıklarının temel nedeni olarak devletin üzerine inşa edildiği meşruiyet, kurumsal kapasite ve otorite mekanizmalarında meydana gelen bozukluklar gösterilmektedir. Bununla birlikte devlet kurumunun sürekli dönüşen ve değişen bir kurum olmasından ve devletlerin kendilerine özgü karakteristik özelliklerinden dolayı başarısızlık nedenleri de değişiklik göstermektedir.³⁶

Devletlerin başarısızlıklarına dair dikkate alınması gereken ilk öncül uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan nedenlerdir. Bu bağlamda uluslararası ve bölgesel güç dengelerinde yaşanan değişim ve rekabet devletlerin başarısızlıklarına etki edebilmektedir. XIX. Yüzyılın ikinci yarısı ve XXI. Yüzyılın başlarında uluslararası sistemde dört ayrı dönemde ele alınacak ulus devlet inşa süreçleri yaşanmıştır. Bu dört ayrı dönem;

- a- XIX. Yüzyılda Güney Amerika'da İspanyol egemenliğinin son bulması,
- b- I. Dünya Savaşı sonrasında Rus, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı imparatorluklarının yıkılması,

³⁴ Jean-Germain Gros, "Towards a Taxonomy of Failed States in the New World Order: Decaying Somalia, Liberia, Rwanda, Haiti" Third World Quarterly, Vol 17, No.3

³⁵ Thüerer, op. cit.

³⁶ Bingöl, op.cit. , s.85.

- c- II. Dünya Savaşı sonrası dönemde sömürgeciliğin sona ermesi ve
- d- Sovyetler Birliği'nin ve Yugoslavya'nın dağılmasını kapsamaktadır. Bu süreçler Güney Amerika, Avrupa, Asya ve Afrika'da, aslında devlet olabilmenin kriterlerini yerine getirmekte zorlanan onlarca devleti uluslararası sisteme dahil etmiştir.³⁷

Tarih boyunca büyük güçler arasındaki çıkar ve güç mücadeleleri ile sözkonusu devletlerin uyguladıkları politikalar dünya üzerinde yer alan birçok devletin başarısızlığa uğramasında önemli etkiye sahip olmuştur. Örneğin Orta Asya'da on yıllar boyunca yaşanan Rus-İngiliz rekabeti ve güç mücadelesi ile Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgali ve işgal sürecinde ABD'nin muhalif gruplara sağladığı lojistik ve askeri destek Afganistan'ın başarısızlığa sürüklenmesinde etkili olmuştur.³⁸

Devletlerin başarısızlığa uğramalarında önemli olan bir diğer unsur da sömürgeciliğin mirasıdır. Sömürgeciliğin tasfiyesi ile bağımsız olan devletlerin bir kısmı sömürge dönemindeki devlet olma gerçekleriyle uyuşmayan ve toplumsal ihtiyaçlarla bağdaşmayan, sömürgeci güce hizmet eden kural ve uygulamaları yerine getirmekte zorlanmış ve bu durum ülke içi çelişkileri kuvvetlendirmiştir. Sömürge yönetimlerinden kurtulan yöneticiler toplum içindeki farklı grupları dışlayıcı iktidarları ile sadece lider ve çevresindekileri dikkate alacak politikalar izleyerek toplumun büyük kesimine kamusal hizmetleri sunamamışlardır. Sağlıklı ve adil bir yönetim tesis edemeyen ülke yöneticileri meşruiyetlerini kaybederek ülkelerini başarısızlığa sürüklemiştir.³⁹ Rotberg modern devletin, devlet olmanın önceden var olan geleneksel siyasi kültürüne sahip gelişmekte olan ülkelerde en iyi şekilde işleyeceğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda sömürgecilik sonrası devlet merkezli değerleri ve Batı tipi devlet modelini bu tip bir otoriteyi kabul etmelerinin mümkün olmadığı yerli topluluklara uygulamak devletlerin başarısızlıklarına neden olacaktır.⁴⁰

Uzunca bir süre sömürge yönetiminde kaldıktan sonra bağımsız olan devletlerde sömürgecilik mirasının etkileri üç farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak aşiret reisleri yerli halk üzerinde söz sahibi olmaktadır. İkinci olarak ikili bir yapı gösteren

---

³⁷ David Carment, "Assessing State Failure: Implications for Theory and Policy", The Third World Quartely, 24: 3, 2003, s.411.

³⁸ Bingöl, op. cit.,s.92.

³⁹ Ibid. s.93.

⁴⁰ Robert I.Rotberg, **When States Fail: Causes and Consequences**, Princeton University Press, New Jersey, USA,2004, s.27.

devlet organizması despotik politikalar uygulamaktadır. Son olarak ise bağımsızlığın hızlı bir şekilde elde edilmesi sonucu ulusal liderlerin resmi olmayan siyasi ve sosyal yapılarla işbirliği yapması olarak tanımlanan yeni-patrimonyalizm yapısı ortaya çıkmaktadır. İngiliz araştırmacı Matthew Lockwood'un belirttiği üzere korumacı ve kayırmacı politikaların izlendiği bu tür yeni patrimonyal devletlerde yönetim kadrolarında sık sık değişiklikler görülmektedir. Dolayısıyla bürokratik yapının zayıflaması ve kaynakların kalkınma odaklı kullanılmaması nedeniyle devletler başarısız olmaktadır.⁴¹

İkinci Dünya savaşını takip eden ilk yirmi yıl boyunca devletlerin bekasını etkileyen sorunlar devletin evrenselliği düşüncesi tarafından maskelenmiştir. Küresel süper güçler ile eski sömürge güçleri kendi etki alanlarındaki devletlere ekonomik ve diplomatik destek sağlamışlardır. Ülkelerin kendi iç karakterleri dikkate alınmadan yapılan sözkonusu destekler İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğunda yönetimin kendisinden bekleneni karşılayamamasına dolayısıyla kurumsal yapıları henüz oturmamış bu devletlerin başarısızlığa uğramalarına neden olmuştur.⁴²

İkinci Dünya Savaşı sonrası hız kazanmış olan küreselleşme ile birlikte toplumların kamusal hizmetlerin sağlanması konusunda istek ve talepleri de artmıştır. Her türlü iletişim aracının kullanıma girmesi bireylerin tüketim arzularının artmasına neden olmuştur. Bu bağlamda artan tüketim talebini karşılamakta güçlük çeken devletler de başarısızlığa uğramışlardır.⁴³ Diğer yandan kimlikler üzerinde de etkili olan küreselleşme mezhepsel, dilsel ve kültürel açıdan toplumlarda değişimler meydana getirmiştir. Diğer bir ifadeyle küreselleşme yerel kimlikleri dönüştürerek baskılanmış kimlik yapılarının tüm dünyaya yayılmasına neden olmuştur.⁴⁴ Özellikle ulus inşa sürecini tamamlayamamış ülkelerde üst-alt kimlik, statik- dinamik kimlik mücadeleleri yaşanmıştır. Kimlik krizlerinin neden olduğu başarısız devlet örneklerine daha çok Afrika ve Orta Doğu'da rastlanmaktadır. Bu toplumlarda kimlik sorunları toplumsal

---

⁴¹ Matthew Lockwood, **The State They're In: Age for International Action on Poverty in Africa**, ITDG Publishing, London, UK, 2006 s.70.

⁴² Bingöl, op.cit., ss. 96-97.

⁴³ Jean Baudrillard, **Tam Ekran**, çev: Bahadır Gülmez, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, ss.119-123.

⁴⁴ Ibid.

parçalanma ve ufanma şeklinde ortaya çıkarken; savaş lordlarının, din tüccarlarının ve yerel güçlerin istismarı uzun yıllar sürecek iç savaşlara neden olmaktadır.⁴⁵

Başarısız devletlerin birçoğu aynı zamanda ekonomik olarak az gelişmiş ya da geri bırakılmış ülkelerdir. Ülkelerin ekonomik açıdan gelişmemeleri kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmakla birlikte az gelişmişlik aynı zamanda kapitalist kalkınmanın ve bağımlılık ilişkilerinin bir sonucudur. Bağımlılık ilişkisi çerçevesinde şekillenen az gelişmiş ülkelerdeki ekonomik problemler ile devletin başarısızlığı arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Ekonominin temeli ve gücü, dar bir alana mı hapsedildiği yoksa geniş alanları mı kapsadığı devletin gücünü etkileyen başlıca faktörlerdir. Ekonomide güçlü olamayan devletin milli gelirinin düşük ve yoksulluk endeksinin yüksek olması devletin kamu hizmetlerini yerine getirmesine engel olarak toplumsal çatışmaların ortaya çıkmasına neden olur. Yeterli bütçe gelirin sahip olmayan devletler güvenliği sağlayamadıklarından mafyatik yapılara ülke içinde alan açılır. Savaş lordlarının güvenlik dağıtmaya başlamasıyla devlet kurumlarına olan güven azalır. Yetersiz gelire sahip devletlerde istihdam yaratacak yatırımlar gerçekleştirilemediğinden işsizliğin artmasına paralel olarak korumacı ilişkilerin gelişmesi ve bağlı olarak devlet kurumlarında yozlaşma ve yolsuzluklar ortaya çıkar.⁴⁶ Bununla birlikte ekonomik kaynakların yitimi etnik ya da dini belirli grupların bu kaynaklardan yararlanma güdüsünü tetikleyerek devleti iç savaşa sürükler. Kısacası başarısız devletlerde oraya çıkabilecek ekonomik güçsüzlük, eğitimden beslenmeye kadar birçok alanda yetersizliklere ve buna bağlı çatışmalara yol açmaktadır.⁴⁷

Devletlerin başarısızlıklarında dikkate alınması gereken bir diğer faktör ise coğrafya unsurudur. Beşeri coğrafyanın kurucularından Friedrich Ratzel'e göre devlet de aynı insan gibi doğma, gelişme, yaşlanma ve ölme aşamalarından geçen ve gücünü bulunduğu topraktan alan canlı bir organizmadır. Ratzel'in görüşlerini savunan Rudolf Kjellen da devleti özelliklerini içinde bulunduğu çevreden alan coğrafi bir organizma ve mekanda beliren bir hayat şekli olarak tanımlamış ve yöneticinin görevinin devletin sürekli ve güçlü kalmasını sağlamaya dönük politikalar geliştirmek olduğunu

---

⁴⁵ Bingöl,op.cit., s.102.

⁴⁶ Ibid., ss.87-90.

⁴⁷ İbrahim S.Canbolat, **Gelişmekte Olan Ülkeler ve Dış Politika**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul,1999, s.21.

belirtmiştir.⁴⁸ Bu bağlamda bir devletin başarılı olmak için yeterli ve elverişli bir coğrafyayı egemenliği altına alması gerekmektedir. Coğrafi genişleme bir zorunluluk ve başarı ile başarısızlığı ayıran ölçüt olmakla birlikte coğrafyanın devletin başarısızlığındaki rolünün farklı boyutlarda ele alınması mümkündür.⁴⁹

Devlet başarısızlığının göstergeleri karmaşık olmasına rağmen başarısız devletler, toprakları üzerinde kontrol hakimiyetini kaybetmiş, sınırlarını herhangi bir tehlikeye karşı korumakta zafiyet gösteren devletlerdir. Merkezi otoritenin başkent haricindeki bölgeler ile sınır bölgelerinde otoritesini ne derece sağlayabildiği ve bu bölgelerin kontrolünün kim ya da kimlerin elinde olduğu gibi göstergeler de devlet başarısızlığının ölçülmesinde önemli rol oynamaktadır. Örneğin başarısız devlet olarak addedilen Somali, 1990'lardan beri iç savaş döneminde ortaya çıkan diktatörler ya da ülkenin farklı kesimlerine yayılmış kabile liderleri tarafından yönetilmektedir. Uluslararası sistem tarafından tanınan Federal Geçiş Hükümeti ise ülkenin yalnızca küçük bir parçasında hakimiyet sahibidir.⁵⁰

“Devletler neden başarısız olur?” sorusuna cevap arayan William Zartman’a göre devletler başarısız olur, çünkü devlet olabilmenin gerekliliklerini yerine getiremezler. Egemenliği altındaki topraklar üzerinde siyasi otorite sahibi olan devletler, yönetme kudreti, kamu hizmetleri ve vatandaşlarının güvenliğini sağlama sorumluluklarını üstlenmektedir. Merkezi hükümetin üstlenmiş olduğu bu sorumluluk iç içe geçmiş olduğundan birbirinden ayrı icra edilemezler ve birinde meydana gelen bozulma diğerini de etkiler. Karar alma mekanizması olan devletin zarar görmesi halinde kanun yapılamaz ve düzen sağlanamaz. Dolayısıyla yönetim fonksiyonu işlevsiz hale gelir. Vatandaşların güvenliğinin sağlanamaması halinde devlet otoritesini ve meşruiyetini kaybeder. Sosyal ve ekonomik organizasyonlar açısından gelir ve giderler arasındaki dengenin bozulması sonucunda halk desteğini kaybeden devlet meşruiyetinin kaynaklarını ve nihai olarak yönetme hakkını da kaybeder.⁵¹

Modern ulus devletlerin başarısızlıklarını mikro seviyede açıklamaya çalışan Rotberg devlet başarısızlığının en önemli nedeninin insan kaynaklı faktörler olduğunu

---

⁴⁸ Kamil Günel, “Siyasal Coğrafya’da Yeni Yaklaşımlar”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı.30, İstanbul, 1995, s. 458.

⁴⁹ Bingöl, op. cit. s.106.

⁵⁰ The Failed State Index 2011, The Fund For Peace, ss.8-9.

⁵¹ William Zartman, I. William Zartman, “Introduction: Posing the Problem of State Collapse,” **Collapsed States**, ed. I. William Zartman, Londra, Lynne Rienner Publishers, 1995, ss.1-5

belirtmektedir. Rotberg devlet başarısızlığında kurumsal eksikliklerin ve yapısal bozuklukların rolüne dikkat çekerek esasen bu eksiklik ve bozuklukların devlet yöneticilerinin almış olduğu kararlardan ve pratikteki uygulamalardan kaynakladığını belirtmektedir. Niteliksel anlamda devleti soyut ödev ve yükümlülük performansına göre dört ayrı grupta değerlendiren Rotberg, bir devletin soyut ödev ve yükümlülüklerinin birinci basamağını içte ve dışta vatandaşlarının can ve mal güvenliğinin sağlanmasının oluşturduğuna vurgu yapmaktadır.⁵²

Amerika Birleşik Devletleri'nde başarısız devlet kavramını incelemek için 1994'de CIA tarafından desteklenen Devlet Başarısızlığı Görev Gücü kurulmuştur. Veri toplama ve istatistiki metotlarla danışmanlık sağlayan kuruluş, "ciddi siyasi çatışmalar ve rejim krizleri" olarak belirlediği kriterlere göre 1995 ile 1998 yılları arasında 136 devletin başarısızlık endeksine sahip olduğunu tespit etmiştir. Kuruluş merkezi siyasi otoritenin tümünden çöktüğü ya da çökme eğilimi gösterdiği devletlerde başarısızlık nedenlerini ise "devrimci savaşlar, etnik çatışmalar, muhalif rejim değişiklikleri, soykırımlar ve siyasi kırılmalar" olarak belirtmiştir.⁵³ Devlet Başarısızlığı Görev Gücü'nün varsayımlarını doğrular şekilde başarısız devletlerin ortak özelliklerinden bir tanesi de dünya çatışma bölgeleri olarak adlandırılan bölgelerde yer almalarıdır.⁵⁴ Bu bağlamda Rotberg devletlerin başarısız olmalarına ilişkin kendi iç çatışmalarından gelen şiddet dolayısıyla gergin olmalarına ve uzun süreç içerisinde bu sorunlarını çözecek iyi politikalar üretememelerine dikkat çekmektedir.⁵⁵

Devlet başarısızlığını küresel iktisadi koşullar bağlamında açıklamaya çalışan Nicolas van de Walle'e göre ulus devletleri başarısızlığa götüren nedenler yapısal ve koşullu faktörlerden kaynaklanmaktadır. Walle'in yapısal faktörlerden kastı bir ülkenin kısa ve orta vadede sabit kaldıkları varsayılan iktisadi ve toplumsal özellikleridir. Bu yapısal faktörlerin başında devlet fonksiyonlarının yerine getirilmesinin sürekliliği bağlamında devletin vergi toplayabilme kapasitesi gelmektedir. Devletin vergi toplayabilme kapasitesi yönetim kapasitesi ile doğrudan ilişki içindedir. Walle örnek olarak Sahra-Altı Afrika ülkeleri ile OECD (*Organization for Economic Cooperation*

---

⁵² Robert I. Rotberg, *State Failure and State Weakness In A Time of Terror*, s. 4

⁵³ Jack. A. Goldstone et.al., *State Failure Task Force Report :Phase III Findings*, 2000, ss.1-3. <https://sites.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/stm103%20articles/StateFailureReport.pdf> (22.11.2018).

⁵⁴ **Çatışma Kavramı:** Genellik belli bir insan topluluğun başka bir topluluğa karşı uzlaştırılmaz nitelikteki çıkarları nedeniyle karşı çıkmasıyla ilgili bir kavramdır. Detaylı bilgi için bkz. Arı, s.346.

⁵⁵ Rotberg, *Failed States, "Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators"*, s.5.

and Development) ülkelerinin vergi gelirlerini karşılaştırarak tezini desteklemeye çalışmaktadır.⁵⁶ Walle'in devlet başarısızlığında etkili olduğunu belirttiği koşullu faktörler ise politik ve siyasi aktörlerin eylemleri sonucu ortaya çıkan askeri darbeler ya da temel eşya fiyatlarında görülen dalgalanmalar beşeri unsurlardır. Devletlerin bu türden durumlarla karşı karşıya kalmaları neticesinde dış yardım almaları ülke içinde siyasi ve iktisadi reformların ertelenmesine neden olur. Walle bu noktada yapılan dış yardımların sürekli bir hal alması durumunda yolsuzluk, rüşvet, adam kayırma gibi nedenlerden ötürü toplumsal ve iktisadi yapının giderek daha fazla güçsüzleşmesi sonucunda devlet başarısızlığının ortaya çıktığını belirtmektedir.⁵⁷

Marina Ottaway ve Stefan Mair' e göre başarısız devletlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan üç farklı durum söz konusudur. Bu durumlardan ilki devlet otoritesinin farklı birimlere bölünmesi bir ya da ayrılıkçı hareketler doğrultusunda farklı devletlerin kurulmasıdır. Bu duruma örnek olarak kendi toprakları üzerinde hakimiyetini kaybeden Etiyopya'nın Eritre'nin 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesine engel olamaması gösterilebilir. İkinci olarak devlet başarısızlığı bir devletin topraklarının bir kısmının ya da tamamının komşu bir devlet tarafından işgal edilmesi durumunda da ortaya çıkabilmektedir. Batı Sahra'nın İspanya'dan ayrılıp fiili olarak Fas yönetimi altına girmesi bu duruma verilecek örneklerdendir. Devlet başarısızlığına neden olan üçüncü durum ise merkezi otoritenin ortadan kalktığı, ülke topraklarının yerel otoriteler, dini liderler ve yerel düzeydeki hükümet dışı organizasyonlar arasında paylaşıldığı fiili bir durumun oluşmasıdır. Bunun en açık örneğini Afganistan ve Somali topraklarının büyük bölümünde kontrolü ele geçiren silahlı gruplar oluşturmaktadır.⁵⁸

Etsy ve diğerleri 1990'lı yılların başında Somali, Bosna, Liberya ve Afganistan gibi ülkelerde yaşanan krizleri bir kategoriye sokabilme çabası doğrultusunda yaptıkları çalışmada devlet başarısızlığının üç gösterge doğrultusunda ortaya çıktığını belirtmektedirler. Bunlardan ilki kapalı bir ekonominin olduğu ülkelerde küresel ticarete katılım oranının çok düşük olmasıdır. Bu tür ülkelerde aynı zamanda yaşam kalitesinin bir göstergesi olması bağlamında bebek ölüm oranlarının oldukça yüksek olması ve kişi

---

⁵⁶ Nicolas van de Walle, "The Economic Correlates of State Failure: Taxes, Foreign Aid, And Policies", **When States Fail? Causes and Consequences**, (Ed). Robert Rotberg, Princeton University Press, 2004, s. 98

⁵⁷ Walle,op.cit., s.109.

⁵⁸ M.Ottaway, S.Mair, "States and Risk and Failed State", *German Institute for International and Security Affairs*, 2004, s.7.

başına düşen milli gelir oranının düşük olması dikkat çekmektedir. Üçüncü gösterge ise anti-demokratik rejimlerin varlığıdır. Demokrasi bir kez eksildiğinde bu eksiklik giderek artacak ve devlet dışı aktörlere alan açılacaktır.⁵⁹

2.2. Devlet Başarısızlığının Sonuçları

XXI. yüzyılın güvenlik ortamında başarısız devletler kendi vatandaşlarına ve küresel barışa yönelik en büyük tehditlerden birini oluşturmaktadır. Nitekim Afganistan, Angola, Burundi, Somali, Haiti, Liberya, Sudan, Yemen, Suriye gibi ülkelerde devlet başarısızlığının ortaya çıkardığı sorunların ve insani maliyetin komşu devletlere de sıçraması devlet başarısızlığı olgusunun yayılma etkisine sahip olduğunu göstermektedir.⁶⁰ Aynı zamanda başarısız devletlerin diasporadaki vatandaşlarıyla güçlü siyasi, ekonomik ilişkilere sahip olmaları devlet başarısızlığı olgusunun küresel anlamda yıkıcı etkiler doğurabileceğini göstermektedir.⁶¹

Devlet başarısızlığının ulusal sonuçları ilgili ülkenin ekonomi, eğitim, sağlık, güvenlik alanlarında ciddi yetersizlikler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Düşük gelir, yüksek işsizlik oranı, çatışma ve kötü hayat koşulları nedeniyle ölüm, yaralanma ve hastalıklarda görülen artış başarısız devlet vatandaşlarına yönelik doğrudan tehdit teşkil eden durumlardır. Ayrıca ülke içi ve dışına gerçekleşen kitlesel göç hareketleri, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşamama, temel gıda maddelerinin yetersizliği devlet başarısızlığının en bariz sonuçları olarak ülke vatandaşlarını doğrudan etkiler. Devlet başarısızlığının ortaya çıktığı ülkelerde bozulan yönetim mekanizması ve halkın yöneticiye olan güveninin azalması sonucunda yerel halk silahlı grupların, yolsuzluğa bulaşmış resmi yetkililerin idaresinde hayatlarını devam ettirmeye çalışır.⁶²

Günümüz uluslararası sisteminin tehlikeli bir fenomeni olarak tanımlanan başarısız devletler, iç egemenliklerini tesis etmekte yetersiz olduklarından dolayı küresel tehditlerin de kaynağını oluşturmaktadır. Şiddetli iç çatışmaların yaşandığı bu

---

⁵⁹ C.Etsy ve diğerleri, "State Failure Task Force Report: Phase II Findings", *Environmental Change and Security Project Report*, 1999, s.5

⁶⁰ Bingöl, op.cit., s.193.

⁶¹ D.Lambach, T.Debiel, "State Failure Revisited I: Globalization of Security and Neighborhood Effects" INEF Report 87/2007 s.37.

⁶² Jeremy M.Weinstein, John Edward Porter, Stuart E. Eizenstat, "On the Brink: Weak States and US National Security", Center for Global Development Report, MAY, 2004, ss.10-11.

https://www.cgdev.org/sites/default/files/archive/doc/books/weakstates/Full_Report.pdf (01.12.2018).

devletlerin ortaya çıkardığı insani sonuçların başında aşırı yoksulluk ve açlık gelmektedir. Dünya nüfusunun yüzde 12'si aşırı yoksulluk sınırında yaşarken bu oran başarısız devletlerin yaygın olduğu Afrika'nın Sahra Altı bölgesinde yüzde 41, Güney Asya'da yüzde 17'dir.⁶³ Aşırı yoksulluğun doğal bir sonucu olarak açlık sınırının altında yaşayan insan sayısı ise başarısız devletlerde yüzde 25 civarındadır.⁶⁴

Başarısız devletler salgın hastalıkların kaynağı konusunda yapılan tartışmaların da odak noktası olmaktadır. Temel sağlık işlevlerini yerine getiremeyen bu devletler aynı zamanda ortaya çıkabilecek hastalıkların erken teşhis edilmesi ve sınırlandırılması konusunda da yetersizdirler. Dolayısıyla küresel salgın hastalıkların yüzde 90'ı sağlık hizmetlerini sağlama konusunda yetersiz kalan başarısız devletlerden kaynaklanmaktadır. 1973'ten beri AIDS, Ebola, Batı Nil virüsü gibi hastalıkların genellikle başarısız devletlerde ortaya çıktığı veya bu devletlerde salgın haline geldiği görülür.⁶⁵

Genellikle iç çatışma ve savaşlarla karşı karşıya kalan başarısız devletlerin güvenlik ve ekonomi alanları başta olmak üzere birçok alanda dışsal etkileri bulunmaktadır. Başarısız devletlerin neden olduğu dışsal etkileri John Yoo üç kategoride ele almaktadır. Bu kategorilerden ilkinin sivil halkın maruz kaldığı şiddet nedeniyle daha güvenli bir yer bulabilmek umuduyla ülkelerinden kaçarak komşu ülkelere sığınmalarının yarattığı mültecilik etkisi oluşturmaktadır.⁶⁶ Başarısız devletlerden kaynaklanan sorunların en önemlisi hiç şüphesiz kitlesel göçlerdir. BM verilerine göre devletlerin başarısızlığa uğramaları sonucu dünyada her üç saniyede bir insan mülteci veya yerinden edilmiş sivil durumuna düşmektedir. BM verilerine göre 2015 yılında 65.3 milyon insan dünya genelinde zorla yerinden edilmiş durumdadır.⁶⁷ Mülteci⁶⁸ akınları ve yerinden edilmiş insanların varlıkları siyasi karmaşanın bir sonucu

⁶³ "Millenium Development Goals 2015", UNDP, s.14.

[http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf) (01.12.2018).

⁶⁴ "Millenium Development Goals 2015", UNDP, op. cit., s.21.

⁶⁵ Bingöl, op.cit., s.200.

⁶⁶ John Yoo, "Fixing Failed States" California Law Review, Vol.99, 2011, s.107.

⁶⁷ "Global Trends: Forced Displacements in 2015", UNHCR, s.6 Detaylı bilgi için bkz:

<https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html> (01.12.2018).

⁶⁸ **Mülteci**: 1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmesi'nde, mülteci kavramını "ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedenlerle zulme uğrayacağı konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi" şeklinde tanımlanmıştır. UNHRC BM Mülteci Örgütü Türkiye, <https://www.unhcr.org/tr/>

olmakla birlikte hem gönderen ülke açısından hem de ev sahibi ülke açısından bazı güvenlik sorunları yaratmaktadırlar. İç savaşlar açısından negatif bir dışsallık yaratan mülteciler başarısız devlet ülkesinin isyancı gruplarının sosyal ağını da genişletmektedirler. Mülteciler gittikleri ülkeler açısından ise ev sahibi ülkenin etnik yapısını değiştirme etkilerinin yanı sıra ekonomik ve sosyal rekabeti de şiddetlendirmektedirler. Mültecilerin ev sahibi ülke vatandaşları açısından yerel güç dengesi ve sosyal kaynakların dağıtımını konusunda tehdit olarak görülmeleri durumunda bu ev sahibi ülkede bir çatışmaya sebebiyet verebilmektedir. Ayrıca iç savaşın mağdurları olan mülteciler aslında çatışmalara katılmasalar da silahların, savaşçıların ve çatışmaya neden olan ideolojilerin sınırların ötesine geçmesine neden olmaktadır.⁶⁹

Yoo'nun başarısız devletlerin neden olduğu dışsal etkiler incelemesinin ikinci kategorisini ulus devlet yapılarının çökmesi sonucu etnik ve dini gruplar arasında ortaya çıkan silahlı çatışmalar oluşturmaktadır. Benzer etnik ya da dini ayrılıkların yaşandığı komşu devletlere de sıçrama tehlikesi gösteren bu tür silahlı çatışmalara gösterilebilecek en iyi örnek Ruanda'da devlet kurumlarının çökmesiyle yaşanan soykırımdır.⁷⁰ Devlet başarısızlığının en önemli sonuçlarından biri şiddeti ve derinliği artan çatışmalardır. Dünya Bankası 2011 yılı verilerine göre toplumda yaşanan içsel gerginliklerin ve ilgili ülkeye yönelik dışsal faktörlerin etkisi olarak ortaya çıkan çatışmaların, güvenlik, ekonomik ve adalet olmak üzere birden fazla kaynağı bulunmaktadır.⁷¹ Raporda başarısız devletlerin siyasi kurumlarında meydana gelen yozlaşma nedeniyle toplumsal talepleri karşılayabilecek kapasiteden yoksun olduklarına da dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla toplum içindeki çeşitli grupların hak ettiklerini düşündükleri beklentilerinin karşılanmaması çatışma riskini artırmaktadır.⁷²

Yoo'nun üçüncü kategorisi 11 Eylül 2001 saldırıları ile küresel gündemi en çok meşgul eden konulardan biri olan terörizm olgusudur. Merkezi hükümetin ülke genelinde otoritesinin zayıflamasıyla terörist örgütlere alan açılmaktadır. Etkin bir merkezi otoritenin yoksunluğundan faydalanan terörist örgütler serbestçe kaynak bulabilmekte, elemanlarını eğitebilmekte ve saldırılar gerçekleştirmek için üsler

---

⁶⁹ Idean Salehyan and Kristian Skrede Gleditsch, "Refugees and the Spread of Civil War", International Organization, 2006, ss.341-342.

⁷⁰ Yoo,op.cit., s.107.

⁷¹ "World Development Report 2011" World Bank Report, Chapter 2,2011,s.74.https://siteresources.worldbank.org/INTWDRS/Resources/WDR2011_Full_Text.pdf (03.12.2018).

⁷² Ibid., ss.75-76.

kurabildikleri başarısız devlet ülkesini anarşi alanına dönüştürebilmektedirler. Şiddet düzeyinin yüksek olduğu bu ülkelerde hazırlanan teröristler, küresel ağları vasıtasıyla dünyanın birçok noktasında kolayca terörist saldırılar gerçekleştirebilmektedir.⁷³ Amerika'nın müdahalesi öncesinde örgüt tabanının Afganistan'da olduğu bilinen El Kaide terör örgütü dünyanın birçok yerinde saldırılar gerçekleştirebilmekteydi. Güncel bir örnek olarak 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı boyunca toprak kazanımları elde ederek küresel bir ağ haline gelen IŞİD'in saldırıları bu anlamda önemlidir. Son olarak çalışmanın temelini oluşturan başarısız devlet bağlamında ele alınan Somali'de merkezi otorite boşluğundan faydalanan El-Şebab terör örgütünün küresel anlamdaki saldırılarını örnek verebiliriz.

Şiddet sarmalı içinde iç çatışmaların yaşandığı başarısız devletlerin toprakları terörist yapılanmalar için güvenli bir sığınak olmakla birlikte terör gruplarına bireysel katılımlar açısından da avantaj sağlamaktadır. Terörist yapılanmalar yalnızca başarısız devletlerde ortaya çıkmamakla birlikte devlet kurumlarının başarısız olduğu yerlerde bu tip oluşumlar ve savaş lordları bu boşlukları doldurmaktadır. Devlet başarısızlığının uluslararası bağlamda etkisi olarak adlandırabileceğimiz bu durum küresel boyuttaki terör örgütleri ile mücadeleyi zorlaştırmakta ve uyuşturucu ya da silah kaçakçılığı gibi suçlara karşı alınan önlemlerin yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Terörist gruplar için sundukları elverişli ortam nedeniyle başarısız devletler uluslararası sistemin işlerliği ile küresel barış ve istikrarı olumsuz yönde etkilemektedir.⁷⁴ Başarısız devletler kendi vatandaşları için istihdam ve güvenlik sağlayamadıklarından ve sınırları üzerinde kontrol hakimiyetleri zayıfladığından terörist yapılanmalara adeta davetiye çıkarmaktadırlar.⁷⁵

Siyasi istikrarsızlık ve iç çatışmalar sonucu başarısızlaşan devletlerde uzun süreli kriz ve iç savaş koşulları temel ekonomiyi ve iç üretimi tahrip ettiğinden, devletin temel gelir kaynağı vergi sistemi işlemez. Bütçe gelirlerinin azalmasıyla ikincil savaş ekonomisi ya da çatışma ekonomisi olarak da adlandırılan yeni bir ekonomik durum ortaya çıkmaktadır. İkincil savaş ekonomisi çatışmaların devam ettiği başarısız devletlerde isyancı/terörist gruplar ya da çeşitli milis unsurların mevcut otorite boşluğundan faydalanmaları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu gruplar bir yandan şiddet

---

⁷³ Yoo,op.cit., s.107.

⁷⁴ İbrahim Kalın, Failed State, Weak Governments: A Global Threat, *Daily Sabah*, 3 Şubat 2015.

⁷⁵“Fighting Terrorism at Gleneagles” New York Times, 8 July 2005.

eylemlerini ve militanlarının bağılılığını sürdürebilmek diğer yandan kişisel zenginliklerini artırmak için yağmalama, soygun, gasp, haraç ve rehin alma gibi alternatif finans kaynaklarına yönelirler. Otorite krizi yaşayan başarısız devlet ülkesinin belli bölgelerini kontrol altına alan bu gruplar yurt dışında bulunan diasporalarından da gelir sağlarlar. Ayrıca insani yardım konvoylarını yağmalarlar veya uluslararası yardım kuruluşlarından gümrük vergisi adı altında kazanç elde ederler.⁷⁶

2.3. Devlet Başarısızlığını Önleme Girişimleri

Ulus devletlerin yükselişi ve düşüşü yeni bir olgu olmamakla birlikte küreselleşmenin sağlamış olduğu iletişim ağı herhangi bir devlet topraklarında meydana gelen olayların sınır aşarak bölgesel ve küresel etkiler doğurmasına neden olmuştur. Yalnızca sözkonusu başarısız devlet vatandaşları için değil komşu ülkeler için de ciddi bir güvenlik tehdidi haline gelmiş olan devlet başarısızlığını önleme girişimleri özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra terörizmle mücadele bağlamında bir zorunluluk haline gelmiştir. Devlet başarısızlığının ortaya çıkarmış olduğu iç savaş, çatışma, terörizm gibi uluslararası barış ve istikrarı tehdit eden durumlar uluslararası örgütler ile küresel güçleri bu devletlerde yaşanan çatışmaların içine çeken bir etki doğurmuştur.⁷⁷

11 Eylül sonrası uluslararası güvenlik tehdidi kapsamında değerlendirilmeye başlanan devlet başarısızlığının gelmiş olduğu ciddiyet boyutunu Michael Ingnatieff şu şekilde izah etmektedir: “1990’larda tarihsel hayal gücünde genel bir zafiyet yaşanması ve Soğuk Savaş sonrası Batı’nın Mısır’dan Afganistan’a dünyanın birçok noktasında devlet sistemine yönelik ortaya çıkan krizleri yönetememesi en nihayetinde uluslararası sistem için olduğu gibi kendi ülkeleri için de bir tehdit haline gelmiştir”.⁷⁸ Dolayısıyla Ingnatieff’in dikkat çekmiş olduğu başarısız devletlerin yönetimlerini güçlendirmek, demokratik meşruiyetlerini geliştirmek ve idari kurumlarını güçlendirmenin yollarını bulmak uluslararası politikaların bir meselesi haline gelmiştir. Bununla birlikte çatışma ve savaş mağduru toplumların yeniden yapılandırılması, terörün üremesine imkan

⁷⁶ Bingöl,op.cit., ss.222-223.

⁷⁷ Kirsten Schmalenbach, “Preventing and Rebuilding Failed States”, ResearchGate, 2009,s.231.

⁷⁸ Francis Fukuyama **Devlet İnşası 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişimi**, Remzi Kitabevi,2.Basım, Çev: Devrim Çetinkasap,2005, s.112.

sağlayan koşulların ortadan kaldırılması, yoksul ülkelerin ekonomik kalkınmalarının sağlanması insanlığın umudu olmuştur.⁷⁹

Devlet başarısızlığını önlemeye yönelik politikalar geliştirilirken karar vericilerin görüşlerini yönlendiren üç kritik unsur bulunmaktadır: sorunun doğru şekilde anlaşılması, sorunun çözümüne yönelik uygun amaçların seçilmesi ve son olarak uygulanan araçların kullanılması halinde elde edilmek istenen amaçların gerçekleştirilme ihtimalinin değerlendirilmesidir. ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi başarısız devletlerin her ülkenin ulusal güvenliğine ve uluslararası düzene yönelik tehdit oluşturdukları varsayımından hareketle birinci unsura atıfta bulunmaktadır.⁸⁰

Özellikle ABD ve Batı dış politika literatüründe tartışmalara yol açan başarısız devletlere odaklanmanın ardında birden çok gerekçe vardır. Amerikalılar devlet başarısızlığını ulusal güvenlik bağlamında ele alırken İngilizler kalkınma odaklı bir bakış açısı benimsemişlerdir. Almanlar ise büyük ölçüde İngilizlerinkine benzer bir yaklaşım benimsemekle birlikte başarısızlığın çevresel etkileri üzerinde de durmaktadırlar.⁸¹

Devlet başarısızlığı tek bir nedene indirgenemeyeceğinden ilk olarak başarısızlığın nedenlerini açıklamaya yönelik olarak geliştirilen teorinin politika yapımına uygun olması gerekmektedir. Diğer yandan devlet başarısızlığı dinamik etkileşimler sonucunda ortaya çıkıyorsa dışsal faktörlere odaklanılmalıdır.⁸²

Devlet başarısızlığını önlemeye yönelik birçok araç vardır. Bu araçlardan bazıları doğrudan yardımlar ve kurumsal kapasite geliştirme yardımları ile uluslararası arabuluculuk ve sessiz diplomasi yöntemlerini içeren diplomatik yardımlardır. Bununla birlikte eski İngiliz Dışişleri Sekreteri Jack Straw'ın işaret ettiği gibi bu araçların hiçbiri devlet başarısızlığını önlemede kesin sonuç vermemektedir.⁸³

Batı'nın güvenlik algılayışı çerçevesinde şekillenmiş olan başarısız devletlere yönelik tartışmaların odak noktası bu devletlerin yeniden inşa edilmesi olmuştur. Ayrıntılı bir devlet inşası üzerinde yoğunlaşan tartışmalarda BM aracılığıyla bölgenin yönetilmesine ilişkin öneriler gündeme gelmiştir. Örneğin 1992'de devlet kurumlarının

⁷⁹ Sait Yılmaz, "Başarısız Devlet",

https://www.academia.edu/38777759/Ba%C5%9Far%C4%B1s%C4%B1z_devlet. s.17.

⁸⁰ David Carment, John J. Gazo, ,Stewart Prest, "Risk Assessment and State Failure" Global Society, cilt:21, sayı.1, 2007, ss.50-51.

⁸¹ Ibid., ss.57-58.

⁸² Ibid.

⁸³ Schmalenbach,op.cit., ss.238-239.

çökmesiyle iç savaş koşullarının hakim olduğu Somali’de BM müdahalesi planlanmıştır. Ancak BM adına ülkenin yönetilmesi ya da toplumun çoğunluğunu kapsayacak bir yasal düzenleme düşünülmemiştir.⁸⁴ Ayrıca başarısız devletlerin yeniden canlandırılması söz konusu olduğunda çoğu analiz bu doğrultudaki uluslararası çabalara odaklanmaktadır. Yerli aktörlerin bu görevi yerine getirme konusunda en yetkin kişiler oldukları ise göz ardı edilmektedir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (United Nations General Assembly) Somali halkının uygulanabilir ulusal siyasi kurumlar kurma ve ülkelerini yeniden yapılandırma konusunda nihai sorumluluğa sahip olduğunu kabul ederek bu devletin başarısızlığını önlemeye yönelik politikalar geliştirmiştir. Başarısız devletlerin yeniden yapılanma süreçlerinin ilk kuralı yaşanan iç savaşın aktörleri arasında barış sürecinin başlatılmasıdır. Bununla birlikte devlet kurumlarının yeniden inşa edilmesi konusundaki ulusal çabalar, silahlı aktörleri sivil siyasi kurumlara dönüştürme ve ortak çıkarlar etrafında birleştirme zorluğundan dolayı genellikle başarısızlığa uğramaktadır. Ayrıca yerel aktörler bir devleti sıfırdan yeniden inşa etmek için gerekli olan kaynaklardan çoğu zaman yoksundurlar. Bu gibi olumsuz koşulların varlığı ile ulusal kurumların uluslararası anlamda arzu edilen demokratik yapıları ortaya çıkaramayacağı yönündeki endişeler dış aktörlerin müdahalesi gibi durumları gündeme getirmektedir.⁸⁵

Carment ve diğerlerine göre başarısız devletlere yönelik izlenecek siyaset, risk değerlendirmesi ve erken uyarı sistemleri olmak üzere iki temel stratejiyi içermelidir. Sadece devlet faktörüne odaklanmak mevcut problemin kaynağının belirlenememesi durumuna neden olur ki, bu durumda etkisiz bir yöntem izlenmiş olur. Erken uyarı sistemi ise yerinde ve zamanında müdahalenin gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Başarısız devletlerin karşılaştığı zorluklarla etkin mücadele var olan problemlerin üstesinden gelmeyi mümkün kılmaktadır. Gerçekleştirilecek olası askeri müdahale çökmüş olan devlet mekanizmasını yeniden kurmalıdır. Gerçekleştirilen koruma ve geliştirme stratejileri ise uluslararası işbirliği çerçevesinde nihai bir sona yönelik olmalıdır.⁸⁶

Başarısız devletlerde ulus inşasının gerekli olduğunu belirten Fukuyama’ya göre bu sürecin üç aşaması bulunmaktadır. İlki devlet kurumlarının çökmesi sonrası yeniden

⁸⁴ Jeffrey Herbst, “Responding the State Failure Africa” International Security, Vol:21, No:3, 1997, s.125.

⁸⁵ Kirsten Schmalenbach, op.cit., ss.246-247.

⁸⁶ Carment, Gazo, Prest, op.cit., s.48.

yapılandırma olarak isimlendirilen ve Afganistan, Somali, Kosova gibi şiddetli iç çatışmaların yaşandığı ülkelere yöneliktir. Bu devletlerde devlet mekanizması tamamen çökmüş durumdadır ve temelden başlayarak yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Uluslararası aktörlerin bu aşamadaki görevi, güvenlik güçlerini insani yardım süreci içine dahil ederek temel kamu hizmetlerinin sağlanması için gerekli olan kurumları yeniden düzenleyerek bölgede istikrarı sağlamaktır.⁸⁷ İkinci aşama Bosna'da olduğu gibi çöken merkezi kurumların uluslararası yardımlarla istikrara kavuşturulmasını içermektedir. Son aşama ise zayıf devletlerin güçlendirilmesini de içermekle birlikte devlet kurumları tamamen çökmemiş ancak mülkiyet haklarının korunması ya da eğitim hizmetlerinin yerine getirilmesi konularında görülen yetersizlikleri iyileştirmeyi kapsamaktadır.⁸⁸

Başarısız devlet ülkesi istikrarın olmadığı, düzensizliğin ve iç çatışmaların yaşandığı toprak parçalarıdır. Dolayısıyla devlet başarısızlığıyla mücadelede izlenecek temel politika istikrar sağlayıcı kurumların inşa edilmesi olmalıdır. Bu bağlamda öncelikle demokrasi, iyi yönetim ve ekonomik istikrar sağlanmalıdır. Düzen ve asayişten sorumlu kolluk ve güvenlik güçleri güçlendirilmeli ve başarısız devlet topraklarını kullanan terörist yapılarla etkin mücadele edilmelidir. Bireysel suçları önlemek ve devlet kurumlarına olan güvensizliği ortadan kaldırmak için siyasetçilerin kalkınma hedefleri doğrultusunda eğitim, istihdam, sağlık programları üzerine yoğunlaşmaları gerekmektedir.⁸⁹

3. Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren yaşamsal bir öneme sahip olan güvenlik, en genel anlamda, tehditlerden, tehlikelerden ve korkudan uzak olma durumunu ifade etmektedir. Daha çok güvensizlik algılamaları üzerinden ifade edilen güvende olma durumundan bahsedebilmek için iki koşula ihtiyaç vardır: Sahip olunan değerlere yönelik herhangi bir tehlikenin olmaması ve söz konusu değerlere yönelik bir tehlike var ise rasyonel bir maliyetle bu tehlikeyi savuşturma kapasitesine sahip olmak.⁹⁰

---

⁸⁷ Fukuyama, op.cit., s.120.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Carment, Gazo, Prest, op.cit., s.51.

⁹⁰ Benjamin Miller, "The Concept of Security: Should it be Redefined", **Journal of Strategic Studies**,

Tehlike, risk, kaygı ve korkunun yokluğu bağlamında ve kesinlik, güvenilirlik, itimat anlamlarında kullanılan güvenlik algıda şekillenen bir kavram olduğundan son derece muğlak ve esnektir. Bu bağlamda güvenlik hayatımızın her alanında var olsa da hemen herkesin üzerinde uzlaştığı bir güvenlik tanımlaması yapmak mümkün değildir.⁹¹ Güvenliğin türetilmiş bir kavram olması tarihsel süreç içinde farklı algılamalara sebep olacak şekilde değişkenlik arz etmesine, dolayısıyla tüm zamanlar ve mekanlar için tek bir güvenlik tanımı yapılmasına engel olmaktadır. Güvenlik, kişilerin ve toplumların siyasi bakış ve felsefi dünya görüşlerinden türemektedir. Diğer bir ifadeyle statik bir yapıya sahip olmayan güvenlik kavramı tanımlayan kişinin ideolojik bakış açısına ve öznenin temel değerlerine yönelik tehditlere bağlı olarak şekillenmektedir.⁹²

Latince *se* (olmaksızın) ve *cura* (endişe) kelimelerinin birleşmesinden oluşan *securitas* kelimesinden türeyen güvenlik kavramı bu anlamda endişeden uzak olma anlamına gelmektedir. Kavramı bu anlamda ilk kez kullanan Romalı devlet adamı ve filozof Cicero olmuştur.⁹³ Kavram ilk olarak kaygıdan uzak olma anlamında *secu-ra* şeklinde kullanılmıştır. Antik Yunan’da Epikürcülerin sükunet anlamında “ataraksia” şeklinde kullandıkları kavramın kökeninin M.Ö. V.yüzyılda “asphaleia” kelimesine dayandığı ifade edilmektedir. *Asphaleia* Tucidides’in tökezlemeye ve düşmeye karşı güvende olma anlamında kullandığı metinlere dayanmaktadır. Kısaca güvenlik kavramı *asphaleia*, *securitas* ve *security* olmak üzere üç aşamalı bir gelişim sürecine uğramıştır.⁹⁴

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde güvenlik kavramına yönelik ilk kapsamlı çalışma 1952 yılında Wolfers tarafından kaleme alınmıştır. Wolfers güvenliği, “*nesnel manada elde edilen kazanımlara yönelik herhangi bir tehdidin yokluğu; öznel manada ise sözkonusu kazanımların herhangi bir krize sebep olmaması*” şeklinde tanımlamaktadır.⁹⁵

Barry Buzan’a göre kapsamı her geçen gün genişleyen ve bu bağlamda çok boyutlu bir kavram olan güvenlik, devletlerin her türlü tehditten uzak bir şekilde

---

Vol. 24, No. 2, June 2001, s.16.

⁹¹ Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü” *Uluslararası İlişkiler*, Cilt.5, Sayı 18, 2008,s.4.

⁹² Pınar Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları” *Stratejik Araştırmalar* 8(14),2010, s.36.

⁹³ J.Federik, M. Arends, Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde Güvenlik Kavramı”, Mustafa Aydın et.al, (der.), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*,2012,İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.200.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵Arnold Wolfers, “National Security As An Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol: 67, No: 4, 1952, ss. 484–485.

bağımsız kimliklerini sürdürme özgürlüğüne sahip olmaları durumudur. Güvenliği tehlike ya da tehditlerin yokluğu olarak ifade eden Imobighe'ye göre bu kavram bir ülkenin kurumsal varlığını, temel değerlerini ve meşru çıkarlarını koruması ve halkının refahını artırması bağlamında özgürlükle ilgidir.⁹⁶ Nitekim liberal toplum sözleşmesinde de görüldüğü üzere insanlar doğal yaşama halinde mutlu ve özgür oldukları halde güvensizlik endişelerinden dolayı hak ve özgürlüklerinin korunması için devleti ortaya çıkarmışlardır. Kısaca güvenlik hak ve özgürlüklerin korunması anlamında bir araçtır.⁹⁷

Geçmişten günümüze hayatın her alanında ihtiyaç duyulan güvenlik farklı düzlemlerde ve farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Özü itibariyle bir ihtiyaç olan güvenlik, insan, toplum, devlet ve sistem seviyelerinde göreceli bir niteliğe sahiptir. Sözlük anlamı olarak korku ve tehditlerden uzak olma anlamına gelen güvenlik, fiziksel ve psikolojik olmak üzere iki boyutlu bir kavramdır. Tarihsel süreç içerisinde daha çok fiziksel boyutu üzerinde durulan güvenlik kavramı devletlerin sınırlarını başka devletlerden gelebilecek olası saldırılara karşı korumaları anlayışı etrafında şekillenmiştir.⁹⁸

Soğuk Savaş dönemi güvenlik anlayışı dönemin baskın paradigması realizmin de etkisiyle devlet merkezli olarak formüle edilmiştir. Bu anlayışa göre anarşik uluslararası ortamda devlet güvenliğine yönelik tehditler başka devletlerden ve sınırların ötesinden gelmektedir. Nükleer silahlanma ve dehşet dengesinin hakim olduğu bu dönemde askeri güvenlik bağlamında tek meşru referans nesnesi olarak devleti temel alan anlayışa göre tehditleri savuşturup güvenliği sağlama görevi de yine devlete aittir. Soğuk Savaş döneminde ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin başka devlet ordularından geleceği varsayımı ve tehdidin askeri kaynaklı olduğu algısı güvenliğin askeri güç temelli düşünülmesine neden olmuştur. Klasik güvenlik anlayışının hakim olduğu bu dönemde ulusal güvenliğin sağlanmasında orduya birincil önem atfedilmiştir.⁹⁹ Bu dönemde yaşanan dört önemli siyasi gelişme Soğuk Savaş döneminin güvenlik anlayışına yansımıştır. İlk olarak güç sisteminin çok kutupluluktan iki bloğa evrilmesi rekabet

---

⁹⁶ Muyiwa Afolabi, "Concept of Security" ResearchGate, 2015, ss.1-2.

⁹⁷ Zühtü Arslan, "The Fragile Balance Between Security and Human Rights", *Security Sector Governance: Turkey and Europe* Ümit Cizre, İbrahim Cerrah(ed), DCAF-TESEV Series in Security Sector Studies-4, TESEV Yayınları,2008, s.27.

⁹⁸ Murat Yorulmaz, "Değişen Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen Güvenlik Paradoksu", *Balkan Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt.3, Sayı.1, 2014, s.106.

⁹⁹ Selim Kanat et. al., "Human Security and Combating Against Terrorism", *Suleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, Vol.21, 2016, ss.573-576.

dinamiklerinin tek bir bloğa odaklanacak şekilde katı bir yapı oluşturması sonucunu doğurmuştur. İkinci olarak ABD ve SSCB öncülüğünde her iki tarafın da kendi değerlerini blok üyelerine benimsetmeye çalıştıkları kapitalist ve komünist ideolojik kamplaşma ortaya çıkmıştır¹⁰⁰ Üçüncü olarak askeri güvenlik anlayışının ana unsurunu oluşturacak şekilde tüm dönemi etkisi altına alan ve tarafları yoğun bir teknolojik rekabete tutsak eden nükleer silahlar bulunmuştur. Soğuk Savaş döneminin güvenlik anlayışının devlet merkezli bir bakış açısını yansıtmaya neden olan son gelişme ise 1960'lı yılların sonlarına doğru sömürgeciliğin tasfiye edilmesi ile özellikle Afrika ve Asya'nın büyük bir kısmında bağımsız devletlerin ortaya çıkması olmuştur.¹⁰¹ Aktör düzeyinde ulus-devleti merkeze alan bu dönem geleneksel güvenlik anlayışının arkasındaki asıl sorun güvenliğin yalnızca askeri boyutta ele alınması olmuştur. Öte yandan bu dönemde askeri ve askeri olmayan güvenlik sorunları da devlet merkezci bir bakış açısıyla ele alınmıştır.¹⁰² Temel olarak insan onuruna ilişkin tehditlerin varlığı ile ilgili olan güvenlik kavramı için Soğuk Savaş'ın sona ermesi bir dönüm noktası olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte tehdit algısında yaşanan artış güvenliğin referans nesnesinin de değişim ve dönüşüm geçirmesi sonucunu doğurmuştur. Güvenliğin yeniden tanımlanması ihtiyacının hissedildiği bu dönemde güvenlik tartışmalarının merkezinde ulusal çıkar ya da devlet refahını temel alan güvenlik anlayışının, toplumların refahının sağlanması doğrultusunda derinleştirilmesi ve genişletilmesi çabaları yatmaktadır.¹⁰³

Soğuk Savaş'ın sona ermesi askeri güvenlik tedbirlerinin artan tehdit algıları bağlamında toplumların diğer güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması hususunda yeterli olup olmadığı tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle askeri tehditler ile mücadelede kullanılan kaynakların birey güvenliğine ve refahına doğrudan tehdit teşkil eden yoksulluk, eğitim krizi, uyuşturucu kaçakçılığı, uluslararası

---

¹⁰⁰ Barry Buzan, "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi" Mustafa Aydın et. al, (der.), *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, 2012, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları s.327.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Bülent Sarper Ağır, Murat Necip Arman, "Deepening of Security Conception and Violent Non-State Actors as the Challengers of Human Security" Adnan Menderes University, Journal of Institute of Social Sciences, Vol.1, Issue.1, s.107.

¹⁰³ Ibid.

göç, çevresel tehlikeler gibi askeri olmayan tehditlerle başa çıkmak için kullanılması gerektiği görüşü hakim olmuştur.¹⁰⁴

Kavramlar kullanıldıkları zamanın şartlarını yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla uluslararası sistemin yapısında meydana gelen olayların algılamaları ve yorumlarından etkilenen güvenlik gibi karmaşık bağlamda kullanılan siyasi kavramların ifade ettiği anlam ve temel aldığı referans nesnesi de değişikliğe uğramaktadır. Kısacası Soğuk Savaş sonrasında çevre kirliliği, küresel ısınma gibi postmodern tehditlerle karşı karşıya kalınması bu tür tehdit ve risklerle mücadelede askeri olmayan stratejiler geliştirilmesi zorunluğunu ortaya çıkarmıştır. Diğer bir ifadeyle pratikte meydana gelen gelişmeler güvenlik kavramının revizyonunu zorunlu kılmıştır¹⁰⁵

Newman'a göre güvenlik algısındaki değişiklik Soğuk Savaş sonrasında yaşanan çatışmaların karakteristik özelliklerine dayanmaktadır. Bu bağlamda Newman yeni dönem çatışmaların karakteristik özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır: Çatışmaların devletler arasında değil iç savaşlar şeklinde ortaya çıkması, küreselleşme ve devlet başarısızlığı ya da sosyal dönüşümlerin bir sonucu olarak ortaya çıkması, ideolojik değil etnik ve dini temele dayanması, zorunlu göçe maruz kalacak şekilde sivil kayıpların artması, çatışmalarda sivillerin doğrudan hedef alınması, devlet otoritesinin zayıflamasıyla savaşçılar ve siviller arasındaki ayrımın bulanıklaşması.¹⁰⁶ Bu bağlamda iki kutuplu sistemin sona ermesi, askeri tehditlerin başatlığını yitirmesi ve devlet dışı aktörlerin uluslararası sistemde artan varlıkları askeri nitelik taşımayan ve daha önceleri ikinci plana atılan ekonomik, çevresel, toplumsal ve hatta bireysel konuların da güvenlik kavramı kapsamında incelenmesi gerektiği sonucunu doğurmuştur.¹⁰⁷ Özellikle 1973 OPEC Petrol ambargosu sonrasında petrol fiyatlarında yaşanan artışın devletlerarasında ve uluslararası sistemin doğasında işsizlik, durgunluk, enflasyon ve ekonomik istikrarsızlık gibi ciddi krizlere neden olması ekonomik konuların da güvenliğe yönelik birer tehdit oluşturduğu gerçeğini ortaya koymuştur.¹⁰⁸ Klasik devlet merkezli güvenlik anlayışının mevcut tehditler karşısında değişime uğramasını

---

¹⁰⁴ David A. Baldwin, "Security Studies and End of the Cold War", World Politics, Volume 48, Issue 01, 1995, ss.126-127.

¹⁰⁵ Brauch, ss.17-19.

¹⁰⁶ Edward Newman, "The 'New Wars' Debate: A Historical Perspective Is Needed" Security Dialogue, Vol.35, No.2, 2004, ss.174-175.

¹⁰⁷ Sinem Akgül Açıkmeşe, "Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri" Uluslararası İlişkiler, Vol.8, No.30, 2011, s.46.

¹⁰⁸ Ibid., s.47.

tetikleyen bir diğerk önemli gelişme 1972 yılında BM İnsan Çevresi Konferansı'nda çevrenin korunmasına dair uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi için alınan karar olmuştur. Bu dönemde küreselleşmenin hız kazanmasına paralel karşılıklı bağımlılığın artması, devletin uluslararası sistemdeki baskın konumunun çok uluslu şirketler ve devlet dışı aktörler karşısında görece önemini kaybetmesi kapsamı ve tanımı genişleyen güvenlik anlayışını da değişime uğratmıştır.¹⁰⁹

3.1. Güvenliğin Değişen Gündemi

Güvenlik kavramını askeri bakış açısıyla tanımlayan geleneksel güvenlik anlayışı tehdit algısının genişlemesi ve derinleşmesiyle değişime uğramıştır.¹¹⁰ Tehdit ve tehlikelerin kaynağıyla bağlantılı olan güvenliğin genişlemesi yatay ve dikey olmak üzere iki boyutta gerçekleşmiştir. Güvenliğin yatay genişlemesi ile ifade edilmek istenen uluslararası göç, çevresel bozulma, sağlık, kıtlık, barınma sorunları ve uluslararası terörizm gibi kimin güvenliği sorusunun yanıtı olarak askeri olmayan tehditleri içerecek şekilde genişlemesidir. Güvenliğin dikey genişlemesi ile kastedilen ise uluslararası kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin de güvenliğin sağlanmasından sorumlu oldukları anlayışının benimsenmesidir.¹¹¹ Güvenlik kavramının kapsamının genişlemesi ve derinleşmesiyle politik ve akademik çevrelerde güvenlik hakkında yeni bir düşünce tarzı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda devlet merkezli güvenlik yaklaşımına bir meydan okuma olarak ortaya çıkan ve temel güvenlik nesnesi olarak bireyin referans alındığı güvenlik anlayışı “yeni güvenlik”, “insani güvenlik” olarak isimlendirilmiştir.¹¹² Yeni güvenlik kavramıyla ifade edilmek istenen küreselleşme ve teknolojik ilerlemenin neticesinde ortaya çıkan yeni tehditler kapsamında güvenlik anlayışının genişletilmesidir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus güvenlik gündeminin genişletilmesinden ziyade güvenlik anlayış ve uygulamalarının merkezine

---

¹⁰⁹ Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, “Power and Independence Revisited”, The MIT Press., Vol.41, No.4,1987, s.729.

¹¹⁰ Muharrem Aksu, Faruk Turhan, “Yeni Tehditler Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik”Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:4, Sayı:2, 2012, s.70.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Nguyen Thi Thuy Hang,” Changes in the Security Agenda: Critical Security Studies and Human Security the Case of China, The Romanian Journal of Society and Politics, ss.103-106.

insan ihtiyaçlarının yerleştirilmesidir.¹¹³ Güvenlik tehditlerinin çeşitlenmesiyle birlikte güvenliğin kapsamı sadece askeri ve siyasi boyutta genişlememiştir. Daha açık bir ifadeyle tehdit ve tehlikeler sadece konu bağlamında değil aktör bağlamında da artış göstermiştir. Güvenlik tehditlerinin aktör düzeyinde artması asimetrik çatışma modelleri olarak tanımlayacağımız devletlerin devlet dışı aktörlerle ve devlet içinde farklı grupların birbiriyle olan çatışmalarıdır.¹¹⁴ Devlet ve birey güvenliğine yönelik tehdit oluşturmaları bakımından ele alacağımız devlet dışı aktörler amaç, yetenek ve çıkarları doğrultusunda yasa dışı şiddet kullanan ve devletin şiddet tekeline meydan okuyan özerk yapılardır. şiddet kullanan devlet dışı aktörler devlet meşruiyeti ve otoritesinin zayıflaması durumunda ortaya çıkan boşluklardan yararlanmaktadırlar. Terörizm, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi birey güvenliğini ve refahını doğrudan tehdit eden şiddet eylemleri devlet dışı aktörlerin en sık başvurdukları eylemlerdir.¹¹⁵

1990'lı yıllarda birey güvenliğini ve refahını hedef alan toplumlararası sorunların artmasıyla birlikte birçok güvenlik yaklaşımı, insani güvenlik kavramının gelişimine katkıda bulunmuştur. Güvenlik tehdit ve kaygılarının birey ve devlet üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmayı hedefleyen güvenlik yaklaşımlarının öncülerinden biri Kopenhag Okulu olmuştur.¹¹⁶ Okulun temelleri 1985 yılında merkezi Kopenhag Üniversitesi'nde bulunan Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi'nde Avrupa Güvenliği alanında çalışmalar yürüten Ole Waeuver, Bill Sweeney, Barry Buzan gibi isimlerin "Avrupa Güvenliğinin Askeri Olmayan Boyutları" başlıklı projelerini hayata geçirmeleriyle atılmıştır.¹¹⁷ Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenliğin yeniden yapılandırılmasını dile getiren ilk isim olan Barry Buzan'a göre güvenliğin yalnızca devletin varlığına yönelik askeri tehditler ekseninden çıkarılması gerekmektedir.¹¹⁸

---

¹¹³ Yeni güvenlik yaklaşımı ile gündeme eklenen yeni tehditlerden Batı literatür ve uygulamasında "yumuşak güvenlik"(soft security) şeklinde de bahsedilmektedir. Detaylı bilgi için bkz: Pınar Bilgin, "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları" Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi, 8(14), 2010, s.39.

¹¹⁴ Nihal Ergül, "Yeni Güvenlik Anlayışı Bağlamında Birleşmiş Milletlerin Rolü ve Uygulamaları", Atilla Sandıklı (edt) **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümüleri**, BİLGESAM Yayınları, 2012, s.176.

¹¹⁵ Ağır, Arman, s.112.

¹¹⁶ A.Şevket Ovalı, "Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması", Uluslararası İlişkiler, Cilt.3, Sayı.10, ss.8-9.

¹¹⁷ Barry Buzan, Ole Waeuver, "Slippery? Contradictory? Sociologically Untenable? The Copenhagen School Replies", Review of International Studies Vol.23, No.2, 1997, ss.241-250.

¹¹⁸ Oralı, loc. cit.

Avrupa güvenliğinin askeri olmayan boyutu üzerine yoğunlaşan okulun temsilcileri, geleneksel uluslararası güvenlik anlayışının dışına çıkararak yeni güvenlik sektörleri geliştirmişlerdir.¹¹⁹ Askeri alan dışında kalan güvenlik tehditlerinin de kavramın kapsamına dahil edilmesi gerektiğine dikkat çeken okulun temsilcilerinin güvenlik çalışmalarına yapmış oldukları en önemli katkı ekonomik, politik, çevresel, toplumsal ve insani güvenlik sektörlerini de tartışmaya açmaları ve güvenlik gündemi literatürünü zenginleştirmeleri olmuştur.¹²⁰ Güvenliğin devletlerin ve toplumların bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini düşmanca gördükleri güçlere karşı sürdürme kabiliyeti şeklinde ele alınması gerektiğini belirten Buzan'a göre sektör, bir kimsenin bütüncül olan gerçekliği incelerken kullandığı lens ve bu incelemenin gerçekliğin sadece spesifik bir bölümünü aydınlatması durumudur.¹²¹

Uluslararası belirsizliklerin artması ile tehlike, tehdit ve risk algılamalarının çeşitlenmesine bağlı olarak güvenlik problemlerinin referans aktörünün artık sadece ve tek başına devlet olmadığına dikkat çeken Kopenhag Okulu temsilcileri güvenliğin askeri, politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel olmak üzere beş temel sektöre ayrılarak incelenmesi gerektiğini savunmaktadır.¹²² Güvenlik tehditlerinin genişleyen boyutu çerçevesinde güvenliğin referans nesnelere çevre ve insan hakları gibi konuları kapsayacak şekilde beş temel sektöre ayıran Buzan, Waever ve Wilde'a göre bu nesnelere herhangi birinin güvenliği diğerlerinin güvenliğinin sağlanmasına bağlıdır. Dolayısıyla güvenlik sorununun başlıca kaynağını anarşik bir yapıya sahip olan uluslararası sistemde gören Buzan'a göre bireyin refahı ile güvenliğinin devlet ve sistem güvenliğine dahil edilmesi gerekmektedir.¹²³

---

¹¹⁹ Bezen Balamir Coşkun, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme: Değişen Güvenlik Ortamı, Zorluklar, Fırsatlar ve Meydan Okumalar" Tayyar Arı (der.), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2 Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, 2014, ss.180-181.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Başar Baysal, Çağlar Lüleci, "Copenhagen School and Securitization Theory", *Güvenlik Stratejileri*, Sayı.22, s.71.

¹²² Barry Buzan, **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, New York, Harvester Wheatsheaf, 2.Baskı 1991, s.19.

¹²³ Ibid., s.94.

Şekil: 2 Genişletilmiş Güvenlik Sektörleri¹²⁴

Güvenlik Sektörleri

1. Askeri Sektör
2. Siyasi Sektör
3. Ekonomik Sektör
4. Toplumsal Sektör
5. Çevresel Sektör

İlgili Olduğu Alan

- Baskı ilişkileri
- Yönetim statüsü ve tanıma ilişkileri
- Ticaret, üretim ve finans ilişkileri
- Kolektif kimlik ilişkileri
- İnsan ile biyosfer ilişkileri

Askeri sektör, devletlerin silahlı saldırı ve savunma yeteneklerinin iki seviyeli etkileşimi ve birbirlerinin niyetleri hakkındaki algılamaları ile ilgilidir.¹²⁵ Kopenhag Okulu temsilcileri güvenliğin toplumsal boyutunu ön plana çıkarmayı hedeflemekle birlikte askeri sektörde temel referans nesnesi tek başına olmasa da hala devlettir. Okul temsilcilerinin vurgulamaya çalıştıkları askeri olmayan tehditlerin de güvenlik kapsamına dahil edilmesidir. Bu bağlamda devlet haricindeki Avrupa Birliği gibi devlet üstü siyasi örgütlenmeler de temel referans nesnesi olabilmektedir.¹²⁶ Siyasi sektör, devletlerin istikrarı, hükümet sistemleri ve onlara meşruiyet veren ideolojiler ile ilgilidir. Referans nesnesi olarak devletin ve bireylerin yanı sıra sınıflar ve küresel ekonomi gruplarını da kapsamına dahil eden ekonomik sektör ise sahip olunan refah ve devlet gücünü sürdürebilmek için kaynak, finans ve pazarlara erişim ile ilgilidir.¹²⁷ Kopenhag Okulunun önde gelen düşünürlerinden Waever güvenliğin sadece devlet sınırlarını dikkate alacak şekilde tanımlanmasının azınlıkların güvenlik endişelerini yok saymak anlamına geleceğini belirtmiştir. Kapsamlı bir güvenlik tanımlamasına ihtiyaç duyulduğuna dikkat çeken Waever, ulusa odaklanarak toplumsal güvenlik sektörünün öneminden bahsetmiştir. Waever'a göre toplumsal sektör, bir kimliğin algılanan bir tehdide karşı savunulmasıdır.¹²⁸ Toplumsal sektörde ana kavram kimliktir. Şayet bir grup insan herhangi bir olayı ya da gelişmeyi kendi aidiyetine diğer bir ifadeyle kendi varlığına yönelik bir tehdit olarak algırsa toplumsal güvensizlik oluşmuş demektir.¹²⁹ Her biri güvenlik problematiği içindeki bir odak noktasını belirleyen ve güçlü bir

¹²⁴ Baysal, Lüleci, op.cit., s.72.

¹²⁵ Barry Buzan, "New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century" International Affairs Royal Institute of International Affairs, 1994, Vol.67, No.3, s.433.

¹²⁶ Baysal, Lüleci, op.cit., s.73.

¹²⁷ Buzan, **People and States and**..., op.cit., ss.19-20.

¹²⁸ Ole Waever, "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi" Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt.5, Sayı:18, 2008 s.153.

¹²⁹ Ibid., s.155.

bağlantı ile birbirine bağlı olan güvenlik sektörlerinin sonuncusu çevresel sektördür. Referans nesnesi olarak bizzat çevreyi temel alan çevresel sektör, insan topluluklarının aktiviteleri ile biyosfer arasındaki ilişkilerle ilgilenmektedir.¹³⁰

3.2. İnsani Güvenlik Yaklaşımı

Güvenlik tehditle ilgili bir kavram olduğundan ve tehdit algılayan kişinin dünya görüşüne bağlı olduğundan insani güvenlik kavramının tek bir tanımı yoktur. İnsani güvenlik yaklaşımına göre devlet sınırlarının güvenliğine ilişkin endişelere bu sınırlar içinde yaşayan insanların güvenliği de dahil edilmelidir.¹³¹ Değişen sosyo-ekonomik ve çevresel koşullarla beraber AIDS, iklim değişikliği, insan hakları ihlalleri, anti demokratik uygulamalar gibi insanların refahını doğrudan etkileme potansiyeline sahip tehditlerin yükselişe geçmesi bütüncül bir güvenlik yaklaşımı sunan insani güvenlik anlayışına olan ihtiyacı artırmıştır. Salt silahlanma veya devletlerin karşılıklı güç artırımı yoluyla caydırma politikalarının güvenliği sağlamada yetersiz kaldığının anlaşılmasıyla önemi artan insani güvenlik yaklaşımı, bireyin her türlü tehdit ve tehlikeden korunması şeklinde güvenliğin yeniden tanımlanmasıdır.¹³²

İnsani güvenlik yaklaşımı, insanların barış içinde yaşamasına izin vermeyen iç savaş, çatışma ve şiddet olaylarının yaşandığı bir dünyada bireyin de güvende olmayacağını savunmaktadır.¹³³ Keza Soğuk Savaş sonrası dönemde klasik devlet merkezli güvenlik anlayışının yetersiz kaldığına dikkat çeken Galtung, insanların güvende olmasının sadece savaşız bir ortamda yaşamaları anlamına gelmediğini belirtmiştir. Galtung'a göre birey güvenliğinden bahsedebilmek için bireylerin sadece devletlerarası şiddet tehlikesinden değil aynı zamanda sosyo-ekonomik yapıların neden olduğu yoksulluk, sağlık ve eğitim fırsatlarından yararlanamama gibi tehditlerden de korunması gerekmektedir.¹³⁴

---

¹³⁰ Buzan, *New Patterns of Global Security...*, loc.cit.

¹³¹ Sharhrbanou Tadjbakhsh, *Human Security: Concepts and Implication with and Application to Post-Intervention*

Challenges in Afghanistan, Center for Peace Conflict Resolution, Sciences Po, 2005, ss.5-7.

¹³² Kanat, et.al., op.cit., s.580.

¹³³ Dhruvajyoti Bhattacharjee, "Challenges to the Concept of Human Security", *Indian Council of World Affairs*, 2008, ss.1-8.

¹³⁴ Pınar Bilgin, "The Security Sector in Theory and Practice: From "State- Centered" Security to "Citizen- Centered" Security? "New Security", *Security Sector Governance: Turkey and Europe* Ümit

Güvenlik politika ve uygulamalarının merkezine birey ihtiyaçlarını yerleştirmeyi hedefleyen insani güvenliğin dört temel özelliği bulunmaktadır. İlk olarak açıklık, uyuşturucu, işsizlik, insan hakları ihlalleri, salgın hastalık, çevre kirliliği gibi sosyal yapıyı doğrudan etkileyen tehditler yoğunluğu ve şiddeti değişmekle birlikte tüm insanlık için ortak birer tehdittir. Dolayısıyla insani güvenlik dünya üzerindeki bütün insanların her türlü tehlike ve tehditten korunması gerektiği anlamında evrensel bir olgu olarak refah artırma projesidir. İkinci olarak ülke ve bölgeler arasındaki coğrafi bağılıkların artması ve güvenliğin bileşenlerinin birbirine bağlı olmasından dolayı birey yaşamına yönelik bu ortak tehditler hızla yayılmaktadır. Bu doğrultuda insani güvenlik, güvenliğin fiziksel sınırların savunulması şeklinde tanımlanmasından ziyade birey güvenliğini önceleyerek sürdürülebilir insani gelişime odaklanmaktadır. Üçüncüsü birey güvenliğinin erken önleme yoluyla daha kolay ve daha maliyetsiz sağlanabilmesidir. Sonuncusu bugünkü anlamına uygun olarak güvenlik politikaları gündeminin devlet merkezli güvenlik anlayışından birey merkezli güvenlik anlayışına doğru genişletilmesidir.¹³⁵

Devletlerin iç güvenliğine ilişkin sorunları uluslararası gündeme taşıyan birey merkezli insani güvenlik anlayışı insan hakları genel ilkelerinin tek bir vatandaş perspektifinden yorumlanması bağlamında güvenlik anlayışına bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır¹³⁶

Dünya üzerinde güvensizliğin uzun vadeli nedenleri üzerine yoğunlaşan insani güvenlik anlayışı, klasik güvenlik anlayışının artan yeni tehdit algılarına karşılık verebilecek boyutta genişlemesi ve insanların her türlü sosyo-ekonomik beklentilerinin karşılanması şeklinde derinleşmesi anlamına gelmektedir. İnsanların kendilerini korkudan ve yoksunluktan mahzun hissetmeleri diğer bir ifadeyle insanların kendilerini güvende hissetmeleri, toplumun güvenlik politikalarını desteklemesini dolayısıyla bu politikaların başarıyla sonuçlanmasını sağlayacaktır. Sonuç olarak insani güvenlik anlayışına göre güvenliğin sürdürülebilirliği insanların kendilerini emniyette

---

Cizre, İbrahim Cerrah (ed), DCAF-TESEV Series in Security Sector Studies-4, TESEV Yayınları, 2008, s.45.

¹³⁵Bilgin, The security in Theory.., s.54, Notions of Security, “Shifting Concepts and Perspectives”, *Transnational Security, Terrorism and the Rule of Law Project*, 2007, ss.40-41.

¹³⁶ Rafal Tarnogorski, “Human Security: Reactivation on an Idea? The Polish Institute of International Affairs (PISM) Strategic File, No 2, 2013, ss.1-2.

hissetmeleri, her türlü tehditten uzak bir şekilde mutlu ve şerefli bir hayata sahip olmalarıyla mümkün olacaktır.¹³⁷

İnsanların yaşamsal özgürlüklerinin genişletilmesi ve korunması ile ilgili bir yaklaşım olan insani güvenlik uzun vadede devletlerin çöküşüne neden olan ve bireyleri kalıcı tehditlere maruz bırakan güvensizliğin askeri olmayan kaynaklarına odaklanmaktadır.¹³⁸ İnsan yaşamının ve onurunun korunması bağlamında güvenliğin ekonomik eşitsizlik, adaletsizlik, etnik anlaşmazlıklar, çevre kirliliği, uyuşturucu ticareti, göç ve mülteci hakları gibi konuları içerecek şekilde derinleştirilmesi anlamına gelen insani güvenliğin “güvenlik kimin içindir” sorusuna verdiği cevap “güvenlik insan içindir” olmuştur.¹³⁹

Barry Buzan ‘ın “*People, States and Fear*” adlı çalışması insani güvenlik çalışmalarının öncüsü sayılabilir. 1970’li yıllarla birlikte güvenliğin yeniden yapılandırılması gerektiğini belirten Buzan, güvenliğin tehditlerin ve devletlerin zafiyetlerinin karşılıklı etkileşimi olduğunu ve bu etkileşim içerisinde çeşitli aktörlerin koşullar elverdiğince kendilerine avantajlı bir konum sağlamaya çalıştığını belirtmektedir.¹⁴⁰

Soğuk Savaş sonrasında etnik dini çatışmalar, sınır anlaşmazlıkları gibi dondurulmuş sorunların yeniden ortaya çıkması tehlike ve tehditlerin çeşitlenmesi neticesini doğurmuştur. İnsanlarının ihtiyaçlarının baskılanmasının daha fazla güvensizliğe yol açacağı görüşünü benimseyen insani güvenlik yaklaşımı, güvenliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması adına devletlerarasında işbirliğinin önemine dikkat çekmektedir.¹⁴¹

Çevre kirliliği ve küresel ısınma gibi postmodern güvenlik tehditlerinin çok boyutluluğuna odaklanan insani güvenlik anlayışı, uluslararası düzeyde ilk kez Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayımlanan 1994 İnsani Gelişme Raporunda gündeme gelmiştir.¹⁴² Güvenliği ulusal çıkarların veya sınır topraklarının

---

¹³⁷ Selim Kanat et. al., op.cit., ss.579-581.

¹³⁸ Aksu, Turhan, op.cit., s.74

¹³⁹ Bilgin, “The Security in Theory...”op.cit., s,50.

¹⁴⁰ Zerrin Ayşe Öztürk, “Uluslararası İlişkilerde Güvenliği Yeniden Düşünmek”, Tayyar Arı (der.), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2 Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar*, 2014, ss.156-162.

¹⁴¹ Selim Kanat, et.al., op.cit.,ss.580-581.

¹⁴² United Nations Development Programme, Human Development Report 1194, New York and Oxford, Oxford University Press, 1994, s.92

korunması olarak tanımlayan dar devlet merkezli bakış açısından farklı olarak ele alan rapor, sürdürülebilir insan güvenliği yaklaşımı bağlamında güvenliği ekonomi, gıda, sağlık, çevre, kişisel, toplumsal ve siyasal olmak üzere yedi farklı boyutta tanımlamaktadır.¹⁴³

Pakistanlı ekonomist Mahbub-ul Hang'ın girişimleriyle hazırlanan 1994 tarihli UNDP insani gelişim raporuna göre insan güvenliğinin yedi temel unsuru;

- Ekonomik güvenlik; her bir bireye asgari zorunlu gelir sağlanması
- Gıda güvenliği; bireyin temel gıdalara fiziki ve ekonomik erişiminin sağlanması
- Sağlık güvenliği; hastalıklardan korunmanın ve sağlıklı bir yaşamın sağlanması
- Çevre güvenliği; bireyin doğanın kısa ve uzun vadeli bozulmalarından, insan kaynaklı tehditlerden korunmasının sağlanması
- Kişisel güvenlik; bireyleri fiziksel şiddetten, şiddet uygulayan devlet ve devlet dışı aktörlerden, aile içi istismardan ve hatta bireyi kendisinden korumak (intihardan korunma)
- Toplumsal güvenlik; bireyler arası geleneksel ilişkilerin ve değerlerin sürdürülmesinin sağlanması, bireylerin mezhepsel ve etnik şiddetten korunması
- Siyasi güvenlik: bireylerin temel insan haklarını onurlandıran bir toplumda yaşamalarının sağlanması.¹⁴⁴

Güvenlik anlayışındaki bir dönüşümü ifade eden raporda açlık, hastalık ve baskı gibi kronik tehditlere karşı bireylerin ve toplumların korunması şeklinde tanımlanan insani güvenlik, güvenliğin sağlanmasında sert güç kullanımından ziyade gelişim ve ilerlemenin esas alınması şeklinde ifade edilmektedir. İnsanca yaşama ilkelerinin temellerinin atıldığı raporda güvenlik tehditlerinin devletlerarasındaki savaş veya silahlı çatışma endişesinden ziyade sınır aşan terör olaylarından, salgın hastalıklardan, göç hareketlerinden ve ekonomik krizlerden kaynaklandığına dikkat çekilmektedir. İnsani güvenlik yaklaşımı güvenliğin referans nesnesi olarak bireyi temel alarak bireyin her türlü şiddet tehlikesinden korunması gerektiğini savunmaktadır.¹⁴⁵ İnsan güvenliğine yönelik tek bir tehdit olmamakla birlikte kavramın temelinde “freedom from fear” (korkudan arınma) ve “freedom from want” (yoksunluktan arınma) şeklinde

¹⁴³ Keith Kraus, “Toward a Practical Human Security Agenda”, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), s.2.

¹⁴⁴ Dan Henk, “Human Security: Relevance and Implications” Parameters, Cilt.35, 2005, s.93.

¹⁴⁵ Nguyen Thi Thuy Hang, op.cit., s.110.

özetlenebilecek iki temel ilke vardır. “Freedom from want” ilkesi insan yaşamına yönelik daha fazla zararlı etkisi olduğu düşünülen doğal afet, salgın hastalık ve kıtlık sorunlarına kalıcı çözümler üretmeyi hedefleyen bütüncül bir çözüm önerisidir. “Freedom from fear” ilkesi ise çoğunlukla devlet başarısızlığı durumlarında ortaya çıkan eşitsiz gelir dağılımı, yoksulluk ve iç savaşlardan kaynaklanan şiddet eylemlerine yönelik insan hayatının korunmasını savunan ve barış inşası sürecine odaklanan çözüm önerisidir.¹⁴⁶

Soğuk Savaş sonrası dönemde Yugoslavya, Somali, Ruanda gibi ülkelerde yaşanan şiddet olayları ve çatışmalarının ahlaki ve politik sonuçları devleti esas alan güvenlik anlayışının istikrar ve barışı sağlamada yetersiz kaldığı yönünde tartışmalara neden olmuştur. Dolayısıyla insanı merkeze alan güvenlik anlayışını hayata geçirmeye odaklanan konferans ve organizasyonların sayısında ciddi bir artış gözlenmiştir.¹⁴⁷ İnsan güvenliğinin sürdürülebilirliği ile çevresel kalkınma programlarının birbirini etkileyen süreçler olduğuna dikkat çekilen 1972 yılında BM bünyesinde gerçekleştirilen Stockholm Konferansı bu alandaki çalışmalara öncülük etmiştir.¹⁴⁸ Bu dönemde insan güvenliği yaklaşımının hayata geçirilmesi için önemli çalışmalar yürüten ülkelerin başında ise Kanada ve Japonya gelmiştir. Özellikle 1996 yılında Kanada Dışişleri bakanlığı görevine getirilen Lloyd Axworthy dört yıllık görev sürecinde devlet merkezli güvenlik yaklaşımının birey güvenliğini esas alacak şekilde genişletilmesi yönünde önemli çabalar harcamıştır.¹⁴⁹ Axworthy, 1996 yılında gerçekleşen 51. BM Genel Kurul toplantısında Kanada'nın geliştirmekte olan dünyada insan güvenliğini desteklemede liderlik rolünü üstlenebilecek kapasiteye ve güvenirliliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Axworthy, ayrıca insani güvenlik yaklaşımlarının temel motivasyonlarını insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması ve hukukun üstünlüğünün gözetilmesi ve sosyal ekonomik eşitliğin sağlanması ilkelerinin oluşturduğunu belirtmiştir.¹⁵⁰

Soğuk Savaş sonrasında ekonomi ve çevre gibi geleneksel ve doğrudan askeri olmayan tehditlerin şekillendirdiği güvenlik kavramının birey güvenliğini kapsayacak

---

¹⁴⁶ Alexandru Kış, “The Operationalization of the Human Security Concept”, *Revista Romana de Geografie Politica*, 2010, s.255.

¹⁴⁷ T.S.Hataley and Kim Richard Nossal, “The Limits of the Human Security Agenda: The Case of Canada’s Response to the Timor Crisis”, *Global Change, Peace& Security*, Vol.16, Number.1, 2004, s.6.

¹⁴⁸ S.Khagram, et.al., “From the Environment and Human Security to Sustainable Security and Development” *Journal of Human Development*, Vol.4, No.2, 2003, s.296.

¹⁴⁹ Hataley and Nossal, *Ibid*.

¹⁵⁰ Llyord Axworthy, “Canada and Human Security: The Need for Leadership”, *International Journal*, Vol.52, No.2, 1997, ss.184-185.

şekilde genişletilmesi yönünde bölgesel ve uluslararası düzeyde önemli çalışmalar yürüten ülkelerden bir diğeri Japonya olmuştur. Asya Krizi sonrasında başbakan Obuchi kendisi ile özdeşleştirilen insani güvenlik kavramını “Asya’nın Geleceğini Yaratmak için Entelektüel Diyalog” toplantısında

“İnsanların hayatları, onurları ve saygınlıkları ile ilgili tüm tehditlere kapsamlı bir bakış açısı sunan ve bu tür tehditlerle mücadele etme ihtiyacını vurgulayan bir kavram... Çağımızda insanlık çeşitli tehdit türleri altındadır... Küresel ısınma gibi çevresel problemler sadece bizim için değil gelecek nesiller için de büyük tehlikedir... Dolayısıyla hepimiz için önemli tehditler oluşturan bu problemlerle hükümetlerin, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği yapması gerekmektedir.”

şeklinde tanımlamıştır.¹⁵¹

Temel ihtiyaçların karşılanması ve ekonomik kalkınmanın sağlanması vurgusunun ön plana çıktığı Japonya’nın insan güvenliği yaklaşımı 1999 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan İnsan Güvenliği için Güven Fonu’nun kurulmasıyla Japonya siyasetinde önemli bir noktaya taşınmıştır. Bu zamana kadar coğrafi odak noktasını Güneydoğu Asya ve Afrika ile sınırlandıran Japonya, insan güvenliği yaklaşımını bu tarihten itibaren eğitim faaliyetlerinden HIV/AIDS, mültecilerin kendi ülkelerine geri gönderilmesine kadar bir dizi konuyu içerek şekilde genişletmiştir.¹⁵² Özellikle dış yardım ve barış inşası konuları çerçevesinde hayata geçirdiği politikalar kapsamında İnsan Güvenliği Fonu’na kuruluş sürecinde 4,2 milyon dolarlık bir yardım sağlayan Japonya, 2001 yılında 86 milyon dolar, 2003 yılında 72 milyon tutarında bir dış yardım sağlamıştır.¹⁵³ Japonya’nın terörizmle mücadele ve barışı güçlendirmek için sağlamış olduğu resmi kalkınma yardımları insan güvenliği diplomasisinin önemli ve etkili bir aracı haline gelmiştir. Güven Fonu’nun kurulmasının yanı sıra Japon hükümeti, insan güvenliği perspektifiyle ilgili özellikle kalkınma ve sağlık konularına odaklanan sempozyumlara ev sahipliği yapmaktadır.¹⁵⁴

---

¹⁵¹ Ministry of Foreign Affairs Japon, Policy Speech by Prime Minister Keizo Obuchi at the Lecture Program hosted by the Institute for International Relations, Hanoi, Vietnam, 1998, s.1

<https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/asean/pmv9812/policyspeech.html> (e.t.21.02.2019)

¹⁵² David Bosold, Sascha Werthes, “ Human Security in Practice: Canadian and Japanese Experiences” Internaitonale Politik und Gesellschaft/International Politics and Society, Vol.1, 2005, s.95.

¹⁵³ Bert Edström, **Japan and the Challenge of Human Security The Founding of a New Policy 1995-2003**”, Institute for Security& Development Policy, s.157.

¹⁵⁴Bosol, Werthes, Ibid.

İnsani güvenlik kavramının uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde gelişimini sağlayan bir diğer önemli gelişme, genişletilmiş bir güvenlik yaklaşımı benimseyen dönemin NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) genel sekteri Javier Solana'nın insan güvenliğini önceleyen çalışmaları başlatmış olmasıdır. Sadece Avrupa'da değil uluslararası alanda başarılı bir insani güvenlik yaklaşımı sürdürmeyi amaçlayan NATO bu bağlamda AB (Avrupa Birliği) ile ortak projeler geliştirmiştir.¹⁵⁵

Tüm bu girişimlerin hayata geçirilmesi hususunda bir yol haritası olan “İnsan Güvenliği Şimdi” raporu insani güvenlik yaklaşımının uluslararası politikalarının temel dayanak noktasını oluşturması yönünde girişimlerde bulunan devletlere daha erken sonuçlar almaları için faaliyetlerini şu alanlarda yoğunlaştırmalarını önermektedir:

- İnsanları şiddet içeren çatışmalardan korumak
- Silahların yayılması engellemek
- Yerleşik durumda bulunmayan insanların güvenliğini sağlamak
- Çatışma sonrası durumlar için insan güvenliği geçiş fonları sağlamak
- Maddi gelir açısından zor koşullarda yaşayan insanlar için adil bir ticaret ve pazar sistemi kurmak
- Bölgesel ve uluslararası bağlamda asgari yaşam standartları belirlemek
- Evrensel düzeyde temel sağlık hizmetlerine erişimi sağlamak
- Bireylerin farklı kimlik ve etnisitelere sahip olma özgürlüğüne saygı duyarken küresel bir insan kimliği oluşturmak
- Çok daha güçlü bir eğitim sistemi oluşturmak¹⁵⁶

Tüm bu gelişmeler ışığında Tadjbakhsh, bölgesel ve uluslararası kuruluşlar tarafından benimsenen insan güvenliği kavramının gelişimini üç aşamaya ayırmaktadır. İlk aşama Mahbub-ul Gang'ın öncülüğünde hazırlanan 1994 tarihli UNDP raporu, kavramın ortaya çıkışını, ikinci aşama Kanada Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu öncülüğünde hazırlanan “koruma sorumluluğu” ile Japonya'nın kalkınma için sorumluluk yaklaşımını son aşama ise XXI. yüzyılın yeni güvenlik tehditlerine karşı ortaklaşa çözümler üretilmesi aşamalarından oluşturmaktadır.¹⁵⁷

¹⁵⁵ George Christo, “The European Union's Human Security Discourse: Where Are We Now?” European Security, Vol.23, No.3, 2014, s.364.

¹⁵⁶ Human Security Now Commission of Human Security, New York 2003, s.133.

¹⁵⁷ Tadjbakhsh,op.cit., ss.10-11.

İnsani güvenlik, güvenlik politikalarının yalnızca devlet sınırlarının başka bir devletten gelebilecek saldırılara karşı korunması anlayışından sıyrılarak daha açık ifadeyle yalnızca savaşları engellemeye çalışmaktan ziyade, birey, devlet ve üzerinde yaşadığımız yer küre üzerindeki konuları da kapsayacak şekilde hem kişiler arası hem de yapısal şiddeti bertaraf etmeyi amaçlayan daha bütüncül bir yaklaşımdır.¹⁵⁸ Bu bağlamda insani güvenlik yaklaşımı birey güvenliğini tehdit edecek olası tehlikelere karşı önleyici ve iyileştirici gelişimleri içeren erken uyarı göstergeleri sağlamaktadır. Gıda tüketiminin kötüleşmesi, yüksek işsizlik oranları, azalan ücretler, insan hakları ihlalleri, etnik şiddet olayları ve bölgesel eşitsizliklerin artması şeklinde bireyin sosyal refahını ve yaşamını olumsuz yönde etkileyecek bir dizi tehlikeye dikkat çekilerek ulusal ve uluslararası önlemler için çağrıda bulunmaktadır.¹⁵⁹

İnsani güvenlik yaklaşımının temelleri Soğuk Savaş yıllarında atılmış olsa da 1980’lerde Sovyet lideri Mihail Gorbaçov’un “ortak güvenlik” ilkeleri doğrultusunda güvensizlik sarmalını hafifletmeyi hedeflediği yeni düşünce uluslararası sistemde etkinlik kazanmıştır. Gorbaçov’a göre devletlerin güvenliklerini sağlamaları adına askeri güçlerini artırmaları daha fazla güvensizliğe yol açmaktadır. Dolayısıyla güvenliğin devletlerin rakiplerine karşı tek taraflı sağlama çabalarından ziyade ortak güvenlik ilkeleri doğrultusunda karşılıklı koordinasyon içinde sağlanması gerekmektedir.¹⁶⁰ Bununla birlikte insan güvenliği kavramının ortaya çıkmasında uluslararası sistemin yapısından kaynaklanan üç önemli faktör etkili olmuştur. İlk olarak Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle yaşanan sınır içi çatışmalar, gerilimler, ayrılık hareketleri dikkatleri insan güvenliğine yönelik tehditlere yoğunlaşmıştır. İkinci olarak uluslar üstü ve sınır aşan nitelikteki yeni tehditlerle devletlerin yalnız başına mücadelede karşılaştıkları zorluklar güvenliğin devletin asli görevi olduğu algısını zayıflatmıştır. Son olarak küreselleşmenin etkisiyle birlikte iletişim teknolojisinde yaşanan devrim terörizm, salgın hastalıklar, doğal afetler, iç savaş, soykırım, açlık, yoksulluk gibi nükleer silahların gölgesinde kalan tehditlerin tüm dünya kamuoyunun ilgisine açılmasını sağlamıştır.¹⁶¹

---

¹⁵⁸ Bilgin, "The Security Sector...", op.cit., s.43.

¹⁵⁹ Hideaki Shinoda, "The Concept of Human Security: Historical and Theoretical Implication" IPSHU English Research Report, No:19, 2004, s.11.

¹⁶⁰ Pınar Bilgin, "Individual and Societal Dimensions of Security" International Studies Review, 2003, s.204.

¹⁶¹ Oralı, op.cit., ss.17-18.

İnsani güvenlik yaklaşımını geleneksel devlet merkezli güvenlik anlayışından ayıran başlıca özellik insan haklarının önceliğini savunuyor olmasıdır. İnsani güvenlik yaklaşımına göre ekonomik ve sosyal hakların yanı sıra yasama hakkı, barınma hakkı veya fikir özgürlüğü hakkı gibi siyasi ve medeni hakları da içeren insan haklarının, her türlü koşul ve zeminde korunması gerekmektedir.¹⁶² Bununla birlikte bireylerin hak ve özgürlüklerini ihlal edebilecek en önemli unsurlardan bir diğeri devlet diğeri bir ifadeyle devlet güçleridir. Bireylerin hakları devlet adına güvenliği sağlamakla görevli kolluk güçleri ve diğeri kamu görevlileri tarafından ihlal edilebilmektedir. Bireylerin özel hayatına ya da haberleşme hürriyetine devlet güçleri tarafından gelebilecek ihlaller ciddi sorunlar doğurabilecek niteliktedir. Dolayısıyla devletle bireyi karşı karşıya getirecek bu gibi durumlarda bireyin devlet karşısında korunması önem arz etmektedir.¹⁶³ Bilgin'e göre devlet güvenliğinin sağlanması aynı zamanda devletlerin kendi vatandaşlarının güvenliğinin sağlanması anlamına gelmemektedir. Keza soykırım geçmişine sahip olan veya kaynak dağıtımında haksızlıklar yapan devletlerin varlığı bu tür devletlerin kendi vatandaşlarının refahı için birer tehdit oluşturduklarını göstermektedir.¹⁶⁴ Nitekim bireylerin güvenliğinin yalnızca devlet güvenliğinden ibaret görülmesinin devlet ile bireyi birbirinden ayırt edilemez hale getireceğine dikkat çeken Buzan'a göre bu durum devletin bir tehdit kaynağı haline gelmesi bağlamında bireyin güvensizliği anlamına gelecektir.¹⁶⁵

3.3. İnsani Güvenlik ve Başarısız Devlet Kavramı

Soğuk Savaş sonrasında devletlerarasında yaşanan çatışmaların sayısında bir azalma gözlenmiş olsa da politik, etnik, dini ve ekonomik çatışmaların görüldüğü başarısız devletlerin sayısında görülen artış güvenliğe yönelik yeni endişelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Afganistan, Cezayir, Angola, Burundi, Ruanda, Sudan, Somali, Lübnan gibi üçüncü dünya ülkelerinde görülen güvenlik tehditleri başarısız devletler sorununa yönelik kaygıları gündeme getirmiştir.¹⁶⁶ Bununla birlikte başarısız devlet topraklarında ortaya çıkan çatışma, yoksulluk, politik şiddet ve salgın hastalık gibi askeri olmayan risk faktörlerinin artması ile insani güvenlik yaklaşımı daha yüksek

¹⁶² Mary Kaldor, "Human Security: A Relevant Concept?" *Politique Etrangere*, I.F.R.I, 2006, s.8.

¹⁶³ Aksu, Turhan, *op.cit.*, s.72.

¹⁶⁴ Bilgin, "Individual and Societal Dimension of Security", *op.cit.*,s.213.

¹⁶⁵ Buzan, **People of States...**, *op.cit.*, s.21.

¹⁶⁶ Buzan, "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi",*op.cit.*, s.331.

sesle telaffuz edilmeye başlanmıştır. Güvenliğin referans nesnesi olarak bireyi temel alan insani güvenlik yaklaşımına göre büyük güçler arasındaki silahlanma yarışından ziyade başarısız devlet topraklarında yaşanan iç savaş, siyasi şiddet olayları ve yoksulluk uluslararası barış ve istikrarı daha fazla tehdit etmektedir.¹⁶⁷

Yoksulluk ve işsizlik seviyelerinin yüksek olduğu başarısız devlet toprakları ile insan güvenliğine yönelik tehditler arasındaki ilişki oldukça kuvvetlidir. Küreselleşme çağındaki birbirine bağıllık başarısız devlet topraklarında meydana gelen insan güvenliği tehditlerinin yerel düzeyden bölgesel ve uluslararası düzeye taşınmasına neden olmaktadır. Başarısız devletlerde görülen meşruiyet zafiyeti ve toprak hakimiyetinin zayıflaması sınırların kontrol edilememesi sorununu gündeme getirmektedir. Sınır güvenliğinin sağlanamaması suç örgütleri ile terör gruplarına ülke içinde ve dışında rahat hareket edebilecekleri alanlar sağlamaktadır.¹⁶⁸ Terörizm, salgın hastalık, iç savaş, göç gibi potansiyel olarak komşu ülkelere de yayılma tehlikesi bulunan güvenlik tehditleri başarısız devletlerin neden olduğu bölgesel ve küresel etkiler olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca insan güvenliğini doğrudan tehdit eden yasa dışı silahların ve sınır ötesi uyuşturucu ticaretinin dolaşımı da başarısız devletlerin sınırları üzerinde kontrolü sağlayamamalarından kaynaklanmaktadır.¹⁶⁹

Normatif olarak devletlerin egemenlik hakları gereğince kendi sınırları içinde yaşayan vatandaşlarının haklarını hem istismardan kaçınması ve hem de üçüncü bir tarafın herhangi bir istismarda bulunmasını engellemesi gerektiği kabul edilmektedir. Ancak bazı olağanüstü durumlarda güvenliği sağlamakla sorumlu olan devletler insan haklarına karşı tehdit oluşturabilmektedir.¹⁷⁰ Hareket özgürlüğünün kısıtlanması, siyasi katılım ile örgütlenmenin engellenmesi, işçi ve kadınların ekonomik sosyo-politik haklarından mahrum bırakılması gibi durumlarda ortaya çıkan hak ihlalleri genellikle zayıflayan ya da çöken devlet kurumlarına sahip başarısız devletlerde görülmektedir. Dolayısıyla devlet kurumları çöken ve yolsuzlukla boğuşan başarısız devletler insan haklarının kötüye kullanılmasına uygun koşullar yaratmaktadır.¹⁷¹

---

¹⁶⁷ Human Security, Genesis, Debates, Trends, CSS Analysis in Security Policy, No.90, 2011. s.1-3.

¹⁶⁸ Prihandono Wibowo, Ahmad Zamzamy, "Failed State and Threats to Human Security", International Journal of Humanities, Arts and Social Sciences, 2015, ss.140-141.

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Neil A. Englehart, "State Capacity, State Failure and Human Right, Departman of Political Science, Bowling Green State University, 2009, ss.163-164.

¹⁷¹ Ibid, ss.165-167.

Devlet otoritesinin zayıfladığı, etnik ve mezhep çatışmalarının görüldüğü başarısız devletlerde çevresel sorunlar da insan güvenliğine yönelik yüksek oranda riskler barındırmaktadır. Çevre sorunlarının can ve mal kaybı açısından etkisini gösteren önemli bir gösterge devletin kapasitesidir. Dolayısıyla devletin güvenlik ve adalet mekanizmasının iyi işlemediği başarısız devlet topraklarında çevre felaketlerine yönelik erken uyarı sistemleri, adaptasyon gibi önlemler tesis edilmediği için birey güvenliği doğrudan tehdit altındadır.¹⁷² Başarısız devlet topraklarında görülen ekonomik kalkınma ile ilgili çevresel sorunların birey güvenliği üzerindeki etkilerine odaklanan insani güvenlik yaklaşımına göre kaynak yetersizliği sonucunda ortaya çıkabilecek çatışmalar insan hayatını tehlikeye atmaktadır.¹⁷³ Çevrenin tahribatı ile insan güvenliği arasındaki ilişkiye en iyi örnek çalışmanın konusu olan Somali’de 2011 yılında meydana gelen aşırı kuraklığın neden olduğu kıtlıktır. BM raporlarına göre yaşanan kıtlık sonrasında bir milyon kişinin açlık kriziyle karşı karşıya kalmasının önemli bir nedeni ülkede yaşanan iç savaştır. Merkezi yönetimin zayıflamasıyla yaşanan iç savaş sonrasında ülke topraklarının kontrolünün savaş lordları ya da şiddet kullanan devlet dışı aktörlerin eline geçmesi uluslararası kuruluşlarca yapılan yardımların güvenli şekilde halka ulaştırılmasına engel olmuştur.¹⁷⁴

Gıda, sağlık ve ekonomik güvenlik haklarından yararlanamayan başarısız devlet vatandaşları küresel siyasette çok önemli güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkan “çevresel mülteci” olgusunu ortaya çıkarmaktadır.¹⁷⁵ Mülteci akınlarına yönelik birincil endişe HIV/AIDS gibi hastalıkların yayılmasıdır. Birey merkezli insani güvenlik yaklaşımına göre ülkelerindeki iç savaş ve siyasi şiddet hareketlerinden kaçarak zorunlu olarak göç eden mülteciler korunması gereken savunmasız gruplar olarak değerlendirilmektedir çünkü mülteci durumuna düşen bu insanlar göç sırasında şiddet olaylarına maruz kalmaktadır.¹⁷⁶ Artan istikrarsızlık, çatışma ve terör şiddeti karşısında devletlerin çözüm üretmek için inisiyatif alma konusundaki irade eksiklikleri

---

¹⁷² Engin İ. Erdem, “Environmental Security in the Context of Human Security Concept”, Akademik Bakış, Cilt.10, Sayı.19, 2016, s.271.

¹⁷³ Simon Dalby, “Güvenlik Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak” ss.313-321

¹⁷⁴ Utz Pape, Philip Wollburg, “Impact of Drought on Poverty in Somalia”, Policy Research Working Paper, World Bank Group, ss.6-7.

¹⁷⁵ BM Çevre Programı’na göre 2060 yılına kadar sadece Afrika’da çevresel mülteci durumuna geçmiş insan sayısı 50 milyona ulaşacaktır. David Held, “Climate Change, Migration and the Cosmopolitan Dilemma” *Global Security*, 2016, s.241.

¹⁷⁶ Özlem Özdemir, Emrah Özdemir, “Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik” Güvenlik Stratejileri, 2014, s.123

neticesinde ülke topraklarını terk eden mülteciler, göç ettikleri bölgelerde de birey güvenliğini tehdit edecek etkiler yaratmaktadır. Örneğin bu bölgelere doğru gerçekleşen mülteci akınları sonucunda nüfus oranlarında yaşanacak bir patlama işsizliğin artması, belediye hizmetlerinin aksaması ya da ekonomik eşitsizlik ve etnik-dini çatışmaların yaşanması gibi her bir bireyin yaşam kalitesinin negatif yönde düşüşe geçmesi şeklinde sonuçlar yaratabilmektedir.¹⁷⁷

Patrick'e göre bölgesel ve uluslararası bağlamda başarısız devletlerden insan güvenliğine yönelik en önemli tehdit yasadışı silah ticaretidir. Patrick, uluslararası suç örgütleri için "güvenli bir cennet" haline gelen başarısız devletlerin uyuşturucu ve insan ticareti gibi insan güvenliğini doğrudan tehdit eden suçların serbestçe gerçekleştirilmesine alan sağladığını belirtmektedir. Ayrıca alt yapı ve sağlık hizmetlerinin sağlanmadığı, yetersiz beslenme koşullarının görüldüğü başarısız devletlerde HIV/AIDS, ebola, sıtma, kolera gibi hastalıklar yüksek düzeydedir. Gerek başarısız devlet vatandaşlarının ülkelerindeki iç savaştan kaçarak daha güvenli ülkelere göç etmesi gerek küreselleşmenin mal ve hizmetlerin bir yerden başka bir yere taşınmasına izin vermesi insan güvenliğini tehdit eden bu hastalıkların yayılmasını kolaylaştırmaktadır.¹⁷⁸

Başarısız devletlerden bütün insanlığı kapsayacak şekilde bölgesel ve küresel güvenliğe yönelecek en önemli tehdit terörizm kaygısıdır. Bu kaygı, başarısız devletlerin, terör örgütlerinin sürekliliğini sağlayacak silahlara ve ekonomik kaynaklara erişimini kolaylaştıracak verimli bir alan sunmalarından kaynaklanmaktadır. Ülke toprakları üzerinde kontrol sağlayamayan Afganistan, Sudan, Somali gibi devlet otoritesinin zayıfladığı ülkelerin terör grupları için bir çekim noktası oluşturması insan güvenliğini doğrudan tehdit etmektedir.¹⁷⁹ Bu bağlamda insani güvenlik yaklaşımı güçsüz devlet yapılarının bulunduğu, siyasal sistemin çöküşe uğradığı, nepotizmin arttığı, baskı ve şiddet politikalarının olduğu, sosyo-ekonomik refah eksikliğinin görüldüğü ve bunlarla mücadelenin zayıf olduğu, yoğun güvensizlik sarmalındaki

---

¹⁷⁷ Richard H.Ullman, "Redifining Security"International Security, The MIT Press, Vol:8, No.1. s.141.

¹⁷⁸ Stewart Patrick, "Weak States and Global Threats: Fact or Fiction ?" The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institute of Technology, ss.36-38.

¹⁷⁹ Francesco Cecon," International Security and "Failed States": A Cause for Concern? <https://www.e-ir.info/2014/07/25/international-security-and-failed-states-a-cause-for-concern/> (e.t.22.02.2019).

bölgelerde terör olaylarının ortaya çıkmasına zemin hazırlayan nedenleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.¹⁸⁰

Başarısız devletlerin daha çok küresel etkilerine odaklanılsa da bu devletlerin ilk kurbanları kendi vatandaşlarıdır. Dolayısıyla güvenliği bütüncül bir yaklaşımla ele alan insani güvenlik kavramı iş güvenliğinden, gelir güvenliğinden, sağlık ve çevre güvenliğinden yoksun olan tüm dünya vatandaşları için ahlaki yükümlülüklerin önemine dikkat çekmektedir.¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Murat Yeşiltaş, Burhanettin Duran,

ORTADOĞU'DA DEVLET DIŞI SİLAHLI AKTÖRLER, Terör Örgütleri, Milisler, Vekil Güçler,
SETA Yayınları, s.21.

¹⁸¹Cecon, Ibid.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUS DEVLET KURGUSUNUN BAŞARISIZ BİR VERSİYONU: SOMALİ

Somali devletinin başarısız olarak addedilmesini anlamak için Afrika kıtası ve uluslararası sistem için tehlike yaratan Somali sorunundan bahsetmek yerinde olacaktır. Somali sorunu en genel anlamda sömürgecilik mirasından modern devlete geçiş çabasında başarısızlığa uğrayan ülkenin sosyal ve siyasal anlamda birlik ve bütünlüğünün çökmesidir. 1991'de devlet mekanizmasının çökmesi ile iç savaş, kuraklık, açlık, fakirlik gibi sorunlarla karşı karşı kalan ülkede halihazırdaki ekonomik ve siyas sorunların yanı sıra fazla bölünmüşlük sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Ayrıca El Şebab gibi aşırıcılık yanlısı bir örgütün meseleye eklenmesi de sorunu derinleştirmektedir.¹⁸²

Somali'de sömürge yönetimlerinin kurulmasına kadar ülke işler mekanizmalara sahip istikrarlı merkezi bir devlet kurumundan yoksundur. Ancak bu durum siyasi otoritenin veya politik meşru kurumların yokluğu anlamına gelmemektedir. Kabile bağları aracılığıyla Somali toplumu hiyerarşik veya elitist siyasi düzenlemelere başvurmadan siyasi ilişkilerini yönetmiştir. Bu bağlamda çalışmamızın çıkış noktasının tezini doğrulaması açısından yaklaşık 20 yıl boyunca sosyal hizmet ve güvenliği sağlanamayan Somali toplumunun genel yapısı dahilinde Somali tarihinde var olan siyasi örgütlenme şekillerini incelemekte fayda vardır. Bu bölümde ilk olarak kabile kimliklerinin Somali toplumundaki öneminden bahsedilecek ardından sömürge tarihi içerisinde kurulan siyasi kurumlara değinilecektir.

1. Somali Devletinin Başarısızlığının Nedenleri

Somali, doğu ucu Hint Okyanusunda, kuzey kısmı doğu-batı doğrultusunda Aden Körfezi kıyıları ve kuzey- güney tarafı ise kuzeyde Tacura Körfezi'nden güneyde Taca Nehri'nde olacak şekilde Afrika Boynuzu olarak adlandırılan bölgede yer

---

¹⁸² Mehmet Özkan, **Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası**, SETA Yayınları, 2014, s.17-18.

almaktadır.¹⁸³ Asya ve Afrika kıtaları arasında yer alan jeopolitik konumu ile tarih boyunca birçok medeniyet içerisinde yer alan ülke birbirinden farklı isimlendirmeye mahzar olmuştur. Somalice “so” ve “mali” kelimelerinin birleşiminden oluşan Somali kelimesi “deve sütü” anlamına gelmektedir.¹⁸⁴ Somali halkı Afrika Kıtası’ndaki en homojen etnik gruplardan birini oluşturmaktadır. Afrika boynuzunda yer alan Cibuti, Etiyopya, Kenya ve eski Somali Cumhuriyeti sınırları içindeki dört büyük bölgede yer alan bu homojen etnik grup aynı zamanda Afrika’nın en büyük diasporasını oluşturan Somali halkının bir parçasıdır.¹⁸⁵ Somali toplumunun Afrika ve Arap ırklarının bir karışımı olduğu yönündeki görüşlere rağmen Somalililer ırkta Afrikalı, inançta ise Müslümandırlar. Yüksek oranda homojen bir toplum yapısına sahip olan Somali’de etnik kimliğin altında ataerkil yapıya dayalı birçok kabile yer almaktadır.¹⁸⁶ Avrupalı sömürgeciler bölgeye ayak basmadan önce Somali’de batılı anlamda merkezi bir devlet mevcut olmamıştır. Ancak *Heer* adı verilen geleneksel hukuk kuralları ve İslami hukuk gibi çatışma çözme araçlarıyla sorunlar çözülebilmekteydi. Sosyo-ekonomik olarak hayvancılığa ve tarıma dayalı bir sistem vardı ve çoğu göçebe Somalilinin geçim kaynağını çobanlık oluşturmaktaydı.¹⁸⁷ Göçebe yaşam tarzına sahip olan Somali halkını Avrupalı gezginler benzersiz bir yaşam biçimi ve sosyal yapıları olan “*gururlu göçebeler*” olarak tanımlamışlardır. Somali toprakları ve bölgenin tarihi XIX. Yüzyılın ortasında sömürge paylaşımından önce Somalililerin diğer toplumların yaşadığı bölgelere göç etmesine dayanmaktadır.¹⁸⁸

---

¹⁸³ Saadia Touval, “Somali Nationalism”, Massachusetts, Harvard University Press, 1963, s.5.

¹⁸⁴ Dahir Hussein Addawe “*Somali’de Avrupalı Sömürgeciler ve Direniş Hareketleri (1885-1999)* (Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s.3

¹⁸⁵ Somalia website. <https://villasomalia.gov.so/en/>

¹⁸⁶ Afyare Abdi Elmi, **SOMALİ Kimlik İslami Hareketler ve Barış**, çev: Zekiye Baykul, Açılım Kitap, 2012, s.54.

¹⁸⁷ Ibid., **Heer sistemi**:Kabile sisteminin hakim olduğu Somali’de çatışma halindeki kabileler arasında düzeni sağlamak için Somalili kabileler tarafından kabul edilmiş örfi kanunlardır. Bu kanunlar kabile büyüklerinin kabul etmiş olduğu ve hoş gördüğü tecrübelerden ibaret olan ve “Heer” adı verilen yazılı olmayan, kabile büyüklerinin zihinlerinde var olan kanunlardı. Detaylı bilgi için bkz: Addawe,op.cit., s.8

¹⁸⁸ Ismail I Ahmed, “ The Heritage of War and State Collapse in Somalia and Somaliland: Local Level Effects, External Interventions and Govenance Reconstitution” Reginald Herbold Green Institute of Development Studies, 1998, s.1.

1.1. Devletsiz Somali Toplumunun Siyasi Yapısı ve Kabile Kimliği

Somali din, kültür ve dil açısından Afrika Kıtası'nın en homojen toplumlarından birini oluşturmaktadır. İçlerinde Somalili Arap, Baravan ve Bantu grupları bulunmaktadır, fakat nüfusun çoğunluğu özellikle de savaşa dahil olan kitleler arasında fark neredeyse yoktur.¹⁸⁹ Dindar İslamcı kimlik ile milliyetçi Somali kimliği haricinde Somali siyasi kültür ve yapısını etkileyen kabile kimliği halk arasında oldukça güçlüdür ve çıkan çatışmalarda önemli bir etkisi vardır. Milis grupların kabile yapılarına dayalı olarak örgütlenmeleri bunun en bariz örneğidir.¹⁹⁰

Somali'de etnik fark ayırımına dayanmayan beş büyük kabile vardır: Darod, Dir, Digil, ve Marifle ile Hawiye ve Isaak kabileleri. Kimlik genel manada bireyler ve gruplar için temel bir ihtiyaçtır ve Isaak kabilesi Somali'nin en büyük kabilesidir.¹⁹¹ Bu kabileler yerleşik ve göçebe yaşam tarzları nedeniyle Samaale ve Sab olarak ikiye ayrılmaktadır. Samaale kabilesi tüm bölgeye yayılmış olan Dir, Isaak, Hawiye ve Darod kabilelerinden oluşmaktadır. Dir kabilesi Somali'nin kuzeydoğu kısmında, Isaak kabilesi Cibuti'de yer almaktadır. Somali kabileleri içinde nüfuz olarak en kalabalık ve en geniş alana yayılmış olanı Darod kabilesidir. Yerleşik Sab kabileleri ise sayıca daha az nüfusa sahip olan Digil kabilesinden oluşmaktadır. Daha küçük yapılardan oluşan birçok kabile bulunmakla birlikte siyasi örgütlenme bu ana kabile yapıları tarafından sağlanmaktadır.¹⁹²

Ataerkil temele dayanan kabile kimlik yapısında kabile üyeleri isimlerini ailelerindeki erkeklerin ön isimleriyle birlikte veya daha fazla nesle dayandırarak kullanmaktadırlar. Kabile kimliği ortak bir atadan gelen akrabalık fikrine dayanmakla birlikte ortak bir ataya bağımlı olmayan akrabalık şekilleri de bulunmaktadır.¹⁹³

Somali toplumunda birçok işleve sahip olan kabile kimliğinin en önemli özelliği kabile üyelerinin birbirlerini tanımalarını sağlamasıdır. Nüfusun neredeyse tamamına yakını Müslümanlardan oluştuğu için Somalililer birbirilerini tanımlarken kabile

---

¹⁸⁹ Afyare Elmi and Abdullahi Barise, "The Somali Conflict: Root Causes, Obstacles and Peace-building Strategies", African Security Review 15, sayı 1, 2006, s.33-54.

¹⁹⁰ Ibid, s.71.

¹⁹¹ Hussein Solomon, **New Security Challenges Terrorism and Counter-Terrorism in Africa Fighting Insurgency from Al Shabaab, Ansar Dine and Boko Haram**, (ed.) Stuart Croft, Publisher: Palgrave Macmillan 2015, s.39.

¹⁹² M. I. Lewis, **A modern History of the Somali: Nation and State in the Horn of Africa** Ohio University Press, 2016, s.3.

¹⁹³ Elmi, **Somali...**op.cit., ss. 71-72.

kimliğinin gerekli olduğunu düşünmektedir. İkinci olarak Somali toplumu birbirlerine kabilevi bağlarla bağlı olduğundan birey için hayli önem taşıyan kimliğin uzun süre daha gücünü koruyacağına inanılmaktadır. Bu bağlamda Somalililer için kimlik bir ihtiyaçtır.¹⁹⁴ Kimlik yapıları çoğu zaman sosyo-ekonomik koşullar ve devlet politikaları tarafından şekillendirilmektedir. Somali toplumunun kimlik yapılarını korumalarında ısrarcı olmaları siyasi ve ekonomik güvensizlikten kaynaklanmaktadır. Yaklaşık yirmi yıllık anarşi sürecinden sonra çok az sayıda işleyen siyasi kuruma sahip olan Somali toplum yapısında kabile sistemi bu boşluğu doldurmuştur. Diğer bir ifadeyle kabile yapıları Somali anarşi toplumunda bireylerin siyasi ve yasal statüsünü belirleyen ve ona sosyal sistemde belirli bir yer tahsis eden yapılar haline gelmiştir.¹⁹⁵ Üçüncü olarak Somali göçebe yaşam biçiminin bir sonucu olarak Somali toplumu genel kabul görmüş kurallardan ya da sağduyunun gerektirdiklerini uygulayabilecek bir otoriteden yoksundur. Dolayısıyla kabile kimlikleri Somalililer arasında dayanışma ve yardımlaşmanın bir aracı olarak bir anlamda hayat sigortası işlevine sahiptir. Tüm bunların ötesinde Somali toplumunda birçok işleve sahip olan kabile kimliği zaman zaman politikacıların siyasi çıkarları doğrultusunda kullanılmasından dolayı toplumda yıkıcı etkiler doğurmaktadır.¹⁹⁶

Antropologlar tipik olarak Somali kabile üyeliğini ve alt kabile bölünmesini “parçalı bir soy modeli” olarak tanımlamaktadır. Bu kavramsal anlayışa göre son yirmi yıldan beri Somali’de yaşanan tüm felaket olayları ile çatışmalar bu parçalanmış soy modelinden kaynaklanmaktadır.¹⁹⁷

Kabile kimliklerinin Somali devletinin başarısızlığında rolü olan şiddetli iç savaşın ana sebebi mi yoksa yan sebebi mi olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Kimliği birincil unsur olarak görenler kabile kimliğinin ve ona bağlı gelişen kabileciliğin savaşların başlaması ve sürmesindeki ana faktör olduğunu belirtmektedirler.¹⁹⁸ Kimliği bir araç olarak görenler ise kimliğin kaynaklara ya da güce

---

¹⁹⁴ Ibid. ss.75-78.

¹⁹⁵ Solomon, op. cit., s.43.

¹⁹⁶ Elmi, loc. cit.

¹⁹⁷ David M.Anderson and Jacob McKnight, “Understanding Al-Shabaab: Clan, Islamjipou, and Insurgency in Kenya”, Journal of Eastern African Studies peer review, Special Issue ‘Pirates &Preachers, s.4.

¹⁹⁸ Abdala Omer Mansur, “The Nature of Somali Clan System”, *The Invention of Somalia*, (ed) Ali Jimale Ahmed, The Red Sea Press INC.1995, ss. 117-133.

ulaşmada faydalanılan bir araç olduğunu belirtmektedirler.¹⁹⁹ Kabile kimlikleri hükümetlerin meşruiyetlerini de belirleyen güçlü bir etkidir. Halkın genelinin temsili noktasında önemli bir etkisi olan kabile kimliğine göre Somalili bir birey kendini belli bir coğrafi bölge, kasaba ya da şehrin mensubu olarak değil bir kabile yahut alt kabilenin bir üyesi olarak görmektedir. Örneğin mecliste sandalyeler eğer coğrafi bölgelere göre dağıtılmış ise ve Jowhar şehrinin beş sandalyesi mevcut ise sırf kendi kabilesinden kimse seçilmedi diye o bölgenin bazı kabilelerine mensup üyeleri hükümetin kendilerini temsil etmediğini düşünebilmektedir.²⁰⁰

Somali toplumunda kalıcı bir merkezi otoriteden ziyade merkezileşmiş kuralları olan çeşitli yerel yönetimler vardır. Kabile bölünmelerine ve merkezi bir otoritenin olmamasına rağmen Somali halkının birliği sivil toplumun nispi homojenliği tarafından muhafaza edilmektedir. Merkezi yönetimin olmadığı Somali kültüründe yasal ve siyasi anlaşmazlıkları çözen geleneksel kurallardan oluşan *heer* sistemi önemli bir yere sahiptir.²⁰¹ Somali siyasi yapısında karar alma sistemi içerisinde kabilelerin önde gelenlerinden oluşan meclis geleneksel hukukun uygulanmasından sorumludur. Bununla birlikte meclisin kabileler arasındaki dostluk ve düşmanlıkları yönetmek, savaş ve barış durumlarını düzenlemek, çevre olaylarına ilişkin sorunlara yönelik çözümler üretmek, yabancı hükümet ya da hükümet dışı kuruluşlarla ilişki kurmak, kabilelerin temsilcilerini seçmek ve toplumsal hayata yönelik düzenlemeleri yapmak gibi çeşitli görevleri bulunmaktadır. İstişare usulüne göre alınan kararlar için mecliste oy kullanılmamakla birlikte eğer alınan karar toplum yapısına uymuyorsa uygulanmamaktadır.²⁰²

Sömürgeleşme süreci ile birlikte kabile aidiyetinde kopmalar görülse de kabile kimliği Somali siyasi yapısındaki önemini korumaktadır. Kabile kimliğinin Somali toplumunda merkezi bir role sahip olduğunu belirten Lewis'e göre yönetim meşruiyet sorunu yaşamaya başladığında muhalif taraflar kabile kimliği etrafında birleşmektedir. Öte yandan devlet mekanizması tamamen çöktüğünde de Somali toplumunda siyaset ulusal kimlik etrafında oluşmaktansa geleneksel kabile kimliği doğrultusunda

---

¹⁹⁹Elmi, **Somali...**, op.cit., s.79.

²⁰⁰ Ibid., s.83.

²⁰¹ Ahmed Ali M.Khayre, "Somalia: An Overview of the Historical and Current Situation", SSRN Elektronik Journal, April, 2016, ss. 3-5

²⁰² Michael van Notten, **The Law of Somalis**, Trenton, Red Sea Press, 2005, s.83.

yürütülmektedir.²⁰³ Kabile kimliğinin canlılığını koruması Somali’de tüm ülkeyi kapsayacak, işleyen mekanizmalara sahip demokratik bir merkezi yönetim kurma girişimlerini sekteye uğratmaktadır. Her grubun kendi kabile üyelerini desteklemesi kurulmaya çalışılan ülkesel birliğe ve istikrara zarar vermektedir.²⁰⁴

Sömürge sisteminin ülkede hakim olmasıyla birlikte sömürgeci güçler kabile liderlerini kontrol altına almak ya da kendi çıkarları doğrultusunda yönetebilmek için kabile ilişkilerine zarar vermişlerdir. Somali 1960 yılın bağımsızlığını kazansa da mevcut hükümetler toplum tabanında etkinliğini koruyan kabileleri iktidarlarını korumak için bir araç olarak kullanmışlardır. Şüphesiz kabilelerin çıkar odaklı siyasileştirilmeleri toplumda daha fazla bölünme yaratmış ve kabile çatışmalarına sebep olmuştur.²⁰⁵

Somalili kabilelerin parçalanmış yapısı düşünüldüğünde tüm kabileleri içinde barındıracak merkezi bir hükümetin kurulması neredeyse imkansızdır. Somali’de kurulan tüm federal hükümetlerin başarısız olarak nitelendirilmesinde kabilelerin parçalanmış yapısının etkisi yadsınamaz. Herhangi bir hükümetin başarı ölçütünün meşruluğu Somali’de kabile değerlerinin anayasal sisteme yansıtılmasına bağlıdır. Kendilerini organize etmesi için kabile sisteminde yer alan Somalililer, kabilelerinin hegemonyalarına büyük değer atfetmektedirler. Politik düzeni ve barışçıl ilişkileri teşvik edebilecek bir mekanizma ile donatılan kabile sistemi geleneksel sosyal örgütlenme biçimini sürdürmeye devam etmektedir. Dolayısıyla kurulacak herhangi bir merkezi hükümet, kabile sistemini bastırma girişiminde bulunması halinde sert karşıtlıkla yüzleşecektir. Gundel, Somali kabile sisteminin iyi yönetim unsurlarına sahip olduğunu ve merkezi bir hükümetin kontrol ve dengeli siyasetiyle tamamlanabileceğini iddia etmektedir. Gundel, Somali’de sürmekte olan devlet başarısızlığını önlemek bağlamında güçlü ve iyi bir yönetim kurmaya yönelik çabaların mevcut geleneksel Somali kabile sistemiyle uyumlu hale getirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Gundel’e göre Somali devlet başarısızlığı hükümetin, kabile sistemini kontrol altına alması durumunda çözülebilir.²⁰⁶

---

²⁰³Lewis, **A Modern History**...,op.cit., s.166.

²⁰⁴ Notten, **The Law Somalis**, op.cit.,s.140.

²⁰⁵ Ahmed Ali M, Khayre, op.cit., s.5.

²⁰⁶ Fuad Mohamed Ali, B.A. “*The Somali Clan System: A Road Map to Political Stability in Somalia*” (Master Thesis) Texas State University, 2016, ss.40-42.

Elmi ise ataerkil soya bağı olarak alt kabilelere bölünmüş Somali toplumunda kabile kimliğinin devlet başarısızlığı üzerindeki olumsuz etkisinin çözümü için Somali kimliği ve İslam kimliği etrafında bir devlet kurma girişimini önermektedir. Elmi'ye göre Somalililer için hem bir sigorta sistemi hem de aidiyet duygusu oluşturan kabile kimliğinin neden olduğu çatışmanın sonlandırılması konusunda güç paylaşımı etkili olacaktır.²⁰⁷

1.2. Sömürge Mirası

Devletlerin uzun vadede sürekliliklerini sağlayamamalarının nedenlerinden biri sömürge mirasının devlet başarısızlığı önemli bir etkidir. Halihazırdaki başarısız devletlerin birçoğu geçmişte uzun süre sömürge yönetimleri altında kaldıktan sonra bağımsızlıklarını kazanmış olan devletlerdir. Egemenliği altındaki topraklarda kontrol hakimiyeti zayıflayan, vatandaşlarına güvenlik başta olmak üzere eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetleri sağlama konusunda aksaklıklar yaşayan Somali'de devlet mekanizmasının kusurlu olmasında sömürge mirası önemli bir role sahiptir.

Daha çok ekonomik yönü ağır basan sömürgecilik faaliyetleri XV. yüzyılda coğrafi keşiflerle birlikte İspanyol ve Portekizler tarafından başlatılmıştır. Özellikle sanayi devrimi sonrası artan ham madde, iş gücü, pazar ihtiyacı ile hız kazanan sömürgecilik faaliyeti dönemin güçleri arasında yeni bir rekabet alanına dönüşmüştür. XIX. Yüzyılla birlikte zirveye ulaşan sömürgecilik faaliyetlerine maruz kalmış ülkelerin günümüzde yaşadıkları sorunların ana çekirdeğini sömürge geçmişi oluşturmaktadır.²⁰⁸

Sömürgeci güçler, 1885 yılına kadar keşifleri, tüccarları ve misyonerleri aracılığıyla kurmuş oldukları demir yolları ağlarıyla Afrika kıtasının zenginliklerini kendi ülkelerine taşımışlardır. Bununla birlikte kıta ülkelerinin kabile reisleriyle yaptıkları anlaşmalarla da kıta üzerinde toprak sahibi olmuşlardır. İlk dönem sömürgeciliğinde, Afrika'nın belirli bir kıyısına ulaşan devletin gözünün alabildiği kadar toprağı egemenliği altında saydığı sözlü işgal ilkesi geçerli olmuştur. Devletlerarasında giderek artan sömürge yarışı sonucunda sözlü işgal ilkesi başka bir

²⁰⁷ Elmi, **Somali...**, op.cit., ss.96-97.

²⁰⁸ Hasan Aydın, **Avrupalıların Karanlık Yüzü: Sömürgecilik**, AFAM.

devletin görüş alanı ile bu devletin alanı çatıştığında anlaşmazlıklara neden olmuştur. Bu bağlamda Avrupalı güçler gerek aralarındaki toprak iddialarını çözüme kavuşturmak için gerekse Afrika kıtasında gerçekleştirilecek toprak egemenliğinin geçerli sayılması için 1884-1885 yıllarında Berlin’de bir konferans düzenlenmesine karar vermişlerdir. Konferansta belirlenen fiili işgal ilkesi gereğince herhangi bir devletin belirli bir toprak parçası üzerinde egemenlik iddiasının geçerli sayılması için o toprağı askeri açıdan denetim altına alması şartı getirilmiştir.²⁰⁹

Afrika kıtasında Avrupa imparatorluğu kurma sürecinin başlangıcı sayılan Berlin Konferansı, Alman devlet başkanı Otto Von Bismarck liderliğinde Avusturya Macaristan, Belçika, Danimarka Fransa, İngiltere, İtalya, Hollanda, Portekiz, Rusya, İspanya, İsveç-Norveç Krallığı, Osmanlı İmparatorluğu ve ABD’nin katılımlarıyla toplanmıştır.²¹⁰

Luraghi Afrika kıtasında uzun süreli bir Avrupa sömürgeciliğinin sağlamlaştırılması amacına hizmet eden konferansın toplanma amacını “*büyük ve küçük devletlerin birbirlerinin ayaklarına çok basmadan paylarına düşeni alabilecekleri biçimde, eski ve yeni bütün iştahları yatıştırma gibi takdir edilecek bir maksat*” şeklinde ifade etmektedir.²¹¹

Afrika kıtasının kaderinin belirlendiğı Berlin Konferansı’nda kabul edilen fiili işgal prensibi konferansa katılan devletlerin güçleri ve ticaretleri konusunda endişelenmelerine neden olmuştur. Bu endişe sonucunda kıtadaki deniz üslerinin, ticaret merkezlerinin önemi artmış ve Hint Okyanusu’nun, Uzakdoğı limanlarının ve özellikle de Afrika kıtasının sömürgeleştirilme süreci hız kazanmıştır.²¹²

1869’da Süveyş Kanalı’nın açılmasıyla önemi daha da artan Somali toprakları üç kıtanın birleştiğı önemli bir geçiş güzergahı üzerinde yer almaktadır. Afrika

²⁰⁹ Oral Sander, **Siyasi Tarih (İlk Çağlardan 1918’e)** Ankara, İmge Kitabevi, 2000, ss.204-205.

²¹⁰ ABD konferansa Afrika Uluslararası Kuruluşu’nu ilk tanıyan devlet olması, Amerikan nüfusu içinde çok sayıda Afrikalı siyahiyi barındırıyor olması ve Afrika kıtasında en çok keşif yapan ülke olması dolayısıyla katılmış ancak konferans metnini imzalamamıştır. Detaylı bilgi için bkz: Arthur Berriedale Keith, *The Belgian Congo and the Berlin Act*, Clarendon Press, Oxford 1919, ss.57-65.

²¹¹ Raimondo Luraghi, **Sömürgecilik Tarihi**, çev: Halim İnal, İstanbul: E Yayınları,2.Baskı,2000, s.236.

²¹² Sander, op.cit., s.229. Berlin Konferansı’ndan önce Afrika’nın yaklaşık onda biri sömürgeleştirilmişti. Konferanstan kısa süre sonra ise kıtanın onda dokuzu sömürgeleştirilmiştir. Afrika kıtasının neredeyse tamamının paylaşıldığı bu dönemde kıta sahipsiz alan olması, stratejik su yollarına ev sahipliğı yapması, güç sahibi olarak algılanması, deşarj alanı olarak görülmesi gibi sebeplerden ötürü jeopolitik olarak önem kazanmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Mehmet Ali Yüksek “Afrika Jeopolitiğı ve ABD’nin Afrika Politikası”*International Periodic-al for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 11/2 Winter 2016, ,ss.1394-1395

Boynuzu'nda yer alan konumuyla stratejik bir öneme sahip olan Somali toprakları yer altı kaynaklarının çeşitliliği dolayısıyla da Avrupalıların rekabet alanlarından biri olmuştur. Fransa, İngiltere ve İtalya arasındaki rekabette sömürgecilik faaliyetleri başlangıçta Somali'nin yalnızca kıyı bölgelerinde gerçekleştirilmiştir. XVIII. Yüzyılla birlikte Somali'nin iç kesimlerine doğru başlayan sömürgecilik faaliyetleri için önemli limanlar, ticaret merkezleri ve nehirlerin kaynaklarını keşfetmek için dernekler kurulmuştur. Berlin Konferansı ile büyük bir paylaşım sahne olan Afrika Kıtası gibi Somali halkının yaşadığı topraklar da etnik unsurlar göz önünde bulundurulmadan İngiltere, Fransa, İtalya ve Habeşistan arasında paylaşım bölgelerine ayrılmıştır. Habeşistan bu dönemde Avrupalı güçlerden aldığı destekle Somali topraklarının bir kısmını ele geçirmiştir. Mutua'a göre sömürgeciler, sömürge faaliyetlerinin görünürdeki nedenler olarak belirttikleri Afrika halklarının medenileştirilmesinden ziyade insan ve doğal kaynaklarının sömürülmesiyle ilgilenmişlerdir.²¹³

İngiltere'nin Somali topraklarına olan ilgisi Kuzey Somali'de yer alan Berbera ve Zeyla gibi önemli limanlarla başlamıştır. Aden Körfezi'nin önemi arttıkça İngiltere'nin Somali kıyılarına olan ilgisi de ticari faaliyetlerine paralel artmıştır. İngiltere'nin Somali'de sömürgecilik faaliyetleri yürütmesinin iki önemli boyutu bulunmaktadır:

1-Hindistan'a giden deniz yollarının sağlanması.

2-İngiltere'nin 1839'da Aden'i işgali dikkatlerin Somali'ye çevrilmesine neden olmuştur. Aden'in ihtiyaç duyduğu başta kırmızı et olmak üzere bütün ihtiyaçları Somali'den sağlanmıştır. Somali üzerinden kendisine yönelecek tehlikelerin farkında olan İngiltere askeri ve ekonomik olarak Aden merkezli Hindistan egemenliğinin hayatiyeti için Somali'yi işgal yerine kullanma yolunu tercih etmiştir.²¹⁴ Sömürge faaliyetlerindeki öncelikli hedefi Aden ve Hint Okyanusu'nun güvenliğini sağlamak olan İngiltere, Somalili kabilelerle anlaşmalar yapmıştır. Ticari yönü ağır basan bu anlaşmalarla Aden Körfezi'nde İngiltere'nin çıkarlarının korunması amaçlanmış ve bölgedeki varlığına hukuki zemin oluşturulmuştur. Ayrıca İngiltere kabileler ile yapmış

---

²¹³ Ahmed Ali M.Khayre, Somalia An Overview of the Historical and Current Situation, [SSRN Electronic Journal](#), 2016, ss.6-8.

²¹⁴ Addawe, op.cit., ss.50-54

olduğu bu anlaşmalara tarafının onayı olmaksızın başka bir devletle anlaşma yapılmaması hükmünü getirerek kabileleri siyasi açıdan sınırlandırmıştır.²¹⁵

Avrupalı güçlerle rekabet halinde olan ve gücünün ulaştığı noktayı ispat etmek isteyen Fransa, Somali'de İngiltere'nin aksine işgal zihniyetiyle hareket etmiştir. İngiltere'nin Aden Körfezi'nin kontrolünü ele almasıyla Aden limanında İngiltere'nin denetimine tabii tutulan Fransa, Somali'nin Obuk iskelesini elde etmeye çalışmıştır. Somali'nin doğal kaynaklarının zenginliğinin kendi çıkarları doğrultusunda kullanılması düşüncesiyle hareket eden Fransa, Taccüra kabile lideri ile dostluk ve yardım anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma doğrultusunda 52.000 Frank karşılığında Obuk limanını kiralayan Fransa, ilerleyen süreçte bölge kabileleriyle yaptığı anlaşmalar neticesinde Babü'l- Mendep Boğazı'nda yer alan stratejik bir araziyi satın alarak burada Fransız Somalisi adıyla sömürge yönetimi kurmuştur.²¹⁶ Kızıldeniz üzerinde bulunan Obuk Limanı'nda bayrak çekme hakkı elde eden Fransa'nın günümüzde Cibuti Cumhuriyeti olarak bilenen bölgede askeri üssü bulunmaktadır.²¹⁷

Birliğini geç tamamladığı için sömürgecilik yarışına da geç katılan İtalya açlık ve işsizlik sorunlarının çözümünü Afrika ve Kızıldeniz'e girmekte gördüğü için işgal prensibiyle hareket etmiştir. Fransa'ya karşı İngiltere'nin desteğini alan İtalya, 1882 yılında Assab ve Mussava limanlarını ele geçirmiştir. Berlin Konferansı'nda kabul edilen fiili işgal prensibinin yaratmış olduğu endişe ile İtalya, yerli kabilelerle anlaşmalar yaparak Dehla adalarını ele geçirmiş ve Kızıldeniz sahilinde işgal ettiği topraklar aracılığıyla İtalya sömürgesini kurmuştur.²¹⁸ İngiltere'nin desteğiyle Somali'nin güneyinde yer alan Benedir bölgesinde yer alan Merke, Breve, Kismayu limanlarını elde etmek için Zancibar yöneticisi Said Berkaş ile anlaşma imzalayan İtalya genişleme politikası izlemiştir.²¹⁹ İtalya'nın izlediği bu genişleme politikası ilerleyen bölümde anlatacağımız gibi İngiltere ve Ogedan bölgesi dolayısıyla Etiyopya ile anlaşmazlık yaşamasına neden olmuştur.

1869'da Süveyş Kanalı'nın açılması ile stratejik önemi artan Somali'nin paylaşımı tamamlanırken Somali homojen bir nüfusa sahip olsa da kabile kimlikleri sömürgeci devletlerin etkili bir siyasi yapı kurmalarına engel olmuştur. Birden fazla

---

²¹⁵ Stuart Nothold, "Fields of Fire: An Atlas on Conflict", Londra, Matador Pres, 2008, s.2

²¹⁶ Addawe, op.cit., ss.59-61.

²¹⁷ Lewis, op.cit., s.49.

²¹⁸ Addawe, op. cit, ss. 64-66.

²¹⁹ Lewis, op.cit., ss.51-55

kabileye ayrılmış olan Somali toplumlari sömürgeci devletler karşısında ulusal bir orduya sahip olmadıklarından organize direniş gösterememişlerdir. Sömürgeci güçlerin Somali kabileleri ile ayrı ayrı anlaşmalar imzalamaları bütünleşmiş bir ulus devlet kurulmasını engellediği gibi birbirinden ayrı düşman kabilelerin oluşmasına neden olmuştur.

Şekil 1: Somali Sömürge Yönetimleri Haritası²²⁰

Sömürge döneminde Fransız, İngiliz ve İtalyan Somalisi olarak üçe ayrılmış olan Somali topraklarında var olan kabile farklılıkları birbirinden ayrı Somali toplumlari yaratmıştır. Somali topraklarını savunacak güçlü merkezi bir hükümetin olmaması ve kabileler arası anlaşmazlıklarda sömürgeci güçlerden yardım istenmesi sömürgeci güçlerin Somali'yi kendi aralarında paylaşılmasını kolaylaştırıcı bir etkide bulunmuştur.²²¹

Sömürge toplumlarında devleti oluşturan bazı unsurların yokluğuna dikkat çeken Crawford Young, sömürgeci güçler tarafından kontrol edilen devletlerin egemen statüsüne sahip olmadığını belirtmektedir. Young'a göre sömürgeleştirilmiş devletler uluslararası alanda bir aktör olmadıklarından devletin bir alt birimini oluşturmaktadırlar.

²²⁰ Richard Bennett Furlow, "The Spectre of Colony: Colonialism, Islamism, and State in Somali" Arizona State University, s.45.

²²¹ Addawe,op.cit., s.70.

Sınırları içinde kontrol gücü zayıflamış olan sömürgeleştirilmiş devletler, uluslararası ticaret ve anlaşmalara da katılma özgürlüğünden yoksundurlar.²²²

Sömürgecilik Somali'de ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel açıdan birçok problemin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Daha sonra bağımsızlığını kazanacak olan Somali topraklarında yaşanan çatışmaların ve Somali'nin güçlü bir devlet mekanizmasından yoksun olmasında şüphesiz sömürgecilik faaliyetlerinin izleri vardır. Sömürge yönetimi döneminde Somali ekonomisi sömürgeci devletlerin çıkarları doğrultusunda kurulmuştur. Somali'de siyasi birlik kurulamamasının nedeni sömürgeci güçlerin geride bıraktığı suni sınırlar ve siyasi sorunlardır. Fiili işgal ilkesiyle sömürgecilik yarışına giren devletler Somali sınırlarının belirlenmesinde sosyal kültürel ve coğrafi özellikleri dikkate almamıştır. Bu durum aynı kabile üyelerinin iki ayrı devletin sınırları içinde kalmasına neden olurken aynı zamanda birbirine düşman kabilelerin aynı devlet çatısı altında yaşamaları sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla Somali'de yaşanan etnik çatışmaların ve komşu devletlerarasındaki sınır anlaşmazlıklarının nedeni sömürge mirasıdır.²²³

2. Sömürge Yönetimlerine Karşı Direniş Hareketlerinin Somali'nin Siyasi Yapısına Etkisi

Avrupalı sömürge güçlerinin Afrika topraklarını paylaşım yarışına giriştikleri dönemde Somali tek topraktı. Kabilelerle ve kendi aralarında yaptıkları sınır anlaşmalarıyla sömürge devletleri Somali'yi beş parçaya ayırdılar. İkisini İngiltere, üçünü Fransa alırken İtalya ve Etiyopya kendi aralarında paylaşım yapmışlardır. Somalili halk bu parçalama ve sömürgeleştirme çalışmalarına karşı din adamları etrafında birleşerek mücadele başlatmışlardır.²²⁴

Somali'de geleneksel kabile yapısı halk arasında millet şuurunun oluşmasına engel olmuş olsa da ilk ortaya çıktığı yıllardan itibaren Somali topraklarında etkili olan İslam inancı kabilelerin bir araya gelmesini sağlamıştır. Somalililerin hayatında önemli bir role sahip olan İslam inancı zaman zaman kabile kimliğinin önüne geçecek kadar kuvvetlidir. Somalililer için İslam, hem sömürgeci güçlerle mücadelede hem de

---

²²² Furlow,op.cit., ss.19-20.

²²³ Addawe,op.cit., s.117.

²²⁴ Ibid., s.119.

yaşadıkları diğer her türlü zulme karşı koymada en büyük dayanak noktalarından biri olmuştur.²²⁵

İslam'ın sünni kolunun çoğunlukta olduğu Somali'de üç ana Sufi tarikat bulunmaktadır: Kadiriyye, Ahmediyye ve Salihyye. Kadiyye tarikatı Bağdat'ta büyük İslam alimi Şeyh Abdülkadir Geylani tarafından kurulmuştur. Ahmediyye tarikatı Mekke'de yaşayan Şeyh Seyyid Ahmed İbn İdris el-Fasi tarafından kurulmuştur. Sömürge yönetimlerine karşı direniş hareketinin başlamasında etkili olan Salihyye tarikatının Somalililer arasında yayılmasını sağlayan Seyyid Muhammed Abdu'l Hasan olmuştur. Seyyid Muhammed Abdu'l Hasan Somali milliyetçiliğinin kurucusu ve İngiltere'ye karşı yirmi yıl boyunca mücadele etmiş olan anti- emperyalist Derviş hareketinin lideridir.²²⁶

İngiliz yönetiminin 1900-1920 yılları boyunca Kuzey Somali bölgesinde misyonerlik faaliyetleri ile Somali halkının kabile ve dini kimliği üzerinde değişiklikler yaptığını gören Seyyid Muhammed Abdu'l Hasan tarikat hareketi yoluyla İngiliz yönetimine karşı mücadele başlatmıştır. Mücadelesindeki kararlılığından dolayı sömürgeci İngiliz yönetimince "Deli Molla"²²⁷ olarak anılan Şeyhin başlattığı direniş hareketi başlangıçta çok fazla destek bulamamıştır. Kabileler arası rekabetten dolayı özellikle Kadiriyye tarikatı ile ticaret sınıfının desteklemediği Seyyid Hasan, öğretisini yaymaya devam etmiştir. Somali toplumunda yaygın olan İslam dininin birleştirici özelliğinden faydalanarak destek toplayan Şeyh, İngilizlere karşı kutsal cihat ilan etmiştir.²²⁸ Seyyid Hasan'ın 1896'dan itibaren sömürgeci güçlere karşı Somali toplumunu teşkilatlandırmaya çalıştığı Derviş hareketi olarak anılan cihat ordusu Somali'deki en ekili direniş hareketi olmuştur. Seyyid Hasan "*İşgalciler bizi kuşatmaya geldi; dinimizi bozmaya, topraklarımıza yerleşmeye, köylerimizi yakmaya ve çocuklarımızı çocuklarına dönüştürmeye geldiler*" sözleriyle Somali halkını sömürgeci güçlere karşı mücadele etmeye çağırmıştır. İngiltere'nin Habeşistan kralı Milek ile yaptığı müzakere sonucu Somali topraklarının iç bölgesini Milek'e vermesi Somalili

---

²²⁵ Elmi, **Somali**..., op.cit., s.103.

²²⁶ Ibid, s.102-103.

²²⁷ Aden üzerinden Somali'ye gelen Seyyid Hasan Berbera limanında İngiliz gümrük memurunun kendisinden gümrük bedelini ödemesini istemesi üzerine Seyyid Hasan gümrük görevlisine "sen bu ülkeye girdiğinde gümrük bedeli ödedin mi?" yanıtını verir. İngiliz yönetimi Seyyid Hasan'ı bu olay üzerine "Deli Molla" olarak adlandırılmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Ahmet Ali İlmi, "The History Social Movement is Somali Through the Eyes of Our Elde within a Diasporic Context" (PHD Thesis)Toronto University, s.32.

²²⁸ Lewis, op.cit., ss.63-67.

milisleri harekete geçirmiştir. Bu paylaşım sonrasında Derviş hareketinin milisleri sömürgeci güçlere karşı savaş başlatmıştır.²²⁹ Seyyid Hasan'ın ve milislerin başlattığı savaşa Ogedan üzerinde hak iddia eden Etiyopyalılar, İtalyan ve İngilizler ile birleşerek karşılık vermişlerdir. Somalili milislerin Etiyopyalılara kinini artıran bu olay karşısında Seyyid Hasan 60.000 kişiyle karşılık vererek ilk güç gösterisini yapmıştır. 1900-1904 yılları arasında yapılan dört büyük saldırı sonrasında milis güçleri yıpranan Seyyid Hasan anlaşma yapma teklifinde bulunmuştur. Seyyid Hasan'ın kuvvetleri üzerinde dini nüfuz sağlaması ve ticari faaliyetlerine izin verilmesi şartıyla taraftar arasında anlaşma sağlanmıştır.²³⁰ Çatışmasızlık süreci boyunca milislerini kuvvetlendirme çalışmaları yürüten Seyyid Hasan'ın gücünü kırmak için İngiltere kabileler arasındaki rekabeti artırma yoluna gitmiştir. Kabileleri silahlandıran İngiltere'nin çabaları sonuç vermiş ve Derviş hareketi tamamen sonlanmakla kalmamış kabileler arasında artan rekabet bölgede yeni çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur.²³¹

Bağımsızlık öncesi dönemde işler bir devlet mekanizmasının olmadığı Somali'de, sömürgeci güçlere karşı kabilelerin İslam dini etrafında birleşerek karşı koymaları ortak bir bilincin oluşması açısından önem taşımaktadır. Kabileler arasındaki sorunları çözüme kavuşturma yoluyla kabileleri ortak bir noktada bir araya getiren Seyyid Hasan Somali milliyetçilerine ilham kaynağı olmuştur.²³²

Derviş hareketi Somali toplumunda birleştirici bir unsur olarak İslam dininin önemini gösteren bir kanıt olmuştur. Öte yandan sömürgeci güçlere karşı verilen mücadeleye İslam inancının zarar görmesini engellemek için yapılmıştır diğer bir deyişle bir devlet kurma amacından uzak olduğu için Somali toplumunun devlet geleneğinden yoksun olduğunu göstermiştir. Nitekim XIX. Yüzyılda farklı kabileler arasındaki çekişmelerin sömürgeci güçler karşısında bütünleşik bir İslam cephesinin oluşmasını engellemesi Somali siyasi yapısında kabile kimliğinin etkin olduğunu göstermektedir.

---

²²⁹ Khayre, op.cit., ss.8-9.

²³⁰ Lewis,op.cit., ss.67-74.

²³¹ Ibid., s.77.

²³² Ibid, ss. 80-85. Somali ulusal kurtuluş mücadelesindeki diğer önemli bir isim Şeyh Hasan Barsane'dir. Somali halkının sömürgeci İtalyan devletine karşı koymasında önemli roller üstlenen Barsane'nin İtalyan kuvvetlerince yakalandığında ""Sizin kanunlarınız size bizim kanunlarımız bize aittir. Asla sizin askeriniz olmayacağız, onurumuz ve dinimiz için sizinle savaşmayı sürdüreceğiz" sözleri hala zihinlerdedir. Detaylı bilgi için bkz: İbrahim Tıgılı, "Somali Birliği Neden Önemli" *Gerçek Hayat*, 4 Aralık 2017,

2.1. Somali'de İlk Siyasi Hareketler

Seyyid Hasan önderliğindeki Derviş hareketi başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da Somali halkının işgalci güçlere karşı topraklarını korumak için yıllarca sürecektir mücadelelerini başlatmıştır. 1919 yılına gelindiğinde Somali topraklarının yüzde doksanını elinde bulunduran İtalya devlet başkanı Mussolini'nin uyguladığı ırkçı politikalar Somalili halkın milli bilincinin oluşmasında etkili olmuştur. Bölgede kalıcı olmanın yollarını arayan İtalya, Etiyopya'yı ele geçirmek için planlar yapmaya başlamıştır. İtalya'nın Etiyopya'yı ele geçirmek istemesinin en önemli sebebi şüphesiz 1896 tarihli Adowa Savaşı yenilgisinin intikamını almak olmuştur.1935'de askeri hareket başlatan İtalyanlar, Habeşistan'ı ilhak ettiklerini ilan etmişlerdir. Bunun üzerine İtalyanlara karşı taarruza geçen İngilizler, Eritre ve Etiyopya'yı işgal ederek İngiliz Somalisi'ni İtalyanlardan geri almışlardır. İtalyanların Somali yenilgisinden sonra bölge 1941-1947 yılları boyunca İngiliz hakimiyetine girmiştir. Bölgedeki İtalyan etkisini yok etmek isteyen İngiltere, İtalya'nın faşist politikalarının aksine daha yumuşak bir siyaset benimsemiştir.²³³

Somali toprakları içinde yer alan Ogedan bölgesi İngilizler tarafından Etiyopya'ya devredilirken Somali'nin kuzey bölgesinin bir kısmı da Kenya'ya bırakılmıştır.²³⁴ 1945 yılında imzalanan Addis-Ababa-Cibuti demiryolunu Etiyopya'ya devreden İngiltere-Etiyopya anlaşması Somali topraklarının yeniden paylaşımının habercisi olmuştur.²³⁵

Barışçıl ve diplomatik yollarla sömürgeci yönetimlerden bağımsızlığını kazanmak isteyen Somalili halkın sömürgeci güçlere karşı duyduğu nefret ve kin milliyetçi duyguların ortaya çıkmasını tetikleyen en önemli etkenlerden biri olmuştur. Somali halkının geleneksel hayatını engelleyecek şekilde uygulanan sömürge politikaları aynı zamanda kabile çıkarlarının zarar görmesine neden olmuştur. Geleneksel olarak kurumsallaşmış bir devlet mekanizmasından yoksun olan Somali halkı sömürgeci yönetimler boyunca da kendileri üzerinde kontrol uygulayan bir düzene uyum sağlayamamışlardır. Öte yandan sömürgeci yönetimlerin sahip oldukları dini kimlikle Somali halkının İslam inancının çatışmasından doğan anlaşmazlıklar da

²³³ Addawe, op.cit., ss.149-152.

²³⁴ Oktay Bingöl, "Somali'de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Rolü", İnternet Akademik Bakış Makale, 2013. s.4-5.

²³⁵ Lewis, op.cit., ss. 116-117.

milliyetçi duyguların oluşmasında önemli bir etken olmuştur. Somalili halkın ulusal bilincinin artmasında şüphesiz Şeyh Seyyid Hasan'ın hareketinin izlerini görmek mümkündür.²³⁶

İngiliz işgal yönetimi altındaki Somali toplumunda huzursuzluklar ortaya çıkmaya başlayınca İngiltere kendisine karşı oluşmuş isyancı hareketleri zorla bastırmak yerine diplomatik ve siyasi faaliyetlere anlayışla yaklaşma politikası benimsemiştir. Bunun üzerine özgürlük ve bağımsızlıklarına kavuşmak isteyen Somali milliyetçileri kültürel ve sosyal faaliyet kulüpleri açmışlardır. Daha öncesinde Siyasi mücadele tecrübesi olmayan Somali toplumunda açılmış ilk kulüp 13 Mayıs 1943'de her türlü ırk ve kabileden üye katılımına açık olacak şekilde Mogadişu merkezli kurulmuştur. Kulübün amacı, okul ve dernekler aracılığıyla Somali toplumunun eğitim seviyesinin yükseltilerek milli mücadele davası altında birleşmelerini sağlamak olmuştur.²³⁷ 1944 yılında Fransız Somalisi hariç İngiltere'nin Doğu Afrika Somali bölgelerini ele geçirmesiyle özgürlük hakkının siyasi ve diplomasi yoluyla kazanılması fikri kulüp üyeleri arasında yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Böylece bilinçli bir politik siyasi sınıfa sahip olmayan Somali toplumunda "Somali Gençler Birliği" (Somalia Youth League) adıyla ilk siyasi parti kurulmuş oluyordu.²³⁸ Mogadişu merkezli küçük bir kentsel yardım kuruluşundan Somali toplumunun yaşadığı toprakların birleştirilmesi yönünde milliyetçi bir harekete dönüşen Somali Gençlik Ligi, İtalyan Doğu Afrika İmparatorluğunun geleceği konusunda yapılan müzakereler sonrasında radikalleşme eğilimleri göstermiştir. Eski İtalyan kolonilerinin geleceği konusundaki tartışmalar sonrasında etki alanını genişleten SYL'nin başlangıçtaki sosyal refah rolü daha programlı bir şekil almıştır.²³⁹

"Yaşasın Somali" sloganıyla kurulan partinin en önemli ilkeleri:

- Somali toplumunun hayatından ve zihninden sömürge etkilerini yok etmek, sömürgeciler tarafından parçalara ayrılmış olan Somali'yi tekrar birleştirmek
- Somali halkının birlik ve bütünlüğünü olumsuz etkileyecek her türlü davranıştan ve ırkçılıktan kaçınmak
- Somali halkının çıkarlarını korumak

---

²³⁶ Ibid., ss.113-114.

²³⁷ Addawe, op.cit., s.153.

²³⁸ Ibid., s.154.

²³⁹ Cedric Barnes, "The Somali Youth League, Ethiopian Somalis and Greater Somalia Idea", Journal of Eastern African Studies, ss.280-282.

- İtalyan sömürge güçlerine karşı birlik içerisinde karşı koyarak herhangi bir şekilde Somali'ye dönmelerine engel olmak.

Ülkenin bölünmüş halde kalmasını kabul etmeyeceğini belirten parti, “Büyük Somali” ideali çerçevesinde izlemiş olduğu politikalarla gençleri etrafında toplamayı başarmıştır. “Büyük Somali”, Avrupalı sömürgeci güçler tarafından bölünmüş olan “İtalyan Somalisi, İngiliz Somalisi, Fransız Somalisi ve yine sömürgeci güçlerin yardımıyla Etiyopya'nın işgal ettiği Batı Somali ve Ogedan bölgesinden oluşan Somali topraklarını ifade etmekteydi.²⁴⁰ Büyük Somali fikri Somali halkının yanı sıra İngiliz askeri ve sömürge yöneticileri için de bir saplantı halini almıştır. Somali topraklarının tek bir yönetim altında birleşmesine ABD, SSCB ve Fransa karşı çıkmıştır. Dahası Etiyopya'nın işgali altında bulunan Somali topraklarının Büyük Somali topraklarına dahil edilmesi İngiltere'nin Etiyopya ile yaptığı anlaşma ile Ogedan üzerindeki Etiyopya hakimiyetini kabul etmiş olması çekişmeli bir durum ortaya çıkarmıştır²⁴¹

İtalya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda mağlup olmasıyla İngiltere yönetimi altına girmiş olan bu topraklarda yaşayan Somalililer dil, kültür ve ulusal temellerine göre tek bir milleti meydana getirmekteydiler. Somalili Gençler Birliği Partisi bölünmüş Somali topraklarında yaşamakta olan halkları özgürlük ve bağımsızlık için mücadele etme konusunda ikna etmiştir. Somali Gençlik Partisi'nin tarihsel rolü ve önemini ortaya koyan en önemli gelişme 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nı kazanan müttefik devletlerin dışişleri bakanları tarafından Somali'nin bağımsızlık konusunun gündeme getirilmiş olmasıdır. ABD'nin, Somali'nin topluca vesayet altında kalarak ilerleyen bir süreçte bağımsızlığını kazanması yönündeki önerisi müttefik devletlerin menfaatleri ile çakışınca toplantı başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²⁴²

Sömürgeci güçler arasında Somali'nin geleceği konusundaki anlaşmazlıklar sürerken meselenin BMGK'na taşınmasıyla 1949'da Somali'de İtalyan vesayet sisteminin kurulması planı gündeme gelmiştir. Böylece Somali 21 Kasım 1949'da 10 yıl sonrasında bağımsızlığına kavuşmasıyla koşuluyla İtalyan vesayet yönetimine devredilmiştir.²⁴³

---

²⁴⁰ Addawe, op.cit., ss.154-155.

²⁴¹ Barnes, Ibid.

²⁴² Addawe, op.cit., s.156.

²⁴³ Lewis, op. cit. , s.128.

2.2. Sömürge Yönetiminden Bağımsızlığa Doğru Somali

BMGK 1949 tarihli kararıyla 10 yıllık süre için İtalyan yönetimi altına devredilen Somali'de İtalyan vesayet yönetimi sömürge dönemindeki tutumundan farklı bir politika anlayışı benimsemiştir. Halkın politik hayata hazırlanması ile bölgede tarım ve ticaretin geliştirilmesi yönünde politikalar izlemiştir. İtalyan vesayet yönetimini Somali halkının yararına olacak şekilde politikalar benimsemesine yönlendiren asıl gerekçe yetişen neslin İtalya ile bağlarının pekiştirilmesi olmuştur. Böylece İtalya için ileride kurulacak bağımsız Somali devleti ile gerek siyasi gerek iktisadi çıkarlar açısından müsait bir ortam yaratılmış olacaktır.²⁴⁴ İtalyan vesayet yönetimi tarafından 1950 yılında başkent Mogadişu'da memurların eğitilmesi için Siyasal ve İdari Okulu, 1954 yılında Somali Üniversitesi, 1957 yılında ise Teknik ve Ticaret Enstitüsü açılmıştır.²⁴⁵

İngiliz Somali bölgesinde de eğitim, tarım ve ticari faaliyetlerde belirgin gelişmeler yaşanmakla birlikte politik hayattaki canlanma 1956 yılında kendini göstermiştir. 1956 yılında Somali toplumunun bağımsızlığa kavuşması yönündeki hazırlıkların hızlandırılacağını ilan eden İngiltere bağımsızlıkla birlikte diğer Somali toprakları ile birleşmeye karşı olmadığını da belirtmiştir. 1957'de ilk yasama meclisi oluşturulmuş ve yönetimde görev alan İngilizlerin çoğunluğu yerlerini Somalililere bırakmıştır.²⁴⁶

İtalyan vesayet yönetimi için belirtilen 10 yıllık süre sona yaklaşırken her iki Somali bölgesinde yaşayan halklarda oluşan milli birlik şuru ile bağımsızlık ve birleşme talepleri artış göstermiştir. BMGK'nın 1 Temmuz 1960 tarihinde İtalyan yönetiminin sonlandırılmasına yönelik aldığı kararla her iki bölge siyasetçilerinin başkent Mogadişu'da bir araya gelmeleri ile 1960 yılında bağımsız Somali anayasası hazırlanmıştır. Hazırlanan Somali anayasasında, Somali'nin seçimle göreve gelecek olan Cumhurbaşkanı, başbakan ve kurucu meclisten oluşacak üniter bir devlet olacağı kararlaştırılmıştır.²⁴⁷ Nihayetinde İngiliz Somalisi ve İtalyan Somalisi yetkililerinin Londra'da bir araya gelmesiyle her iki Somali bölgesi sırasıyla bağımsızlıklarını ilan

²⁴⁴ Nejat Taylan, **Somali Tarihine Kısa Bir Bakış ve Geçmişte ve Bugün Türk-Somali İlişkileri**, İDİM (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Devlet İşletmeciliği Araştırma ve Uygulama Merkezi) Yayın:4, İstanbul, 1987, s. 69.

²⁴⁵ Lewis, op.cit., s.141.

²⁴⁶ Taylan,op.cit., s.70.

²⁴⁷ Lewis, op.cit.,ss.150-162.

etmiş ve iki bölge birleşerek Mogadişu merkezli Somali Cumhuriyeti kurulmuştur. Kuzey bölgesinden 33, güney bölgesinden 90 temsilcinin yer aldığı mecliste ülkenin ilk Cumhurbaşkanı Aden Abdullah Osman Daar olmuştur.²⁴⁸

Sömürgeci güçler tarafından tanımlanmış yapay bir siyasal varlık olarak ortaya çıkmış olan bağımsız Somali devletinde çok geçmeden sorunlar baş göstermiştir. Daha açık bir ifadeyle sömürgecilik süreciyle ekonomik ve siyasi kültürel yapısı dağılan ülkenin karşı karşıya kaldığı sorunlar karşısında bu yapının yetersizliği kendini göstermiştir.²⁴⁹ Ekonomik durumu kendi kendine yeterli olmayan bağımsız Somali Devleti'ne İngiltere ilk yıl için 1.5 milyon sterlin sonraki yıllar artan miktarda olmak üzere mali yardım vaadinde bulunmuştur. Aynı şekilde İtalyan hükümeti de yılda 3 milyon sterlin yardım yapmayı kararlaştırmıştır. İngiltere ve İtalya hükümetlerinin sağladıkları yardımlar dışında ABD, Mısır, Sovyetler Birliği ve çeşitli BM Kuruluşları da sağladıkları yardımlarla Somali devletini kendine yeter duruma getirme faaliyetlerine başvurmuşlardır.²⁵⁰

İki bölgenin birleşerek tek bir devlet çatısı altında birleşmesi Somali halkının büyük bir başarısı olmuştur. Nitekim sömürgeci güçler, asırlar boyunca Somali toplumunu kabileler arası rekabet ve uyuşmazlıklardan yararlanarak birbirinden kopuk parçalar halinde yönetmişlerdi. Dolayısıyla bağımsızlığa giden süreçte Somali toplumunun kabile farklılıklarına rağmen ortak bir Somali devleti oluşturabilmeleri artan milli bilincin göstergesi olmuştur.²⁵¹ Bu noktada bağımsızlık kazanıncaya kadar sistemli bir devlet yapısından yoksun olan Somali'de ortaya çıkan sorunların başında siyasi yönetimde görülen aksaklıklar üzerinde durulması gerekmektedir. Bağımsızlık sonrası 1964 yılında yapılan ilk genel seçimlere 18 parti katılırken bu partilerin yalnızca üç tanesi mecliste yer alabilmiştir. Somalili siyasetçilerin devleti güç ve zenginliğe ulaşmak için elde edilmesi gereken bir mekanizma olarak algılamasıyla Somali parlamentosu, ulusal sorunların tartışılıp bir kamusal alan olmaktan çok çıkarların korunduğu bir kuruma dönüşmüştür. Bu siyasal yozlaşma geleneksel olarak Somali toplumunda var olan kabile kimliğinin etkinliğini artırmasına neden olmuştur.²⁵² Öte

---

²⁴⁸ Ibid, s.163-165.

²⁴⁹Ahmet Özcan, **İnsanlığımız ve Jeostratejik Gerçekler Işığında Somali**, İstanbul ARI Hareketi Yayınları, 2011, s.14.

²⁵⁰ Taylan, op.cit., s.71.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² Özcan,op.cit., s.15.

yandan Lewis'e göre kuzey ve güney bölgelerinin birleşerek bağımsız bir Somali Devleti oluşturmasının ortaya çıkaracağı sorunların başında her iki bölgenin de farklı özelliklere sahip olması gelmektedir. Kuzey Somali toplulukları geleneksel olarak göçebe bir yaşam tarzına sahipken Güneyli kabileler yerleşik hayatı benimsemişlerdir. İki ayrı bölgenin yaşam biçimlerinin farklı oluşu doğal olarak sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarına da yansımıştır. Sömürge döneminde, sömürgeci güçlerin uyguladıkları politikalar bu farklılıkları derinleşmiştir. Ayrıca devlet merkezinin Güneyli kabilelerin daha fazla nüfus sahibi olduğu Güney'de toplanmasıyla eşitsizlik temelinde birleşen Somali toplumunda iç çekişmeler ve huzursuzluklar baş göstermiştir. Sadece Afrika'nın değil dünyanın da en homojen toplumlarından birini oluşturan Somali toplumunun sömürge döneminde dil ve kültür yapısında da değişiklikler gözlenmiştir. Kuzey Somali'de ticari hayatta ve yönetimde İngilizce yaygınken Güney Somali'de İtalyanca konuşulmaktaydı. Dolayısıyla iki ayrı bölgenin birleştirilmesiyle birbirinden farklı dilleri kullanan toplumlar arasında iletişim sorunları ortaya çıkmıştır.²⁵³

Kabile kimliklerinin etkin olduğu Somali toplumunda ortaya çıkan sorunların kökeninde kabileler arasındaki rekabet yatmaktadır. Bağımsızlık sonrası ortaya çıkan ayaklanma, isyan ve darbe girişimlerin tetikleyicisi de kabilelerden oluşan Somali devletinin yönetim merkezinin Güney'de yer almış olmasıdır. Dolayısıyla herhangi bir devlette ortaya çıkacak iç karışıklığın etnik unsurlar dikkate alınmadan oluşturulan yapay sınırlara sahip diğer Afrika devletlerini de etkileyeceği endişesine kapılan İngiltere, Kuzey bölgesinde yatırım ve kalkınma projeleri gerçekleştirme ihtiyacı hissetmiştir. 1963 yılına gelindiğinde idari, hukuki, ekonomik sistemleri birbirine uyumlu hale getirilen Kuzey ile Güney bölgeleri arasında artan tansiyon yatıştırılmıştır.²⁵⁴ Öte yandan kuruluşunun ikinci yılında bölünme belirtileri gösteren devletin karşılaştığı sorunlar sadece bütünlüğün korunması ve iç güvenliğin sağlanmasıyla sınırlı kalmamıştır. Göçebe kabileler halinde yaşayan toplumun yeni düzen içinde varlığını sürdürebilmesi için sahip olduğu kıt kaynaklarını ülke ekonomisini ayağa kaldıracak şekilde kullanabilmesi gerekmektedir. Oysa kaynakların yetersizliği yönetimi doğrudan dış yardımlara sevk ederken yardımların kullanılmasında

---

²⁵³ Lewis, op.cit., ss.166-178.

²⁵⁴ Ibid., ss.175-178.

yapılan isabetsizlik ve kayırmacılıklar siyasi huzuru bozmakla kalmamış iktisadi sıkıntılarının büyümesine de neden olmuştur.²⁵⁵

2.3. Siad Barre Dönemi Somali’de Reform Hareketleri

1960 yılında Avrupa demokratik kurumlarıyla uyumlu olacak şekilde kabul edilen anayasa Somali’de yalnızca iki bölge topraklarının birliğini vaat etmekle kalmayıp aynı zamanda demokrasiyi de garanti etmekteydi. 1969 yılında yapılan seçimlere aralarında önemli siyasi farklılıkların olduğu altmıştan fazla parti katılırken hükümetin her kademesinde yaygın yolsuzluk ve kayırmacılıklar vardı.²⁵⁶ 1969 seçimlerini iktidar partisinin, tek parti yönetimine dönüşecek şekilde gayri meşru yollardan kazandığı yönünde ülkede yaygın bir kanaat oluşmuştu. Nitekim Polis Kuvvetleri komutanı, hükümetin mecliste tek muhalif parti kalıncaya kadar diğer partilere mensup milletvekillerini iktidar gurubuna aktarmaya yönelik suistimallerini önlemek adına istifa etmiştir.²⁵⁷ İşte böyle bir ortamda Siad Barre’nin 1969’da iktidara gelmesini sağlayacak darbeyi ortaya çıkaran faktörler ülkede sivil yönetimin azlığı ve kamu hizmeti yetersizlikleri olmuştur. Bağımsızlıktan sonraki dokuz yıllık ilerleyişe dair yaygın hoşnutsuzluk göz önüne alındığında darbe, başarısız siyasi sisteme olumlu bir alternatif arayışındaki halk tarafından desteklenmiştir.²⁵⁸ İktidar partisi lideri Aden Abdullah Shermarke, 1969 yılında korumalarından biri tarafından suikasta uğrayınca bu olayın hemen arkasından Siad Barre, askeri bir darbeyle yönetime el koymuştur. Muhammed Siad Barre’nin darbeyle iktidara gelmesi, sömürgecilik sonrası Somali tarihinin en önemli olayıdır. Çünkü bu iktidar değişimi ile birlikte İslamcılık ve milliyetçilikle yoğrulmuş sosyalist bir rejime geçiş yapılmıştır.²⁵⁹ 21 Ekim sabahı Siad Barre’nin liderliğinde Yüksek Devrim Konseyi’nin yönetimi devralmasıyla hükümet üyeleri ile siyasi parti liderleri tutuklanmış, meclis feshedilmiş, anayasa askıya alınmış,

---

²⁵⁵ Taylan,op.cit., s.72.

²⁵⁶ İsmail I.Ahmed, “The Heritage of War and State Collapse in Somalia and Somaliland: Local Level Effects, External Interventions and Governance Reconstitution”, Reginald Herbold Green Institute of Development Studies, 1998, s.11.

²⁵⁷ Taylan, op.cit., s.77

²⁵⁸ İsmail I. Ahmed, Ibid.

²⁵⁹Serhat Orakçı “Somali Silahların Gölgesinde 26 Yıllık İstikrar Arayışı” İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER) Analiz 25,2018, s.5.

siyasi partiler kapatılmıştır.²⁶⁰ Kansız bir darbe ile iktidarı ele geçiren Siad Barre milliyetçi devrim hareketini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Devrimin hedefi, bize gerçek Somali özelliklerimizi yeniden kazandırmaktır, kim olduğumuzu, ne için var olduğumuzu ve halkımız için ciddiyetle çalışacağımızı çok açık kavramamızı sağlamaktır. Zenginlerle yoksullar, eğitilmişlerle eğilmemişler, kentlilerle göçebeler, yüksek mevkidekilerle daha aşağıda bulunanlar arasında zararlı farklılıklara neden olmayacak bir milliyetçilik yaratma görevini yerine getirmek zorundayız. Kısacası, eşitliğin milliyetçiliğini yaratmaya çalışıyoruz.”²⁶¹

Yolsuzluk ve kabilecilik ortadan kaldırılacak ve adil bir toplum düzeni kurulması için adalet ve demokrasi sağlanacaktı. Dış politikada mevcut anlaşmalara bağlı kalınacak ve Yüksek Devrim Konseyi ulusal kurtuluş hareketlerini ve Somali birleşme mücadelesini destekleyecekti. Bunun bir göstergesi olarak ülke bundan sonra Somali Demokratik Cumhuriyeti ismini alacaktı.²⁶²

Devletin adını Somali Demokratik Cumhuriyeti olarak değiştiren yeni yönetim, sosyalizm yönündeki icraatlarını gerçekleştirmeye başlamıştır. Öncelikle ülke içindeki otoritesini sağlamlaştırmak isteyen yönetim, ordunun etkin olduğu yeni bir devlet teşkilatı geliştirmiştir. Öte yandan ülke kaynaklarının kalkınmaya katkı sağlayacak şekilde kullanımını ve ekonominin sosyalist bir uygulama ile gerçekleştirilmesi adına yeni rejimin bilimsel sosyalizm esasına dayandırıldığı ilan edilmiştir. Siyasi alanda da Batı demokrasileri paralelindeki uygulamalar yerine sosyalist ideoloji ve tek siyasi görüşün geçerliliği hakim kılınmıştır.²⁶³ Siad Barre ve Yüksek Devrim Konseyi üyeleri tarafından 1970’de ülkedeki bazı sanayi şirketleri de dahil olmak üzere önemli kısmı İtalyanlara ait olan bankalar ve sigorta şirketleri devletleştirilmiş, özel yatırımlara sosyalizm programına ters düşmemek kaydıyla izin verilmiştir. Göçebe halkı yerleşik hayata geçirmek, ulusal pazar bütünlüğünü sağlamak, ihracatı artırmak ve döviz gelirlerini artırmak için hayvancılığa dayalı ülkenin besin ihtiyacını karşılamak için devlet çiftlikleri kurulmuştur.²⁶⁴ Sömürge mirasının Kuzey ve Güney bölgeleri arasında

---

²⁶⁰ I.M.Lewis, “The Politics of the 1969 Somali Coup”, The Journal of Modern African Studie, vol.10, no.3,1972, s.400.

²⁶¹ Ümit Kıvanç, **Afrika Boynuzunda Ne Oldu?** Birikim Yayınları, İstanbul, 1979, ss.30-35

²⁶² Lewis, “The Politics of...”,op.cit., ss.399-401.

²⁶³ Taylan, op.cit., s.79.

²⁶⁴ Afrika Boynuzu, Birikim Dergisi,

https://www.birikimdergisi.com/images/UserFiles/images/Spot/70/45/afrika_boynuzu_.pdf

(e.t.25.12.2018.) s,25.

iletişim sorununa yol açan dil farklılığı da bu dönemde son bulmuştur. Bu bağlamda ihtilal yönetiminin ilk girişimlerinden biri Somali lisanına uygun olan Latin alfabesinin kabul edilmesi olmuştur. Latin alfabesinin kabulü ile bu dönemin başarılı reform hareketleri arasında okuma yazma seferberliğinin başlatılmış olması dikkat çekmektedir. Okuma yazma kampanyasının başlatıldığı 1972 yılından 1975 yılına kadar okuma yazma bilenlerin sayısı şehir ve kasabalarda %75 oranında artmıştır.²⁶⁵ Bilimsel sosyalizmi benimseyen Barre yönetiminin icraatlarından bir diğeri gönüllülük esasına dayalı çeşme, pazar yeri, okul binası, sinema inşasına dayanan kendine yardım kampanyalarının başlatılması olmuştur. Bu dönemde toplumdaki yeri ve önemi büyük ölçüde değişen kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğu vurgulanmıştır. Gençlik örgütlerinin yanı sıra toplumsal ilişkilerde önemi artan kadın örgütlenmeleri oluşturulmuştur.²⁶⁶ Sağlık hizmetleri alanında ise Sovyetler Birliği ve Çin'in sağladığı yardımlar ile gelişme yaşanmıştır. Ancak bu alandaki hizmetler gerek ülkenin coğrafi yapısı gerek halkın çoğunluğunun göçebe yaşam şekline sahip olması dolayısıyla şehir ve kasabalarla sınırlı kalmıştır.²⁶⁷

Yüksek Devrim Konseyi'nin 1976 yılında Somali Sosyalist Devrim Partisi'ne dönüşmesiyle genel sekreterliğe atanan Siad Barre, yönetimin ülke yönetimi konusunda sahip olduğu bilinci şu şekilde açıklamıştır:²⁶⁸

“Ülkemiz teorisyenlerin öngördüğü koşullara sahip değildi. Ülkemizde gerçek anlamda ne kapital vardı ne de kapitalist. Somali'de bir işçi sınıfı olmadığı gibi bilinçli ve örgütlü bir köylü kitlesi de yoktu. Bununla birlikte bildiğimiz tek bir şey, kapitalist dünyada ya da bu dünyanın çevresinde bulunmanın bize ne kadar pahalıya mal olduğuydu. Kısacası işe sıfırdan başladık denebilir. Yıllar yılı zamanımızı, insanları seferber etmeye, insan gibi yaşamaları için koşullarını düzeltmeye ve siyasal bilinçlerini yükseltmeye harcadık. Bütün bunları aşmadan sosyalizmden, devrimden ve partiden söz etmek mümkün değildi. Hareket yoluna girince de o tarihe kadar öncülük yapmış olan sosyalist küçük grup, bir parti gibi davranmak zorunda kalmıştır.

Birçok değişik sosyalizm yoktur. Sadece bir tek sosyalizm vardır, o da tarihi temeli insanlığın ekonomik ve siyasal gelişmesi olan bilimsel sosyalizmdir. Onun temeli

²⁶⁵ Kara Afrika'nın Kara Bahtı: Sömürge Dönemi ve Somali Korsanları, *Radikal*, 23 Mart 2009.

²⁶⁶ Kıvanç, op.cit., ss.38-40.

²⁶⁷ Taylan, loc. cit.

²⁶⁸ I.

M. Lewis, “A Modern History...”,op.cit., ss.210-211.

toplumsal değişim ve halkın toplumsal yapısının değişimidir. Hep söylendiği gibi sosyalizm Somali'nin hızlı ilerlemeler gerçekleştirmesi için en iyi yoldur. Sosyalizm, bir arada yaşama, eşitlik, karşılıklı saygı, karşılıklı işbirliği, adil bölüşüm demektir."²⁶⁹

Siad Barre'nin eski sömürgeci devletlere karşı benimsediği bu yaklaşım Batılı devletlerle arasının açılmasına neden olurken Somali'yi Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'ne yaklaştırmıştır. 1974 yılında SSCB ile Somali- SSCB Dostluk Anlaşması imzalanmıştır. Afrika kıtasında ilk kez bir devletin SSCB ile yakınlaşmasını doğuran bu anlaşma Batı kamuoyu tarafından Somali'nin Sovyet sömürgesi olarak anılmasına neden olmuştur.²⁷⁰

Siad Barre yönetimindeki Yüksek Devrim Konseyi ilk beş yıl iç sorunlara ilişkin çözüm politikaları ile ilgilenirken daha sonra dış politika konularına eğilmiştir. 1974 yılında Arap Birliği'ne üye olunurken ardından Afrika Birliği toplantısına ev sahipliği yapma hakkı elde edilmiştir. Pan-Somalizm politikası gereğince hareket edilmesi gerektiğini düşünen yönetim 1975 yılında Fransa'nın Cibuti bölgesine bağımsızlık vermesi girişimlerinde bulunmuştur. Bu dönemde Somalili bir grup milliyetçi tarafından kaçırılan Fransız Büyükelçisinin Siad Barre'nin girişimleriyle serbest bırakılması Fransa'nın Cibuti konusunda anlayışlı davranması ile sonuçlanmıştır. Nitekim Fransa'nın bağımsızlık verdiği Cibuti'nin Somali ile birleşme yönünde hiçbir girişimde bulunmaması Pan-Somalizm politikasının Cibuti konusunda hayal kırıklığına uğranılmasına neden olmuştur.²⁷¹

2.4. Ogaden Savaşı ve Bağımsız Somali Devleti'nin Çöküşü

Sömürgeci güçler tarafından çizilen yapay sınırlar 1977-1978 yıllarında Etiyopya ve Somali arasında bir dizi anlaşmazlığa neden olmuştur. Mevcut anlaşmazlıkların bir yansıması olan Ogaden Savaşı, Somali ve Etiyopya arasında yaşanan ilk savaş olması sebebiyle Somali tarihi açısından bir kırılma noktasını teşkil etmektedir. Savaş sonrasında her iki ülkenin de siyasi ve ekonomik bunalım sürecine girmesi savaşın bir kazananının olmadığını göstermesi açısından dikkate değerdir.

²⁶⁹ Afrika Boynuzu, Birikim Dergisi, op.cit., s.26.

²⁷⁰ I.M. Lewis, "A Modern History...",op.cit., ss. 215-220.

²⁷¹ Taylan, op.cit., s.83.

Ogaden Savaşı, Somali'de var olan kabile kimlik ayrılıklarını, çatışmaları ve isyanları derinleştirmiştir.²⁷²

Ogaden bölgesi Afrika'nın diğer topraklarından farklı olarak daima sömürgeci güçler tarafından hakimiyet altına almak için büyük çabaların sarf edildiği ancak kimseye ait olamamakla birlikte Somali egemenliğine de verilmeyen bir coğrafya olmuştur. Dolayısıyla yeni kurulan Somali Devleti'nin önemli dış politika sorunlarından birini teşkil etmiştir. Ogaden bölgesinde yaşayan insanların çoğunluğu Somali ile aynı dil ve kültüre sahip olmalarının yanı sıra bölge coğrafi faktörler açısından da Somali için önem arz etmektedir. Ogaden'ın Somali topraklarına katılması ülkenin tek su kaynakları olan Wabi Shebelle ve Ghenale Nehirleri'nin orta kısımlarını elde etme fırsatı verecektir. Ayrıca Ogaden bölgesi önemli miktarda ham petrol ve doğalgaz rezervine sahiptir. Somali'nin, sömürge döneminde Etiyopya'ya devredilen Ogaden bölgesini topraklarına katmak istemesinin bir diğer nedeni din faktörüdür. Bununla birlikte Hristiyan Etiyopya ve Müslüman Somali halkı doğrudan bir savaş yaşamamış XIII. Yüzyıldan itibaren yaşanan savaşlar Ogaden bölgesini kontrol altına alma adına yapılmıştır.²⁷³

Ogaden Savaşı'nın diğer önemli nedenini hiç şüphesiz sömürge mirası teşkil etmektedir. Somali Devleti, Cibuti, Ogaden ve Kuzey Kenya'daki toprakları dışarıda kalacak şekilde kurulmuştur. 1960 yılında bağımsızlığını kazanan Somali Devleti'nin dış politikası "kaybedilmiş topraklar" olarak nitelendiği Etiyopya'nın Ogaden bölgesini, bugün bağımsız olan Cibuti'yi ve Kenya'nın Kuzey Bölgesini Somali Cumhuriyeti'ne bağlamak olmuştur. Büyük Somali ideali etrafında şekillenen bu dış politika anlayışı Somali halkının aidiyet duygusunu geliştirirken Etiyopya'da güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.²⁷⁴

1976 yılında Etiyopya ve Somali toplumlarının farklı dinsel yapılara sahip olmaları iki taraf arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. Çatışmaların başlamasına neden olacak asıl önemli neden ise Etiyopya sınırları içinde Ogaden bölgesinde yaşayan Batı Somalili halkın Somali'ye bağlanma isteğinin Somali Cumhuriyeti tarafından desteklenmesi olmuştur.²⁷⁵

---

²⁷² Hümeyra Coşar, *Etiyopya-Somali Arasındaki Ogedan Sorunu*,(Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s.57.

²⁷³ Ibid., ss.44-46.

²⁷⁴ Ibid., ss.45-47.

²⁷⁵ I. M. Lewis, "A Modern History...", s.227.

1977-1978 yılları arasında yaşanan savaşın tarafları Etiyopya ve Somali farklı iddialara sahip olmuşlardır. Etiyopya'nın iddiasına göre Ogaden Savaşı'nın nedeni, 1897 yılında yapılan Londra Anlaşması ile Ogaden bölgesinin Etiyopya idaresine bırakılmasına itiraz eden Somali'nin irredantist politikasıdır. Addis Ababa hükümeti Somali'nin, BM Şartı'nın 2/4 md. sinde belirtilen “Tüm üye ülkelerin uluslararası ilişkilerinde bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak şekilde kuvvet kullanma tehdidine veya kuvvet kullanımına başvurmaktan kaçınırlar”²⁷⁶ hükmüne aykırı davrandığını, buna karşılık Etiyopya ordusunun da ülkesinin toprak bütünlüğünü sağlamak amacıyla BM Şartı'nın 51. Md. sinde belirtilen meşru müdafaa hakkını²⁷⁷ kullandığını ileri sürmektedir.²⁷⁸ Somali hükümeti ise aynı dil ve kültüre sahip olduğu Ogaden bölgesinin sömürge sürecinde topraklarından kopartılıp haksız biçimde Etiyopya idaresine bırakıldığını ve BMGK tarafından 1960 yılında kabul edilen 1514 sayılı “Sömürge Halklarına ve Ülkelerine Bağımsızlık Verilmesi Bildirgesi'nde” halkların kendi kaderini belirleme hakkı olan self determinasyon hakkının tanındığını iddia etmektedir. Somali aynı şekilde Afrika Birliği Örgütü'nün kabul ettiği “Terörü Önleme ve Mücadele Sözleşmesi”nin halklara self determinasyon ve bağımsızlık hakkını tanıdığını Ogadenlilerin bu sözleşme gereğince bağımsızlık veya başka bir devletle birleşme haklarının olduğunu daha da önemlisi Somali'nin Ogaden'i Etiyopya'ya devreden anlaşmalara taraf olmadığını dolayısıyla anlaşmaların geçersiz olduğunu iddia etmektedir.²⁷⁹

Etiyopya ve Somali arasındaki gerginleşen ilişkiler şiddetini artırırken 1974 yılında özellikle Ogaden bölgesinde olmak üzere şiddetli bir kıtlık yaşanmıştır. Etiyopya yönetiminin kıtlık sorununa olan ilgisizliğine karşın Somali yönetiminin halka yardım etmesi Ogaden toplumunun milliyetçi duygularının yükselmesine neden olmuştur.²⁸⁰ Etiyopya'nın şiddete dayanan yönetimi Ogaden halkı üzerinde tedirginlik oluştururken Siad Barre yönetimi Ogaden'e otonomi tanınması konusunda Addis Ababa'ya bir heyet göndermiştir. Sosyalist rejime sahip iki ülke arasında bir anlaşma

²⁷⁶ Charter United Nations, No:2/4.

²⁷⁷ Charter of United Nations, No:51.

²⁷⁸ Daniel Kendie, “The Impediments to Building the Common Infrastructure in the Horn of Africa” http://www.hafrica.com/docs/Impediments_common_Infrastrature.pdf (e.t.02.01.2019), s.2.

²⁷⁹ Ibid., s.3.

²⁸⁰ Coşar, op.cit., s.63.

sağlanamaması üzerine Fidel Castro'nun arabuluculuğunda Güney Yemen'de bir araya gelen taraflar Sovyetlerin gözetiminde bir federasyon ilişkisi içinde Ogaden'e otonomi verilmesi fikrine de sıcak bakmamışlardır. İki taraf arasında uzlaşma sağlanamazken Ogaden'de güçlenen "Batı Somali Kurtuluş Cephesi Direnişçileri" bölgenin önemli bir bölümünü kontrol altına almışlardır. Somali ve Etiyopya arasında bu gerginlikler sürerken Sovyetler, Somali ile 1974 tarihli Dostluk Anlaşması'nın düşman tarafa karşı hiçbir askeri ittifak ya da devletler grubuna katılmama hükmüne aykırı davranarak Etiyopya'ya silah yardımıyla bulunmuşlardır.²⁸¹ Bunun üzerine Sovyet danışmanlarını sınır dışı eden Somali yönetimi yardım arayışlarına başlamıştır. Somali yönetimi Hristiyan Etiyopya yönetimine tabi olmamak için kendisinden yardım talep eden ırkdaşlarını yalnız bırakmamak için Arap Birliği'nden yardım talep etmiştir. Arap ülkeleri sosyalist rejimden vazgeçilerek "Araplaştırma" politikasının benimsenmesi şartıyla Somali'ye 1 milyar dolar yardımda bulunmuşlardır.²⁸² Barre yönetimi Sovyetlerle imzalanan dostluk anlaşmasının feshedildiğini açıkladıktan sonra Berbera'daki Sovyet üssünü de boşalttırmıştır. Şüphesiz sosyalist Sovyetlerle yakın ilişki kurulmasından rahatsız olan Müslüman Somali toplumu anlaşmanın feshini ve alınan kararları coşkuyla karşılamıştır.²⁸³ Sovyetlerle dostluk anlaşmasının feshinden sonra Amerikan Kongre Heyeti, Somali'ye yapacakları askeri ve ekonomik desteğin detaylarını görüşmek üzere Mogadişu'ya gelmiştir. 1978 yılına gelindiğinde Afrika Boynuzunda ABD ve SSCB'nin mücadele sahasına dönüşen Ogaden Savaşı'nın gidişatı Küba askerilerinin yardımlarını alan Etiyopya lehine değişiklik göstermiştir. 11 bin Küba askeri güçleri ve Sovyet savaş uçakları karşısında direnç gösteremeyen Somali birlikleri geri çekildiklerini açıklamıştır.²⁸⁴

Ogaden Savaşı Afrika Boynuzu ülkeleri arasında yaşanan ikinci büyük savaş olma özelliğine sahiptir. Sovyetlerin ve Amerika'nın savaş boyunca oynadıkları rol savaşın gidişatını değiştirmiştir. Bununla birlikte savaşı kimin kazandığı ya da

²⁸¹ Gebru Tarake, "The Ethiopia-Somalia War of 1977 Revisited" **International Journal of African Historical Studies**, Cilt:33, Sayı:3, 2000, s.635.

²⁸² Ibid., s.636.

²⁸³ Taylan, op.cit., s.84.

²⁸⁴ I.M.Lewis, "A Modern History.." ,op.cit., s.245. Taylan'a göre ABD yardımı Somali'nin Ogaden üzerindeki iddialarından ve Pan-Somali politikasından vazgeçilmesi şartına bağlanmıştı. Ne tuhaftır ki böyle bir dönemde ABD'ne karşı bir rejimi benimsemiş olan ve Sovyetler tarafından desteklenen Etiyopya'ya karşı savaşan ve dolayısıyla Sovyetlere cephe almış bulunan Somali'ye ABD'nin tavrı adeta Etiyopya'nın istediği istikamette şekillenmekteydi. Böyle bir yaklaşım hiç şüphesiz Somali'yi saldırgan olarak gösterirken Ogaden'de yaşayan Somalililerin self- determinasyon hakkı dikkate alınmıyordu. Detaylı bilgi için bkz: Taylan, op.cit., s.85.

kaybettiği tam olarak bilinmemekle birlikte savaşın etkileri günümüzde hala sürmektedir. İki komşu devleti şiddet sarmalına sürükleyen savaşta Etiyopya'nın kararlılığı ve Somali direniş güçlerinin uzun süreli savaş planlarının olmayışı Somali ordusunun kısmen mağlup olmasına neden olmuştur.²⁸⁵ Halkının büyük bir kısmını Somalilerin oluşturduğu Ogaden'den Somali güçlerinin geri çekilmesi savaşa büyük destek veren Somali halkı tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmıştır. Somali güçlerinin Ogaden'den çekilmesinde Batılı devletlerin de etkin rolü olmuştur. Savaş sürecinde Batılı devletlerden silah yardımı talebinde bulunan Barre yönetimi, yapılacak yardım karşılığında çekilme güvencesi vermiştir. ABD'nin çekilmeden yana tavır almasında sömürgeci güçler tarafından çizilen sınırlar sonucunda bir ülkenin soydaşlarının başka bir ülke sınırları içinde kalması etkili olmuştur. Diğer bir deyişle Ogaden'in Somali topraklarına katılmasına müsaade edilirse Afrika Kıtasında benzer taleplere davetiye çıkarılmış olunacaktı.²⁸⁶

Siad Barre yönetimi için bir kırılma noktasını teşkil eden çekilme kararı sonrası Batılı devletlerden alınan yardımlarla milliyetçi ve Pan-Somali söylemleri de zarar görmüştür. Başlangıçta kabile kimliklerini feshedeceğini söyleyen Barre, savaş sonrası Somali birliği için bir tehdit olarak gördüğü kabile özelliklerine göre siyasi politikalar izleyeceğini belirtmiştir.²⁸⁷ Dış politikada eski tercihlerin yerini alan yeni bir yönelme oluşurken içte de savaşta yenilmiş olmanın burukluğu bütün ülkede hissedilmiştir. Savaştan yenik ayrılmanın sorumluluğunu Barre yönetiminde gören Somali halkı, Ogaden Savaşı'nın dünyaya anlatılamadığına, silahlara harcanan paranın bir kısmının propaganda ve kamuoyu oluşturmak için harcanmamasının savaşın kaybedilmesinde etkili olduğuna inanmıştır.²⁸⁸ Barre yönetimi içerde kendisine karşı oluşan muhalefet ve ekonomik krizlerle uğraşırken 1977-1978 yılları içinde Somali'ye 1 milyon mülteci akını gerçekleşmiştir. Bu durum Somali'yi insanı yardıma muhtaç bir ülke haline getirirken mültecilerin bir kısmının Suudi Arabistan gibi ülkelere göç etmesi parçalanmış aile yapısı gibi sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur.²⁸⁹ Artan muhalefet hareketlerini şiddete başvurarak bastırma yoluna giden Barre yönetimi kendisine karşı Majeertenli bir askeri yöneticinin darbe girişimini püskürtmeyi

---

²⁸⁵ Tareke, op.cit., s.661.

²⁸⁶ Ibid., s.252.

²⁸⁷ Ibid.

²⁸⁸ Taylan, op.cit.,s.86.

²⁸⁹ Coşar, op.cit., s.66.

başarmıştır. Barre rejimine karşı kurulmuş olan mücadele hareketlerinden Somali Demokratik Kurtuluş Cephesi'ne katılacak olan bu ordu görevlisi Etiyopya'nın da yardımıyla gerilla faaliyetlerine başvurmuştur. Öte yandan rejimin Somalili halkın sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamaması ve Ogaden Savaşı'nın hezimetini rejim ile toplum arasındaki iletişimin kopmasına neden olmuştur.²⁹⁰ Barre rejimine karşı kurulan mücadele örgütlerinden bir diğeri 1981 yılında Isaaq kabile üyelerinin oluşturduğu Somali Ulusal Hareketidir. Kısa sürede silahlı mücadele hareketleri başlatan bu örgütleri bastırmaya yönelik şiddet politikaları benimseyen rejim, muhalif grupların bütün üyelerini cezalandırma yoluna gitmiştir. Rejimin baskıcı politikaları kendisine olan eleştirileri artırmakla birlikte aynı zamanda silahlı örgütlere katılımın artmasına da neden olmuştur.²⁹¹ Barre, kendi rejimini ordu karşısında güçlendirmek için 1979 yılında olağanüstü yetkilere sahip olmasını sağlayacak bir yasa çıkarmıştır. Tüm gücünü kendisine karşı oluşan muhalif hareketleri bastırmak için kullanan Barre çıkardığı bu yasa ile ülke genelinde veya bazı bölgelerde güvenlik önlemleri alabilecekti.²⁹² Somali'nin kuzey bölgesiyle ilgilenen Etiyopya'nın, Barre rejimine karşı başlatılan mücadelelere destek vermesi rejime sıkı güvenlik önlemleri aldirmiştir. Öte yandan muhalif grupların Etiyopya sınırlarında yer alan ve bazı Somali topraklarını ele geçirmesi Mogadişu ve Addis Ababa yönetimlerini müzakere masasına oturmaya zorlamıştır. Böylece taraflar arasında 1988 yılında barış anlaşması imzalanmıştır.²⁹³ Barış anlaşmasının imzalanması Somali'deki çatışmaları sona erdirmemiştir. Ogaden Savaşı'nın getirdiği ekonomik yük, Pan-Somali milliyetçiliğinin savunucusu olduğunu söyleyen ordu ve güvenlik güçlerine olan güveni azaltmıştır. Dolayısıyla ülkede artan çatışmaları dindirmek için ordu tarafından uygulanan baskı politikaları devlete olan düşmanlığı artırmıştır. Barre yönetiminin rejimin devamlılığını sağlamak için izlediği kabileciliğe dayalı politikalar her bölgenin ayrı bir kabile tarafından yönetildiği istikrarsız bir hükümet yapısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Barre yönetimine karşı en şiddetli muhalefet hareketlerinin ortaya çıktığı kuzey bölgesinde uygulanan tutuklama, işkence politikaları Hawiye kabilesi lideri General Muhammed Farah Aideed güçleri ile Barre'ye bağlı güçleri karşı karşıya getirmiştir. Askeri kanadı Etiyopya

---

²⁹⁰ Abdirashid A. Ismail, "Somali State Failure: Players, Incentives and institutions", Helsinki, 2010, s.154

²⁹¹ I.M.Lewis, "The Politics of..", op.cit.,s.390.

²⁹² Abdirashid A. Ismail, op.cit., s.156-157.

²⁹³ Coşar, op.cit., s.67.

sınırları içinde kurulmuş olan General Muhammed Farah Aideed liderliğindeki Somali Birleşik Kongresi (USC) ile Barre yönetimi arasında yaşanan iç savaş tüm ülke geneline yayılmıştır.²⁹⁴ Zayıflayan ekonomi ülkede kıtlık sorunlarına neden olurken hükümetin başkent Mogadişu başta olmak üzere ülkenin büyük bölümünde kontrolü kaybetmesi gösteri ve protesto hareketlerinin yayılmasına neden olmuştur.1991 yılına gelindiğinde Aideed güçleri tarafından ülke dışına çıkmaya zorlanan Barre yönetimi yıkılmıştır. Barre yönetiminin yıkılması ile ülkede yaşanan güç rekabeti sonrasında Somali Lewis'in ifade ettiği gibi "kabileler toprağı" haline geri dönmüştür.²⁹⁵ Yönetimi ele geçirmek isteyen USC liderleri General Aideed ve USC'e finans desteğı sağlayan Mogadişulu işadamı Ali Mahdi arasında anlaşmazlık yaşanmıştır. İç savaşın sürdüğü ülkede kimin başkan olacağı konusunda yaşanan tartışma başkent Mogadişu'nun kuzey ve güney olmak üzere iki ayrı askeri kampa ayrılmasına neden olmuştur. Ayrıca Darood kabilesinden olan Barre'nin iktidarı boyunca kendi kabilesine yönelik izlemiş olduğu kayırmacılık iç savaş sürecinde USC güçlerinin Darood kabil üyelerine şiddet yanlısı politikalar benimsemelerine neden olmuştur. Kabileler arası çatışmaların arttığı bu dönemde başkent Mogadişu bir şiddet sarmalı içine sürüklenmiştir.²⁹⁶

2.5. BM Operasyonlarının Somali Devletinin Başarısızlığına Etkisi

1991 yılında Cumhurbaşkanı Siad Barre yönetiminin yıkılmasının ardından Somali'de geçici Cumhurbaşkanı Ali Mehdi Muhammed'i destekleyenler ile General Mohammed Farah Aidid'i destekleyenler arasında bir iç savaş başlamıştır. Başkent Mogadişu başta olmak üzere ülkede şiddet olaylarının yayılması ve engellenememesi üzerine olağanüstü hal ilan edilmiştir. Klanizm temelinde yaşanan çatışmalar ülkede tarım alanlarını ve su kaynaklarını yok etmiş ve insanları göçe zorlamıştır. Ülkede yaşanan iç savaş dolayısıyla bir milyon insan mülteci konumuna düşerken yaklaşık beş milyon insan açlık tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır.²⁹⁷ Yaşanan insani felaket

²⁹⁴ Ismail A Ahmed, "The Heritage of War and State Collapse in Somalia and Somaliand: Local Level Effects, External Interventions and Governance Reconstitution"1998, s.16-18.
<https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/5657/rg236.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (E.t.06.01.2019).

²⁹⁵ I. M. Lewis, "A Modern History..", op.cit., s.263.

²⁹⁶ Ibid., ss.264-265.

²⁹⁷ <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unsom1backgr1.htmlc> (E.t.07.01.2019).

karşısında 300.000 kişi açlıktan hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine BMGK'da alınan kararla uluslararası toplum tarafından Somali'ye havadan yiyecek yardımı yapılmaya başlanmıştır. Ancak savaş lordlarına bağlı milisler ülkede sivil halka ve uluslararası yardım kuruluşlarına karşı baskı, sindirme ve şiddete başvurmuştur.²⁹⁸ BM'nin sivil halka göndermiş olduğu yardımlar liman ve havayollarının güvenliğinin sağlanamaması nedeniyle ihtiyacı olanlara ulaşmadan savaş lordlarının eline geçmiştir.²⁹⁹ Yardımların çoğunluğunun silah alımı için militanların eline geçmesi ile BM Somali'ye silah ambargosu uygulanmasına karar vermiştir. Ülkenin birçok noktasında yaşanan iktidar mücadeleleri ve kabileler arası çatışmalar karşısında BM bütün devletleri Somali'de artan gerilimi tırmandırmaktan, barışçı ve uzlaşmacı çözümü geciktirici ya da engelleyici davranışlardan kaçınmaya çağırmıştır. Çatışan tarafların bir an önce düşmanlıklarına son vermesi için Afrika Birliği Örgütü ile Arap Ligi'nin uzlaştırma girişimleri ateşkes anlaşmasının imzalanması ile neticelenmiştir. Ancak ateşkesi gözlemek için gönderilen 50 kişilik BM ateşkes gözlemcisi heyetinin kendilerine muhatap alabilecekleri bir hükümet bulamamaları ülkede uluslararası topluma bağlı bir askeri yapının varlığının gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. 3 Aralık 1992'de BM'de oybirliğiyle alınan 794 no'lu karar ile Somali'ye ABD öncülüğünde United Task Force (Birleşik Görev Gücü) gönderilmiştir.³⁰⁰

Sivil halk arasında açlık sorununun çözülememesi ve her geçen gün şiddetini artıran iç savaşa ilişkin bölgesel barış girişimlerinin zayıflığı karşısında 24 Nisan 1992 tarihinde BM harekete geçerek ülkeye bir barış gücü konuşlandırılması kararını almıştır. BM 751 no.lu kararı doğrultusunda tahsis edilen UNOSOM I (United Nations Operations in Somalia) Barış Gücü Somali'ye gönderilmiştir.³⁰¹

Mogadişu'da çatışan gruplar arasında yürürlüğe giren ateşkes sürecini gözleme görevi verilen UNOSOM-I misyonu aynı zamanda birtakım insani görevler de üstlenmiştir. Aynı yıl içerisinde çıkarılan 775 no.lu karar ile UNOSOM-I'in misyon ve yetkileri genişlettilererek gıda konvoylarının ve gıda dağıtım merkezlerinin

---

²⁹⁸ "Baharat Ülkesi Somali", <http://www.moment-expo.com/baharat-ulkesi-somali> (E.t. 07.01.2019).

²⁹⁹ United Nations and Somalia 1992-1996, United Nations Department of Public Information, 1996, ss. 20-24.

³⁰⁰ Peace Resource Center, "United Nations Security Council, Resolution 733 (1992), S/RES/733 (1992), 23 Ocak 1992.

³⁰¹ Ömer Kurtbağ, Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politika: Hegemonya Ekseninde Bir Analiz, Usak Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2010, ss.219-220.

güvenliğinin sağlanması görevi de verilmiştir. UNOSOM I ABD'nin BM komutasında gerçekleştirdiği ilk operasyon olmuştur.³⁰²

3 Mart 1993'de Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda, "UNOSOM-I tarafından yürütülen çaba Somali'de güvenlik bölgesinin kurulmasından çok uzaktır" demiştir. Bunun üzerine UNOSOM-I'in yeni bir BM operasyonu ile takip edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu yeni operasyon Somali genelinde güvenli bir çevre oluşturulması için güç kullanma yetkisi ile donatılmış olan UNOSOM II'dir. Temel devlet kurumlarının yeniden yapılandırılmasını da kapsayan bir misyon genişlemesini beraberinde getiren ikinci operasyon ile BM'nin temel amacının uzun süreden beri kaosu, kanusuzluğun ve insani krizlerin yaşandığı Somali'ye siyasi istikrar getirmek olduğu açıkça ifade edilmiştir.³⁰³

UNOSOM II operasyonları doğrultusunda etkin bir Somali askeri gücünün oluşturulmasıyla ülkenin anarşi ortamından kurtarılması çalışmaları sürdürülürken 24 Pakistanlı barış koruyucu asker Somali savaş lordları tarafından öldürülmüştür. 3 Ekim 1993'de ülkenin güneyinde gerçekleştirilen başka bir operasyonda 18 ABD askerinin öldürülmesi sonrasında başta ABD olmak üzere birçok ülke Somali'den askeri güçlerini çekeceklerini duyurmuştur.³⁰⁴

Somali iç savaşı BM'ye devlet kurumları çökmüş olan bir devlette refah sağlama rolünü yeniden tanımlama fırsatı vermiştir. Nitekim BM barış repertuarını genişletmesi ve pekiştirmesi için altın bir fırsat sunan Somali müdahalesini uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesiyle gerçekleştirme kararı almıştır.³⁰⁵ ABD ise farklı motivasyonlar çıkarlarla Somali müdahalesine dahil olmuştur. Somali iç savaşı ABD'nin müdahale doktrinini yeni dünya düzeninde yeniden tanımlamasına fırsat vermiştir. "Zayıfları güçlülere karşı korumak" misyonu ile hareket ettiklerini belirten dönemin ABD başkanı George H. Bush Somali müdahalesine katılmalarını şu sözlerle açıklamıştır:

"Somali halkları özellikle de Somali çocukları yardımımıza ihtiyaç duyuyorlar. Acılarını hafifletebilmeliyiz. Onların yaşamalarına yardım etmeliyiz. Onlara umut

³⁰² Orakçı, Somali Silahların Gölgesinde 26 Yıllık İstikrar Arayışı" s.8.

³⁰³ Walter Clarke, "Somalia and Future and Humanitarian Intervention", Foreign Affairs, No: 75, Mart 1996, ss.70-85

³⁰⁴ Ibid.

³⁰⁵ C. B. Walling, (2013). All Necessary Measures: The United Nations and Humanitarian Intervention. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

vermeliyiz. Amerika hareket etmeli. Somali halkına bunun için söz veriyorum. Siyasi sonuçları dikte etmeyi planlamıyoruz. Egemenlik ve bağımsızlıklarına saygı duyuyoruz. Diğer koalisyon liderleriyle yaptığım konuşmalara dayanarak ülkenize yalnızca bir sebeple geldiğimizi güvenle söyleyebilirim.”³⁰⁶

Birçok yazar BM barışı koruma güçlerinin Somali’de sürdürülebilir kalkınmayı güvence altına alma konusunda olumlu etkiler yarattığı konusunda hemfikirdir. Öte yandan her çatışmanın kendine özgü zorlukları olduğundan belirli standartlaşmış göstergeler olmadan barışı koruma operasyonlarının başarısının ölçülemeyeceğini belirten görüşler de bulunmaktadır.

Çatışma ve kıtlık durumunun devam ettiği gerçeğinden yola çıkarak BM’nin barış ve güvenliği sağlamak için müdahalede bulunduğu Somali’de barış tesis edilememiş ve geçen yıllarda çatışma ve kıtlık durumu daha da ağırlaşmıştır. Dolayısıyla çatışmanın ortasında kalan Somali halkının barışa olan güveni ve teminatı zayıflamıştır. Ülkenin anayasal kurumlarını yeniden tesis etmek, asayişini temin etmek, ülkede milli mütabakat sağlamak ve demokratik yönetim temelinde Somali devletini yeniden kurma amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen operasyonlardan herhangi bir sonuç alınamamıştır. 1994 yılına gelindiğinde Amerikan askeri güçlerinin geri çekilmesinden bir yıl sonra BM güçlerinin de ülkeyi terk etmesiyle operasyonlar son bulmuştur. Uluslararası toplumun Somali’yi kendi kaderine terk etmesinin ardından ülkede devletsiz dönem başlamıştır.³⁰⁷ Somali toplumu tarafından iç işlerine müdahale edildiği gerekçesiyle işgal olarak nitelendirilen operasyonlar ülkede devam eden iç savaşı daha da tırmandırmıştır. Somalili Mohammad Hassan’ a göre 1992 yılında ABD deniz piyadelerinin Afrika’da ilk defa bir devletin denetimini ele geçirmeleri ile gerçekleştirilen Umudun Yeniden Tesisi Operasyonu insani müdahale adı altında gerçekleştirilen bir işgal olmuştur.³⁰⁸

Öte yandan BM güçlerinin sağlamış olduğu insani yardımların pek çok kişinin hayatını iyileştirdiği yadsınamaz. Ancak yardımların silahlı gruplar tarafından yağmalanması, yasadışı kontrol noktaları ya da gasp yoluyla alıkonulması iç savaş

---

³⁰⁶ The New York Times. (1992, December 5). *Mission to Somalia; Transcript of President's Address on Somalia*. Retrieved November 15, 2017, from The New York Times: <https://www.nytimes.com/1992/12/05/world/mission-to-somalia-transcript-of-president-s-address-on-somalia.html>.

³⁰⁷ “Somali Dosyası: Somali’ye Dair Her Şey” **Stratejik Ortak**, 29 Nisan 2018.

³⁰⁸ “Sömürgeci Güçler Bir Ülkeyi Nasıl Kaosa Sürükledi” <https://gelenek.org/somali-somurgeci-gucler-bir-ulkeyi-nasil-kaosa-surukledi/> (E.t. 08.01.2019).

ekonomisine maddi destek riskini ortaya çıkarmıştır. Yardımların askeri ve stratejik amaçlar için manipüle edilmesi ülkede güç dinamiklerini pekiştirmiştir. Ortak bir milli şuurun gelişmediği Somali toplumunda yardımların kontrolü için yaşanan rekabet kabileler arasındaki mücadeleleri sertleştirmiştir.³⁰⁹ Yaşanan bu gelişmeler ve çatışma ortamı İslam Mahkemeleri içinde yer alan El Şebab'ın güçlenerek bir terör örgütü şeklinde ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca çatışmalar ve askeri operasyonlar dolayısıyla hayatlarını tehlikede gören dört yüz bin Somalili komşu ülke Kenya'ya sığınmak zorunda kalmıştır. Kenya'ya sığınmış olan Somalili mülteciler kötü muamelelere maruz kalmışlardır.³¹⁰

---

³⁰⁹ “Türkiye ve Somali: Yardımların Barışa Hizmet Etmesi”, SaferWorld ve İstanbul Politika Merkezi, 2015, s.6.

³¹⁰ Nasrettin Güneş, “Somali İnsani Müdahalesi”, İlim ve Medeniyet 9 Aralık 2017.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EL ŞEBAB

1. İdeolojik Kökenleri Bağlamında Terörizm ve Başarısız Devlet Olgusu

Birinci bölümde detayları ile açıkladığımız üzere başarısız devlet kavramı hakkında mutlak bir tanım yapmak mümkün değildir. Devlet başarısızlığını belirleyen birçok etken olmakla birlikte başarısız devletlerin karakteristik özellikleri başarısızlığın ölçütlerini belirleyen temel faktörlerdendir. Nihai olarak uzun süredir iç savaş ve çatışmaların yaşanması, merkezi hükümetin ülke topraklarının tamamında ya da belli bir kısmında kontrolünü kaybetmesi ve savaş lordlarının, silahlı grupların kendi bölgelerinde kontrolü ele geçirmesi ya da temel kamu hizmetlerinden yararlanamayan vatandaşların yolsuzluğa bulaşmış merkezi hükümete güveninin sarsılması gibi durumlar başarısız devletlerin karakteristik özellikleridir. Bu açıdan bakıldığında terörün şiddet boyutunun hat safhaya ulaştığı bölgelerde başarısız devlet statüsündeki ülkelerin çoğunlukta olması terörün muhtemel dinamikleri arasında devlet başarısızlığı olgusunun olabileceğini gösterse de terörizm ve başarısız devlet arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması için terörizmin ne olduğuna ya da olmadığına kısaca değinmekte fayda vardır.

Terörizm nasıl tanımlanırsa tanımlansın her zaman toplumların sosyal, politik ve ekonomik istikrarına, refah ve gelişimine ve sıradan insanların barışına meydan okuyan bir olgu olmuştur.³¹¹ Geçmiş insanlık tarihi kadar eski olan ve günümüz dünyasında uluslararası güvenliğe, barış ve istikrara yönelik en ciddi tehditler arasında yer alan terörizmin ne akademik ne de hukuksal anlamda genel geçer bir tanımı yapılabilmemiş değildir. Bununla birlikte modern anlamda uluslararası konjonktürün ve politik sistemin gelişimine bağlı olarak amaç ve kapsamı değişen terörizm olgusunun içeriğine dair birbirinden farklı tanımlamalar yapılmıştır.³¹² Terörizmin tanımlanmasına yönelik atılacak ilk adım terörizmin kelime anlamını incelemektir. Latince *terrere* eyleminden

³¹¹Gus Martin, **Terörizm Kavramlar ve Kuramlar**, çev: İhsan Çapçioğlu, Bahadır Metin, Ankara, Adres Yayınları, 1.Baskı, 2017, s.31-32.

³¹² Sezgin Kaya, “Uluslararası Terörizmin Gelişimi ve Dini Motivasyonlu Terör Olgusu”, U.U. International Journal of Social Inquiry/U.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 10, 2017, s.58- 61.

türemiş olan terör korku salmak, dehşete düşürmek, yıldırım anlamlarına gelmektedir.³¹³

Ted Gur terörizmi “siyasi ya da sosyal amaçlar peşinde insanları yıldırım ya da zorlamak için beklenmedik şiddetin kullanılması” olarak tanımlamıştır. Walter Laqueur’e göre ise terörizm; bir siyasi hedefe ulaşmak için masum insanları hedef olarak meşru olmayan güç kullanımınıdır.³¹⁴

Bruce Hoffman ise terörizmi şöyle ifade etmektedir:

*“Amaçları ve gerekçeleri açısından kaçınılmaz olarak politik olan; doğrudan kurbanın veya hedefin ötesinde çok geniş kapsamlı psikolojik yankı uyandırmak amacıyla şiddet ya da eşit derecede şiddet tehdidi kullanan belirlenebilir bir komuta zinciri veya komplocu yapı içerisinde bir organizasyon tarafından ulus altı grup veya devlet dışı bir yapı tarafından gerçekleştirilen güç kullanımı.”*³¹⁵

Karmaşık bir olgu olan terörizmin ne olduğuna ilişkin siyaset bilimci Alex P. Schmid 140 ayrı tanım yapmıştır. Ortak nitelik, amaç ve işlevleri içeren bu tanımlamalarda en sık sözü edilen beş öge; şiddet kullanılması, siyasal bir amaca yönelik olması, dehşet ve korku yoluyla yıpratmanın amaçlanması, tehdit ve son olarak toplumda tepki uyandırıyor olmasıdır. Halkı ya da hedef toplumu korkutmak, dehşete düşürmek; mevcut otoriteyi tahrip etmek ve mevcut otoritenin terörist olarak tanımlanan grup ile halk arasında ayırım gözetmeden baskı uygulamasını sağlamak, siyasal otoriteye ya da sosyal düzene karşı olan toplulukları harekete geçirmek, kamuoyunun kendi lehine olacak şekilde belli bir düşünce doğrultusunda düzene karşı yönde eylemlerde bulunmasını sağlamak ise Schmid’in terörizmin tanımına ilişkin ortak amaçlarını ifade etmektedir.³¹⁶

Teknoloji ve demokrasinin gelişimine paralel dönemden döneme değişim ve dönüşümler geçirerek uluslararası alanda devletler ve toplumlar açısından en önemli güvenlik tehditlerinden biri haline gelmiş olan terörizm modern anlamda Fransız devrimiyle ortaya çıkmıştır.³¹⁷ Edmund Burke tarafından İngilizce karşılığı terör iktidarı olarak bilinen *regime de la terreur*’i (Haziran 1793-Temmuz 1794) tanımlamak için kullanmış olan terörizm bu dönemde devlet politikalarının resmi bir aracı olarak

³¹³Bruce Hoffman, Inside Terrorism, New York Columbia University Press, 1998, s.3.

³¹⁴Martin, loc. cit.

³¹⁵Hoffman, op.cit., s.43.

³¹⁶Doğu Ergil, “Uluslararası Terörizm” Ankara SBF Dergisi, Cilt:47, Sayı:3,1992, s.140.

³¹⁷ Hoffman, op.cit., s.2.

kullanılmıştır.³¹⁸ Tarihsel süreç içerisinde farklı koşul, motivasyon ve amaçlarla farklı şekillerde gelişen ve değişen terörizm eylemlerini Rapoport dört dalgaya ayırmıştır. Rapoport'a göre ilk dalganın ortaya çıkmasını tetikleyen iletişim ve ulaşım teknolojisindeki değişim, doktrin ya da kültür bundan sonraki dalgaların başlangıç ve gelişiminde de etkili olmuştur.³¹⁹ Bu doğrultuda terörizmi dört dalgaya ayıran Rapoport, 1880'den başlayarak I. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemi anarşist dalga; halkların kendi kaderini tayin ilkesi doğrultusunda ulusal eğilimlerin ağırlıkta olduğu süreci anti-kolonyal dalga; 1960'ların başlangıcından itibaren komünist blok ülkeleri tarafından desteklenen ve 1980'lere kadar devam edecek olan bağımsızlığını elde edemeyen grupların Batı bloğundaki devletlere karşı giriştikleri ayrılıkçı eylemlerin görüldüğü süreci sol dalga; son olarak ise birbiriyle çatışan dini ve etnik motiflerin ön plana çıktığı ve 11 Eylül saldırıları ile zirve noktasına ulaşan süreci dini dalga şeklinde tanımlamıştır.³²⁰ Hedef kitlesi diğerlerine oranla çok daha geniş olan dini dalga günümüzde yoğun bir şekilde yaşanırken küreselleşmenin, kitle iletişim ve ulaşım imkanlarının gelişmesiyle siber dalga da gelişim göstermiştir. Siber dalga bilgisayar teknolojilerini ve internet sistemlerini kullanarak kurumların ve ülkelerin güvenliğini tehdit edebilmektedir. İletişim teknolojilerini yalnızca bir silah olarak değil; aynı zamanda propaganda yapma ve taraftar toplama aracı olarak kullanan siber dalga terörizm din referanslı terörizmin de dünya çapında etkisini artırmaktadır. El Kaide, El Şebab, İŞİD gibi birçok terör örgütü bilgisayar ve internet sistemlerini kullanarak propaganda, finans ve eleman desteği elde edebilmektedir.³²¹

2. Militan Dinci El Şebab Somali'de

İtalyan ve İngiliz sömürgecilik döneminden sonra Somali, askeri diktatörlük, açlık, iç savaş ve bölgesel parçalanma süreçlerini deneyimlemiştir. Modern dönemde ise Birleşmiş Milletler operasyonunun bir parçası olarak ülkede düzeni sağlama girişimlerinin izleri görülmüştür. Daha yakın zamanlarda, Somali sahilinde faaliyet gösteren korsanların gemileri kaçırmaları, dünya çapında büyük yankı uyandırmıştır.

---

³¹⁸ Martin, op.cit., s.51.

³¹⁹ David C.Rapoport, "The Four Waves of Rebel Terror and September 11", Journal of Terrorism and Political Violence,

³²⁰ Ibid.

³²¹ Atilla Sandıklı, "Terörün Geldiği Yeni Boyut, İşid Örneği", Bilgesam Raporu, No:67, 2015, ss.12-13.

Ancak, Somali'de en büyük tehdit farklı bir sebepten kaynaklanmaktadır: Devam eden bir iç düzen eksikliği, ülkeyi El Şebab gibi sert çizgide olan İslamcı grupların yükselişine karşı savunmasız bırakmıştır. Uluslararası alandaki belirsizlik, El Şebab 'ın küresel cihatçılığa ideolojik bağlılığı, El Kaide ile bağlantısı, askeri yetenekleri, bölgeyi ele geçirme ve kontrol etme kabiliyeti küresel sisteme yönelik stratejik bir tehdit olarak meydan okumaya devam edeceğini göstermektedir.³²²

2.1. Somali'de İlk İslami Hareketler ve El Şebab

Somali'de İslami etki onlarca yıldır var olmakla birlikte Cumhurbaşkanı Siad Barre'nin diktatörlük rejiminin yıkılışına kadar siyasi yönetim bağlamında anlamlı bir etkisinden söz etmek mümkün değildir. Siad Barre rejiminin 1991'de yıkılmasının ardından merkezi hükümetin çöküşünü takiben bir dizi farklı Somalili İslami grup hızlı bir şekilde siyasi boşluktan faydalanmış ve etkilerini genişletmişlerdir. İlk on beş yıl boyunca, çeşitli İslami grupların etkileri hissedilmekle birlikte Somali savaş lordları gücün çoğunu elinde tutmayı başarmışlardır. El Şebab da dahil olmak üzere birçok radikal dinci grup İslami güce dayalı bir program geliştirmiş ve gittikçe dış etkiye maruz kalmışlardır. Somali 1960'da bağımsız olmadan önce az sayıda Somalili genç Mısır'da Müslüman Kardeşlerin Selefi görüşleri ile Suudi Arabistan'da Vahhabi öğretilerini öğrenmeye başlamıştır. Bu İslami düşünce okullarının takipçileri Somali'ye döndüklerinde görüşlerini Somalili topluma aktarmakta başarılı olamamışlardır. 1970'e gelindiğinde ise Vahhabi öğretilerini benimseyenler tarafından İslam Gençlik Birliği (Wahdat al Shabaab al Islamiyya) ve İslam Grubu (al Jama'a al Islamiyya) kurulmuştur. Bu iki örgüt 1982 yılında Şeyh Ali Varsame önderliğinde birleşerek İslam Birliği (al Ittihad al Islamiyya kısaca AIAl) adını almıştır. Etiyopya'nın Somali yerleşim bölgelerine saldırılar düzenleyen birlik yirmi birinci yüzyılın başlarında ortadan kaybolmuştur.³²³

Somali devletinin başarısızlığı hem bölgesel hem de küresel İslamcı gruplara adeta davetiye çıkarmıştır. Küresel cihat ekolünün en büyük lideri olarak kabul edilen

³²² Daveed Gartenstein- Ross, "The Strategic Challenge of Somalia's Al Shabaab Dimensions of Jihad" Middle East Quarterly Fall 2009. <https://www.meforum.org/2486/somalia-al-shabaab-strategic-challenge?gclid=CLT-qeawsKMCFYxi2godo0-W3w>. (e.t.08.01.2019).

³²³ David Shinn, "Al Shabaab's Foreign Threat to Somalia", Foreign Policy Research Institute, 2011, s.204.

Eymen El Zevahiri, “İslam Baharı” adlı konuşmasında Doğu Afrika’nın İslam’ın güney siperi olduğunu belirtmiştir. Usame Bin Ladin liderliğindeki El Kaide örgütünün üyelerinden Mısır doğumlu Ebu Haf, Somali’de bir araya geldiği İslamcılarının yeteneklerini değerlendirip savaşçılara eğitim ve silah desteği sunmuştur. Örgüt 1993 yılında bölgedeki operasyonları için güvenli bir liman olduğunu belirttikleri Somali’de üç eğitim kampı kurmuştur. Nitekim bu dönemde Somali, Doğu Afrika El Kaidesi için iltica merkezi haline gelmiştir. El Kaide üyeleri tarafından İsrail oteline ve 2002 Mombasa’da yolcu uçağına gerçekleştirilen saldırılar Somali’de planlanmıştır.³²⁴ Ayrıca Shinn’in belirttiğine göre 1998’de Nairobi ve Darüsselam’da ABD Büyükelçiliklerine bombalı saldırıda bulunan El Kaide militanları AIAI’in yardımı ile Somali’ye sığınmışlardır. Merkezi hükümetin Somali’de otorite sağlayamaması ve savaş lordlarının kendi aralarındaki savaşın devam ediyor olması İslami grupların ülkede kontrol sahalarını genişletmelerine imkan sağlamıştır. İstikrarsızlık ve güvensizlikten faydalanan El Kaide, Somalili gençlerin örgüte katılımlarını sağlayarak Somali’nin Kenya ile güney sınırına yakın küçük bir Hint okyanusu liman kasabası olan Ras Kamboni gibi birkaç bölgede varlığını sağlamlaştırmıştır.³²⁵ 2004’de İslam Birliği Örgütü’nün ABD ve Etiyopya kuvvetleri tarafından yok edilmesi, ülkede bir arayış içinde olan İslami grupların İslam Mahkemeleri Birliği Örgütü’nü (El İttihadil Mehakim El İslamiyye) kurmalarıyla sonuçlanmıştır. İMB başlangıçta özellikle iş adamlarının talepleri doğrultusunda emirlerine uymadığı ya da hırsızlık yaptığı gerekçesiyle suçlanan kişilerin cezalandırılması için kurulmuştur. İMB’nin sayıları zamanla din adamları ve değişik kabilelerden silahlı militanların da desteğini almasıyla kırkı aşmıştır. Mahkemeler düzen ve istikrar yanlılarının oluşturduğu ılımlılar ve silahlı mücadele taraftarı olan sertlik yanlılarından oluşmaktadır. En önemli gelir kaynağı zengin Arap ülkeleri olan İMB’nin, Şura Heyeti Başkanlığı’nı El Kaide’ye yakınlığıyla bilinen İttihad-ı İslam Grubu’nun Başkanı Hasan Zahir Uveys yürütürken İcra Komitesi Başkanlığı’nı da Şeyh Şerif Ahmed yürütmüştür. İMB içinde silahlı olarak Uveys güçlü

³²⁴ Annette Weber, “Eş Şebab Allahsız Gençlik” **Afrika’da Cihatçılık Yerel Sebepler Bölgesel Büyüme, Uluslararası İşbirliği**,(edt.) Guido Steinberg&Annette Weber, ORDAF Rapor, 2016, s.25.

³²⁵ Shinn, Ibid, ss.205-206., “Doğu Afrika, İslam’ın Güney Siperidir”, *VOA Asyanın Sesi*,,Son Güncellenme 19 Mart 2018.<https://asyaninsesi.com/dr-zevahiri-dogu-afrika-islamin-guney-siperidir/> (e.t.08.01.2019)

durumda iken siyasi olarak da Şerif Ahmed güçlü konumda olmuştur.³²⁶ Elmi'ye göre Siad Barre rejimi sonrası başa geçen milis güçlerinin sırf taşıdıkları kabile kimliğinden ötürü masum Mogadişu halkına zulmetmeleri mahkemelerin kurulma nedenini oluşturmaktadır. Somali'de "Barış istiyorsan İslam Mahkemesi aç" sözünün popüler bir slogan haline geldiği süreçte güvenlik sorunu yaşanan her yerde İslam Mahkemeleri kurulmuş ancak hiçbiri kalıcı olmamıştır.³²⁷ 18 bölgeden oluşan ülkede sağlık, adalet, eğitim ve güvenlik sağlamış olan İslam Mahkemelerinin yükselişine karşı yıllardır rekabet içinde olan kabile liderleri ABD'nin desteğiyle ilk kez bir koalisyon kurmuşlardır. "Barışın Yeniden İnşası ve Terörle Mücadele" (Alliance for the Restoration of Peace and Counter-Terrorism/ ARPCT) isimli koalisyon, İslam Mahkemelerine karşı mücadele başlatmıştır. ARPCT koalisyonu tarafından 2004 yılında Kenya'da gerçekleştirilen toplantıda Geçici Federal Hükümet (GFH) ilan edilmiştir. Halkın sınırlı desteğini alan GFH ile İMB arasında Hartum'da gerçekleştirilen görüşmelerde taraflar arasında ulusal ordu ve polis gücü kurulması, yabancı ülkelerin müdahalesine izin verilmemesi ve ateşkese bağlı kalacakları konusunda anlaşma sağlanmıştır. İlerleyen süreçte İMB'nin Kismayo şehrini ele geçirmesi GFH tarafından anlaşmanın ihlal edildiği ve İMB'nin Eritre'den destek aldığı şeklinde yorumlanmıştır.³²⁸ 2006 yılında yükselişe geçen İslam Mahkemeleri Doğu Afrika'ya egemen olan bir İslam devleti kurmayı hedeflemiştir. Güney ve orta Somali'nin stratejik noktalarını ele geçiren örgütün kısa zamanda büyük başarılarla imza atmasının nedeni birden fazla ideolojiyi barındırması olmuştur. İslami düşüncenin yanı sıra Somali milliyetçiliğinin de savunucusu olan örgüt savaş lordlarına karşı yürüttüğü mücadeleler sayesinde çok sayıda taraftar toplayabilmiştir. Askeri kanadını Mücahit Gençlik Örgütü'nün (Harekat El-Şebab El Mücahidin) oluşturduğu İMB, Somali milliyetçilerinden aldığı desteğin yanı sıra uluslararası bağlantıları sayesinde de ağını genişletmiştir. 2006 yılının başlarında Mogadişu ve Güney Somali'nin çoğunda yükselişe geçen İMB, Baidoa saldırısı karşısında Etiyopya'nın karadan ve havadan yaptığı müdahaleler sonucu büyük bir yenilgiye uğramıştır.³²⁹ Etiyopya'nın bu işgaldeki

---

³²⁶ "Afrika:Somali Kaosa Teslim" *Düşünce Gündem* <https://www.uhim.org/afrika-somali-kaosa-teslim.html> (e.t.08.01.2019).

³²⁷ Elmi, "Somali Kimlik ...", op.cit., ss.120-122.

³²⁸ Mehmet Öztürk, "Somali: Bir Ulusun Yok Oluşu ve Türkiye'nin İnsani Yardım Girişimi", ORSAM Yayınları, Rapor no:67, 2011, ss.11-12.

³²⁹ Gartenstein-Ross, loc. cit.

amacı 1991 yılında Siad Barre rejiminin düşürülmesinden sonra devletsiz olarak idare edilen Somali'nin güneyinde İMB ve birliğin askeri kanadı olan El Şebab militanlarının birleşerek kendi ülkesine sızmalarına engel olmak olmuştur. Ayrıca Etiyopya'nın bu müdahaleyi gerçekleştirmesinin arkasında işgali altında bulunan Ogaden bölgesindeki Somali halkının ayrılıkçı hareketlerini bastırmak ve Somali ile yeniden birleşme girişiminde bulunmalarını önlemek olduğu iddia edilmektedir.³³⁰

2.2. El Şebab'ın Ortaya Çıkışında Etkili Olan Dinamikler

1991 yılında Siad Barre rejiminin düşmesinden sonra Somali kötü yönetim, yoksulluk, kuraklık, iç savaş gibi birçok zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Siyasal sistemin başarısızlığının neden olduğu kabileler arası çatışmalar El-Şebab gibi radikal terörist örgütlerin doğuşuna ortam hazırlamıştır.³³¹ El-Şebab'ın ortaya çıkmasında iç ve dış dinamikler etkili olurken Somali'de uzun süredir devam eden sosyo-ekonomik sorunlar bu dinamiklerin başında gelmektedir. Dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer alan Somali'de yoksulluk ve yolsuzluk çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. 20 yıldır devlet mekanizmasından yoksun olan Somali'de sağlık, eğitim gibi temel kamu hizmetleri sağlanamamaktadır. 1991 yılında Siad Barre rejiminin düşmesinden sonra şiddet sarmalına sürüklenmiş olan Somali'de yüzbinlerce insan şiddet ve açlık nedeniyle hayatını kaybederken milyonlarca insan aynı sebeplerden dolayı mülteci konumuna düşmüştür. Alt yapısı zayıf olan ülke nüfusunun % 74'ü işsizlik sorunu ile mücadele ederken nüfusun yüzde 82'si yoksulluk alt sınırında yaşamaktadır.³³² Terörizmin iktisadi dinamikleri bağlamında değerlendirilecek olan gelir düzeyi, işsizlik, toplumun eğitim, sağlık gibi temel kamu hizmetlerinden yararlanamaması durumları El-Şebab'ın Somali topraklarında ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

El-Şebab terör örgütünün Somali topraklarında vücut bulmasının ikinci önemli nedeni çalışmanın da çıkış noktasını oluşturan siyasi kurumların başarısızlığıdır. Ciddi siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalan Somali'de 1991 yılından beri kurulu bir merkezi yönetim sistemi bulunmamaktadır. Anarşi ve uzun

³³⁰ Hüseyin Aktürk, "Somali Korsan Krizi" USAK Raporları,2008, s.3

³³¹ Abdurrahim Sıradağ, **Sahra –Altı Afrika'sında Terörist Grupların Yükselişi Boko Haram ve Eş-Şebab**, çev: Handan Öz, SETA Vakfı Yayınları,2015, s.16.

³³² United Nations Development Programme, "Fact Sheet: Somalia Human Development Report 2012", 2012, s.24.

sürekli siyasi çatışmaların yaşandığı Somali’de ülkenin kuzey bölgesi Somaliland, Somaliland Cumhuriyeti adıyla 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Dünyada hiçbir ülke tarafından tanınmayan bu bağımsızlık ilanından sonra ülkenin kuzeydoğu bölgesi de Puntland Devleti olarak özerkliğini ilan etmiştir.³³³ Yeşiltaş ve Duran’a göre devlet başarısızlığı ile terör gruplarının ortaya çıkmasında karşılıklı kurucu bir ilişki vardır. Bununla birlikte devletin aşırı baskıcı karakteri devletin çöküşüne zemin hazırlarken aynı zamanda şiddet karakterli organizasyonların yükselmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla Somali’de özellikle Siad Barre rejimi döneminde uygulanan baskı ve şiddet politikaları devlet yapısının aşamalı olarak çökmesine neden olmuştur. Oluşan siyasi boşluk atmosferinden yararlanan El Şebab, dayanak ve kapasitesini konsolide ederek hareket sahasını genişletmiştir.³³⁴

Somali’de yetersiz bir yönetimin varlığı örgütün güneydoğu bölgesindeki güvenli şehirlerde özgürce faaliyetlerini sürdürmesine olanak sağlamıştır. Örgüt buralarda militanlarını eğitmek için güvenli bir kamp ağının yanı sıra vergi ve haraç sistemi kurarak hareket alanını genişletmiştir. Dahası örgüt bu bölgedeki Somalililere temel devlet hizmetlerini sağlayarak halk desteğinin yanı sıra eleman kazanımlarını da artırmıştır.³³⁵ Sonuç olarak merkezi hükümetin ülkenin büyük bölümünde kontrolü kaybettiği, yönetim mekanizmasında zafiyetlerin görüldüğü başarısız devlet toprakları radikal örgütler için kolay hareket edebilecekleri alanlar sağlamaktadır.

El-Şebab’ın ortaya çıkmasında etkili olan üçüncü dinamik din unsurudur. Siyasal İslamcı düşüncenin etkisiyle selefi prensiplere göre İslam Devleti kurma amacıyla olan El- Şebab üyelerine göre, insanların dinleri ve imanları tehlike altındadır. Dolayısıyla nüfusunun tamamı İslam inancını benimsemiş olan Somali halkının dini değerlerini korumak ve savunmak için savaşmaları gerekmektedir. Somali kabile kimliği etrafında şekillenen topluluklardan meydana gelmiş olsa da din unsuru El-Şebab’ın gerek aktif ve dinamik olarak faaliyetlerini sürdürmesinde gerekse de örgüte katılımların sağlanmasında önemli bir role sahiptir.³³⁶

Dördüncü dinamik olarak sayacağımız sömürge mirası El-Şebab’ın kurmayı hedeflediği devletin sınırlarının çıkış noktasını oluşturmaktadır. Somali’nin uzun yıllar

---

³³³ Sıradağ, op.cit.,s.18.

³³⁴ Yeşiltaş,Duran, op.cit., ss.22-23.

³³⁵ Rob Wise, “Al Shabaab”, CSIS (Center for Strategi& International Studies), 2011, s.2

³³⁶Sıradağ, loc.cit.

sömürge yönetimleri altında kalması tarih boyunca ülkenin sosyo-ekonomik dinamiklerini etkilemiştir. Sömürgeci güçlerin yapay sınırlar dahilinde Somali'yi kendi aralarında bölmeleri aynı kültür ve dine sahip Somali toplumlarının farklı devlet sınırları altında kalmalarına neden olmuştur. Sınır anlaşmazlıklarına neden olan ve Pan-Somali idealinin arka planını oluşturan bu durum sömürgeci güçlerden miras kalmıştır. El Şebab'ın Somali'de faaliyetlerini kolayca sürdürmesine olanak sağlayan son dinamik ise Somali'ye yapılan dış müdahaleler olmuştur.³³⁷ Örgütün 2013 yılında 67 kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan Kenya'nın başkenti Nairobi'deki Westgate alışveriş merkezi saldırısı ile Garissa şehrinde gerçekleştirdiği saldırı sonrası 147 öğrencinin hayatını kaybetmesi örgütün adının daha fazla duyulmasını sağlamıştır. Örgüt söz konusu saldırıları gerçekleştirmesinin nedeni olarak Kenya'nın 2011 yılında güney Somali'ye yaptığı müdahaleyi ve Afrika Birliği Misyonu (AMISOM)³³⁸ çerçevesinde dört bin Kenyalı askerin Somali'ye konuşlandırılmasını göstermektedir.³³⁹ Örgütün rolünün ve ağırlığının tartışılmasını gündeme getiren bu saldırılar Somali'nin komşusu Kenya'da El Şebab'ın alt kanadı olan El Hicra yapısıyla bağlantısının olduğunu göstermiştir. Müslüman nüfusun azınlıkta olduğu Kenya'da üyelerini Somalililerin oluşturduğu El Hicra'nın Kenya sahillerinden insanları kaçırması ve turizme verdiği zararlar ise Kenya müdahalelerinin gerekçesini oluşturmaktadır.³⁴⁰ Kenya'nın, Somali'ye askeri müdahalede bulunma kararı alarak askeri güçlerini Somali sınırına yığmasının bir diğer gerekçesi ise El Şebab'ın Kenya sınırları yakınında bulunan Dubli beldesine gerçekleştirdiği saldırılarıdır.³⁴¹ Ekonomik çıkarlarını korumak ve sınırlarında güvenliği sağlamak için Kenya'nın 2009'da gerçekleştirdiği Somali müdahalesi stratejik güç dengesinde değişikliğe neden olmuştur. Bölgede hareket alanını genişletmek ve

---

³³⁷ Ibid.

³³⁸ **AMISOM**: Somali'deki Afrika Birliği Misyonu, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin onayı ile Afrika Birliği tarafından işletilen aktif, bölgesel bir barışı koruma görevi. Detaylı bilgi için bkz: <http://amisom-au.org/amisom-background/>.

³³⁹ Tristan McChonnel, "5 Reasons Al Shabaab Militants Attacked Kenya", Globalpost, <https://www.pri.org/stories/2013-09-26/year-later-5-reasons-al-shabaab-attacked-kenya-still-matter> (e.t.08.01.2019).

³⁴⁰ Serra Karaçam, "Eş Şebab ve Doğu Afrika'da Güvenlik Krizi", *Aljazeera*, 23 Ekim 2013.

³⁴¹ Fuad Ferhavi, **Stratejik Etkileşimler Arap Dünyası, Türkiye ve Afrika**, USAK Yayınları, 1. Baskı, 2015, ss.145-146.

Somali'deki siyasi krize dahil olarak stratejik kazanımlarını artırmak isteyen El Şebab, Kenya müdahalesi sonrasında daha da güçlenmiştir.³⁴²

2.3. El Şebab'ın İdeolojik ve Yapısal Özellikleri

2006 yılında İslam Mahkemeleri Birliği'nin askeri kanadı olarak Somali tarihindeki yerini alan El Şebab terör örgütünün yapısal özellikleri Somali'nin sosyo-ekonomik, toplumsal ve kültürel yapısını yansıtmaktadır. Kabile toplumundan oluşan Somali'de kabileler arasında rekabetin güçlü olması El Şebab gibi radikal terör örgütlerinin teşekkülüne ve yayılmasına zemin hazırlamıştır.³⁴³

Kuruluşundan itibaren Somali'de sürdürülebilir barışa ve güvenliğe en büyük tehdit haline gelmiş olan El-Şebab terör örgütü aynı zamanda bölge ve uluslararası toplum içinde bir tehdit oluşturmaktadır. Arapça "Harekat El Şebab el Mücahidin" (HSM) ismi ile kurulan ve "Mücahidin Gençlik Hareketi" anlamına gelen El Şebab terör örgütü İMB'nin askeri kanadını teşkil etmektedir. Örgütün ruhani lideri Siad Barre rejimi dönemi albaylarından Etiyopya'ya karşı savaşmış olan Hasan Aveys'tir.³⁴⁴ Lider kadrosu sürekli değişen örgütün çekirdek kadrosunu Somalili Haşi Ayro, Muhtar Robov ve Abdullah Nadar oluşturmaktadır.³⁴⁵ Örgütün halihazırdaki lideri Ebu Ubeyde olarak da bilinen Ahmed Ömer'dır. Ömer, Ahmed Abdi Godane'nin (Muhtar Ebu Zubeyr) ABD'nin gerçekleştirdiği hava saldırısında öldürülmesinin ardından örgüte liderlik yapmaya başlamıştır. Ömer'in, Godane'nin stratejik bilgisine sahip olmadığı için grubun kontrolünü sağlayamayacağı dolayısıyla örgüt içinde güç mücadelesi yaşanacağı endişesi sürse de örgüt hiyerarşik yapısını sürdürmektedir.³⁴⁶

Organik bir güçle, yönetimin hiyerarşik zincirini korumakla ve lidere mutlak bağlılıkla beslenen bir hareket olarak tanımlanan El Şebab, iç kenetlenmesi sayesinde askeri olarak genişlemiş ve kısa zamanda 18 bölgeden oluşan Somali'nin güney tarafında bulunan 9 bölgeyi kontrol altına alabilmiştir. Örgütün liderleri ile

³⁴² Somali'ye karşı giriştiği tek taraflı mücadele için uluslararası destek isteyen Kenya'nın özellikle Türkiye ve Müslüman ülkelerden beklediği destek Türkiye tarafından reddedilmiştir. Sıradağ, op.cit., s.19.

³⁴³ İzzettin Artokça, Eş Şebab Terör Örgütü Somali" Tasam, 2013, s.6

³⁴⁴ Shinn, op.cit., s.203.

³⁴⁵ Weber,op.cit., s.28.

³⁴⁶ Claire Felter, Jonathan Masters, Mohammed Aly Sergie, "Al Shabaab", <https://www.cfr.org/backgrounder/al-shabab>, (E.t.15.01.2019).

mensuplarına gönderdiği ortak mesajlar arasındaki bu iç kenetlenme örgütün, kısa zamanda elde ettiği siyasi kazanımlarının ve fikri varlığının en önemli kaynağını oluşturmaktadır.³⁴⁷

2006 yılında Etiyopya'nın Ogaden bölgesini işgal etmesi üzerine bir gençlik hareketi olarak kurulmuş olan El Şebab, işgale karşı duruşu ve Somali'den koparılan tarihi toprakların tekrar Somali topraklarına bağlanmasına dayalı izlediği irredantist politikası sayesinde binlerce Somalili vatandaşın desteğini kazanmayı başarmıştır. Günümüzde de irredantist ve işgal karşıtı tutumunu devam ettiren örgüt Somali halkı üzerinde meşruiyet sağlama girişimlerini sürdürmektedir.³⁴⁸ Etiyopya'nın Somali'ye askeri müdahalesi sonrasında El Şebab, Somali'de milliyetçi hareketlerin ortaya çıkmasına önderlik ederek ülkedeki siyasi ve askeri gücünü artırmıştır.³⁴⁹

İslam halifeliğinin yeniden canlandırılması gerektiğini savunan örgüt, selefi ideolojiyi benimseyen terör örgütlerinden küresel çapta amaçlar taşımasıyla ayrılmaktadır. El Şebab tek bir etnisitenin bulunduğu Somali'de kabul gören Sufi İslam anlayışının aksine Vahhabi anlayışı benimsemesi açısından da diğer terör örgütlerinden ayrılmaktadır. Birden fazla etnisiteyi, mezhebi ve dini bünyesinde barındıran terör örgütlerinin aksine El Şebab, tek etnisiteli, tek dinli bir ülke olan Somali'de etkin şekilde faaliyet göstererek bu alanda ayrıcalıklı bir terör örgütü olmayı başarmıştır.³⁵⁰ El Şebab'ı birçok terör örgütünden ayıran bir diğer yönü ise ülke içinde ayrı bir devlet gibi hareket etmesidir. Ülkenin güney ve orta kesimlerini kontrolü altında tutan örgüt kendi anlayışı doğrultusunda bir şeriat yönetimi uygulamakta ve vergi toplamaktadır.³⁵¹

Ana hedefi Somali'de bir İslam devleti kurmak olan örgüt bu amacına ulaşırsa ideolojisini bütün Afrika Boynuzu'na yayacağını düşünmektedir. Kenya'nın kuzeydoğu bölgesi, Etiyopya'nın Ogaden bölgesi ve Cibuti dahil olmak üzere Somali'de İslami kuralların geçerli olması gerektiğini savunan örgüt, cihat kavramına radikal bir anlam yükleyerek askeri mücadele ile halifeliğin yeniden canlandırılacağını düşünmektedir. Selefizm doktrinine göre İslam'ı yeniden yorumlayan örgüt üyeleri, Somali'yi Hristiyan etkisinden kurtarıp Selefi-İslam devletine dönüştürdüklerinde hilafetin dünya çapında

³⁴⁷ Osman A.Mahmud, "İç Çekişme İle Sahadaki Kayıp Arasında Şebab Hareketi" *AlJazeera Türk*, Son Güncelleme 4 Ocak 2014.

³⁴⁸ Kamil Yılmaz, "Ülke Savunmasından Küresel Dini İstismar Eden Terörizme: "Eş Şebab Örneği ve Türkiye Açısından Yansımaları" *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 2014, 5(1), s.35.

³⁴⁹ Sıradağ, op. cit. , s.17.

³⁵⁰ Artokça, op. cit. , s.7.

³⁵¹ Gartenstein-Ross, loc. cit.

yeniden canlandırılması hedefinde olacaklarını belirtmektedirler.³⁵² Somalililer arasında yaygın olan Peygamberin Kureyş kabilesinin Haşimoğulları kolundan geldikleri yönündeki inanca göre İslam dininin tüm kabileleri, göçebe kavimleri birleştirdiği ve Müslüman sultanların Svahili sahillerini yönettikleri dönemi “altın çağ” olarak kabul etmektedirler. Savaş stratejileri ile bu altın çağa ulaşmayı hedeflediğini ifade eden El Şebab, sömürge mirası, Etiyopya işgali ve sonrasında yaşanan iç savaşın Somali halkı üzerinde yarattığı hayal kırıklığından istifade ederek halk desteğini kazanmayı amaçlamaktadır.³⁵³

Örgütün liderlerinden Ebu Zubair 2009 yılında küresel cihat hareketinin liderleri olarak gördüğü Usame Bin Ladin ve Eymen El Zevahiri’ye atıfta bulunarak Somali’de verdikleri mücadelenin batı egemenliğine karşı sürdürülen savaşın üçüncü cephesi olduğunu dile getirmiştir. Somali halkına İslam devleti kurulması için hazırlıklara başlamalarını söyleyen Zubair, ABD’nin Afganistan ve Irak’taki işgalinin yanı sıra Etiyopya’nın Somali’deki işgaline karşı verilen mücadelenin Batı egemenliğinin sonunu getireceğini ve İslam çağını başlatacağını belirtmiştir. Somali’deki savaşın Afganistan ve Irak’taki savaşlarla paralellik gösterdiğini belirten Zubair, daha büyük bir İslam halifeliğinin Somali’de İslam devletinin kurulmasıyla mümkün olacağını dile getirmiştir. Küresel bir cihat hareketini temsil ettiklerini dolayısıyla Müslümanları İslam devleti kurulmasına destek vermek ve Batı yanlısı politikacıları yenmek için Somali’ye davet etmiştir.³⁵⁴

El Şebab’ın ideolojisinin merkezinde, Batı’nın Orta Doğu’daki yalıtılmış askeri tehditlerle mücadele etmediğini, daha ziyade bir ideoloji ve kültür olarak İslam’la savaştığını belirten “çatışma paradigması” vardır. “Çatışma” çerçevesi, İslam’ı nesli tükenmekte olan bir biçimde tasvir ederek Müslümanları dinlerini algılayan nesli tükenmeye karşı savunmaya teşvik etmektedir. Bu çerçeve Müslümanları El Şebab’a katılarak Batı’yı dinleri uğruna yıkmaya teşvik etmektedir. Batıyı sömürücü ve baskısı bir güç olarak tanımlayan örgüt, Müslümanları kendi milletlerinin sorumluluğunu almaya davet etmektedir. El Şebab’ın öncelikli hedefi Somali’de şeriat kurallarına dayalı İslami bir devlet kurmak olsa da cihatçılık ve İslam hakkındaki dünya çapındaki

³⁵² Abdi O. Shuriye , “Al- Shabaab’s Leadership Hierarchy and its Ideology” Academic Research International, Vol:2 No:1, 2012, ss.280-281.

³⁵³ Michael Shank, “Understanding Political Islam in Somalia” , Contemporary Islam, No.1, ss.92-93.

³⁵⁴ Abdi, O.Shuriye, op.cit., s.281.

tartışmayı motive etmeyi ve şekillendirmeyi amaçlamaktadır.³⁵⁵ Batı'ya karşı savaşta Somali'yi bir cephe olarak gören ve El Kaide ile ideolojik olarak bağlantısı olan örgüt, eğitim ve ortak operasyonlar aracılığıyla da Afrika Boynuzu'ndaki diğer terör örgütleriyle de iletişim halindedir. Batı için önemli bir güvenlik tehdidi haline gelmiş olan El Şebab terör örgütü, El Kaide doktrininin örgüte yabancı savaşçı kazandırmasının yanı sıra Batı'nın Müslüman toplumlara olan saldırganlığına karşı etkili bir araç olduğuna inanmaktadır.³⁵⁶

El Şebab'ın amaçlarından biri olan Selefi Cihatçılık anlayışı aynı zamanda örgütün ideolojisini oluşturmaktadır. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisine göre Selefiyye “itikadi konularda Kur'an ve Sünnet'in lafzına bağlı olan ve tev'ili kabul etmeyen ekol”³⁵⁷ olarak tanımlanmaktadır. Örgütün ideolojik açıdan Selefi Cihadizm anlayışını benimsemesi tarihi düşman Etiyopya'nın 2008 yılında Somali'den çekilmesi ile ilişkilendirilmektedir. Somali milliyetçiliği doğrultusunda hareket ederek diasporadaki Somalililerden finans ve eleman desteği almayı hedefleyen örgüt Etiyopya güçlerinin çekilmesinden sonra küresel cihat hareketine dönüşmüştür.³⁵⁸

Daha önce parçası olduğu İMB'den çok daha karmaşık bir yapıya sahip olan örgüt, üç katmanlı bir piramit şeklinde yapılanmıştır. Bu bağlamda örgütün önder kadrosunu oluşturan en tepedeki kısım *Kiyade*; yabancı savaşçılar ve yabancı pasaport sahibi Somalililerden oluşan ikinci kısım *Muhacirler*; yerli Somalili savaşçıların oluşturduğu üçüncü kısım ise *Ensar* grubu olarak adlandırılmaktadır.³⁵⁹ Örgütün en yüksek karar merkezi 10 üyeden oluşan Şura Konseyidir. Örgüt liderinin atandığı Şura Konseyinin yanı sıra Somali'deki stratejik öneme sahip bölgelerin kontrolünden sorumlu olan bölge liderleri de mevcuttur. Merkezi olmayan bir liderlik sisteminin hakim olduğu örgüt mekanizmasında bağımsız davranabilme hakkına sahip olan bölge liderleri örgütün çıkarı söz konusu ise siyasi ve ekonomik karar alabilmektedir. Suudi Arabistan gibi Körfez ülkelerinde iyi eğitim görmüş üyelerden oluşan örgütün Şura

---

³⁵⁵ Lindsay Pearlman, “Tweeting to Win: Al Shabaab's Strategic Use of Microblogging” The Yale International Studies, <http://yris.yira.org/essays/837> (e.t.23.01.2019).

³⁵⁶ Christopher Anzalone, “Al-Shabaab in Somalia: The Resilience of al-Qaeda's East African Affiliate”, Aaron Y. Zelin (ed), **HOW AL-QAEDA SURVIVED DRONES, UPRISING AND THE ISLAMIC STATE, The Natura of the Current Threat**, The Washington Institute for Near East Policy, 2017, s.83.

³⁵⁷ Tev'il: Naslarda yer alan bir lafza taşıdığı muhtemel manalardan birini tercih edip yükleme. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.

³⁵⁸ Abdurahman “Aynte” Ali, *The Anatomy of al-Shabaab*, s.8

³⁵⁹ Muhammet Tandoğan, “Eş Şebab Örgütü'nün Anatomisi” AFAM (Afrika Araştırmacıları Derneği), 2016.

Konseyi'nin altında siyaset, medya, askeri, hukuk, din, ahlak gibi konuların yer aldığı alt gruplar yer almaktadır. Örgütün esnek ve disiplinsiz bir yapıya sahip olması örgütle mücadelenin sekteye uğramasının en önemli nedenidir. Her bir kontrol bölgesi için yönetim ve askeri düzeyde temsilciler atayan örgüt için Bay ve Bokol bölgesi, güney ve orta Mogadişu bölgesi, Juba Vadisi bölgesi, Puntland ve Somaliland'ın yarı özek bölgesi olmak üzere dört ana coğrafi bölge önem arz etmektedir.³⁶⁰

Gücü arttıkça kontrol altına aldığı bölge sayısı da artan örgüt, bölge kabile büyükleriyle görüşmeler yaparak halk desteğini artırma yoluna gitmiştir. Halkla ilişkilerin başarısız olduğu yerlerde örgüt korkutma ve terör yöntemlerini kullanmıştır. Örgüt aynı zamanda Selefi Vahhabi ideolojiyi kabile sadakatlerini aşmak ve kabileler arasında ittifaklar kurmak için de kullanmıştır. Örgüt ele geçirdiği bölgelerde cinayet, zina, hırsızlık gibi ciddi suçlar için ağır cezalar uygulamakla birlikte toplum hayatında film, müzik, dans gibi her türlü eğlence faaliyetlerini de yasaklamıştır. Erkek akrabaları eşlik etmedikçe kadınların halka açık yerlerde görünmelerini yasaklayan örgüt yasağa uymayan kadınları ölüm cezasına çarptırmaktadır. Diğer yandan halkın güvenliğinin sağlanacağı teminatını veren örgüt aynı zamanda bir devlet gibi hareket ederek vergi toplamış, yol ve köprü inşası gibi kamu hizmetleri sağlamıştır.³⁶¹

2.4. El Şebab'ın Finans Kaynakları

Birçok terör örgütü gibi El Şebab da yasal ve yasadışı kaynaklar aracılığıyla gelirlerini artırmak zorundadır. Uyuşturucu kaçakçılığı, hırsızlık, adam kaçırma, haraç ve diğer gelir getirici suç girişimleri bunlardan bazılarıdır. El Şebab, yerel işletmelerin kontrol ettikleri alanlarda, özellikle de daha geniş nüfuslu alanlarda gaspçılık yaparak gelirlerini artırmıştır. Örneğin, BM Somali ve Eritre Grubu, örgütün Mogadişu'dan çekilinceye kadar kentin pazarlarından yılda 60 milyon dolar elde ettiğini belirtmiştir. İzleme Grubu, ayrıca örgütün, kontrolü altındaki bölgelerde vergi ve haraçtan elde

---

³⁶⁰ Shuriye, op.cit., s.275-276.

³⁶¹ John Edward Maszka, "A Strategic Analysis of Al Shabaab, Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for a PHD, Bournemouth University, 2017, s.200-204.

edilen gelirle yılda 70 milyon ila 100 milyon dolar arasında bir gelir sağladığını belirtmiştir.³⁶²

El Şebab'ın Somali dışında elde ettiği finansal kaynaklar üç başlık altında toplanabilir: Diaspora gelirleri, uluslararası cihatçıların yapmış olduğu bağışlar ve Eritre bölgesinden gelen mali destekler. Uluslararası cihatçıların yapmış oldukları mali desteğin miktarı bilinmemekle birlikte önemli bir paya sahiptir. Örgütü finanse eden uluslararası cihatçılar, çoğunlukla Arap Yarımadasında yaşayan ve ortak bir radikal ideolojiye sahip olan savaş lordları ve bireylerden oluşmaktadır. Küresel İslamcı hareketin desteklenmesi gerektiği düşüncesiyle örgüte mali destek sağlayan bu kişilerin para işlemleri için kullandıkları kanalları takip etmek oldukça zordur. Örgütün Somali dışından elde ettiği gelirlerin ikincisini Somali'de Etiyopya'nın çıkarlarını engellemek adına Eritre'nin, Asmara'nın daha geniş bölgesel politikaları çerçevesinde yapmış olduğu destekler oluşturmaktadır. Bununla birlikte BM tarafından yayınlanan rapora göre 2009 yılı itibarıyla Eritre'nin Somali direniş gruplarına sağlamış olduğu destek tamamen durmasa da azaldığı yönündedir. BM'ye göre Eritre'den 2009 yılında El Şebab'a yapılan destek ayda 40-50 bin dolar civarındadır.³⁶³ Örgütün Somali dışından sağlamış olduğu finansal desteğin en önemli parçasını 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da yaşayan Somali diasporası oluşturmaktadır. Somali diasporasının El Şebab'ı desteklemesinin arkasında yatan neden İslam Mahkemeleri Birliği'nin yükseliş ve çöküşüyle yakından ilgilidir. Diğer bir ifadeyle İMB'nin, Somali halkı için sağlamış olduğu istikrar ve güven ortamı Somali halkı tarafından sempatiyle karşılanmıştır. Keza İMB'nin yıkılmasından sonra El Şebab'ın dış etkenlere karşı Somali milliyetçiliğini savunarak bir anlamda İMB'nin rolünü devralması diaspora desteğinin devam etmesini sağlamıştır. Ayrıca El Şebab'ın Etiyopya işgaline karşı Somalili halkın çıkarlarını koruyan bir politikaya sahip olması da diaspora tarafından desteklenmesinin nedenlerinden biridir.³⁶⁴ Diasporadaki Somalililerin anavatanlarındaki arkadaş ve ailelerine yıllık 500 ila 800 milyon dolar gönderdiği ve bu paranın bir kısmının örgütün eline geçtiği bilinmektedir. Örgüt, ayrıca Nairobi ve Kenya'nın kuzeyindeki mülteci kamplarında yaşayan Somalililerden de

---

³⁶² James Forest, et.al., "Countering the al-Shabaab Insurgency in Somalia: Lessons for U.S. Special Operations", Report 14-1. JSOU Press, 2014, s.15.

³⁶³ Valter Vilkkö, "Al-Shabaab: From External Support to Internal Extraction" Upsala University Department of Peace and Conflict Research, 2011, ss.6-7.

³⁶⁴ Ibid., s.7-9.

destek almaktadır. Nairobi’de Pumwani Riyadya Cami Komitesi dini örgütü ile bağlantısı olan örgütün, caminin yeniden inşası bahanesiyle para topladığı iddia edilmektedir.³⁶⁵

Örgütün finans kaynaklarından bir diğerini kömür ticaretinden elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Ana finans kaynaklarından olan kömürün yasadışı ve doğrudan satışı yoluyla örgüt on milyonlarca dolar gelir elde etmektedir. Güney Somali’nin başlıca ihracat ürünü olan kömürden örgüt üç noktada kazanç elde etmiştir: Somali karayollarına aktarılanlardan, sahip olduğu limanlardan yapılan kömür ihracat vergilerinden ve Orta Doğu ülkelerine yapılan satışlar. Bununla birlikte 2012 yılında BM, örgütün kömür ihracatından elde ettiği gelirleri engellemek için Somali’de kömür ihracatını yasaklamıştır. Buna rağmen başlıca ihracatçıları Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan’ın oluşturduğu örgütün kömür gelirleri yüzde 140 oranında artış göstermiştir.³⁶⁶ Örgütün vergilendirme ve haraçtan elde ettiği gelirler nüfuz alanının genişlemesine imkan vermektedir. Güney Somali bölgesinde kontrol ettiği arazilerin genişliği oranında vergi gelirlerini artıran örgüt, çiftçilerden elde ettiği dönümlük vergilerin yanı sıra hayvancılık sektöründen de yüzde 2,5 oranında kurumlar vergisi almaktadır. BM’nin belirttiğine göre örgüt Güney Somali’nin Jubba vadisindeki çiftliklerden 2014 yılında 9,5 milyon dolar vergi geliri elde etmiştir. Otellerden de koruma parası olarak 5 bin ABD doları alan örgüt, Mogadişu merkezli bir otelin bu miktarı ödemeyi reddetmesi karşısında otele saldırı düzenlemiştir. Aynı zamanda örgütün büyük merkezlere ve küresel uyuşturucu ticaretinin nakliye şeritlerine yakınlığı göz önüne alındığında, örgütün bir diğer gelir kaynağını uyuşturucu ticareti oluşturmaktadır. Ayrıca Doğu Afrika’daki eroin kaçakçılığıyla bağlantısı olduğu belirtilen örgüt 2010 yılında ghat (gat)³⁶⁷ vergisinden beş yüz bin dolar elde etmiştir³⁶⁸

El Kaide’ye bağlı cihatçılar ve diğer militan İslami örgütlere benzer terör örgütleri de aşırıcılığın Afrika Boynuzu’nda ve dünyanın diğer bölgelerinde yayılması için El Şebab’a fon sağlamaktadır. Bu kuruluşlar arasında Kuveyt’teki Afrika

---

³⁶⁵ Geoffrey Kambere,” Financing Al-Shabaab: The Vital Port of Kismayo”, Globalecco, <https://globalecco.org/financing-al-shabaab-the-vital-port-of-kismayo> (E.t.18.01.2019).

³⁶⁶ Yaya J.Fanusie, Alex Entz, “Al-Shabaab Financial Assesment”Center on Sanctions&Illicit Finance,2017,s.8.

³⁶⁷ **Ghat:** Dünyanın birçok yerinde yasaklı olan ve yoğun tüketiminin psikolojik ve bedensel rahatsızlıklara yol açtığı bilinen neredeyse ekmek ve sudan daha çok tüketilen narkotik bitki. <http://www.milliyet.com.tr/fotogaleri/61304-dunya-somali-nin-yesil-zehri--gat/4> (E.t 19.01.2019)

³⁶⁸ Fanusie, Entz, op.cit., ss.9-12.

Müslüman Ajansı, Birleşik Arap Emirlikleri Kızılay Derneği, Suudi Arabistan'da kurulan Somali diaspora grubu olan Hareket el-Islah'la bağlantısı olan El Islah Yardım Derneği yer almaktadır.³⁶⁹

Örgüt 2008 yılında Somali'nin üçüncü büyük şehri olan Kismayo'yu ele geçirdikten sonra şeriat yasalarına uygun olarak sert idari kurallar getirmiştir. Ülkenin en büyük limanlarından biri olan Kismayo limanından gelirlerini artırmak isteyen örgüt mal alma ve verme ücretlerini yüzde 30 oranında artırmıştır. Afrikalı uzmanın belirttiğine göre örgütün Kismayo limanından elde ettiği vergilerin toplamı üç ayda 1 milyon doların üzerindedir. Kismayo limanı 2008 yılından itibaren örgüt için ana gelir kaynağı haline gelmiştir. BM, örgütün şehirdeki işletmelere özel gümrük vergileri uygulayarak yılda yaklaşık 35-50 milyon dolar kazanç sağladığını belirtmektedir. Örgüt Kismayo'da toplanan parayı limanları ve şehri korumak ve halkın ihtiyaçlarını karşılamak yerine isyan hareketleri düzenlemek için kontrolü altındaki diğer bölgelere göndermektedir.³⁷⁰

Cihat emrinin Allah tarafından verildiğine inanan örgüt üyelerinin Somali halkının örgüte finansal açıdan destek sağlayarak cihada destek vermesi için kullandığı doktrinler şu şekildedir:

-Somalililer cihat hareketine katılarak cihada destek verebilirler. Bağışın değerinin yalnızca para miktarı ile belirlenmeyeceğini düşünen örgüt için cihat uğruna bireyin hayatını feda etmesi en yüksek bağlıştır.

-Örgüt savaşçılarının ailelerine bakmak da mücahitlik olarak nitelendirilir aynı şekilde mücahitlerin ailelerini ihmal eden bireylerin talihsizliğe uğrayacaklarına inanılmaktadır.

-Örgüt için para toplamak; cihat hareketinin devamlılığı için hayati öneme sahip olan para desteğini sağlamanın birçok yolu bulunmaktadır. Bunlar arasında Batı'da Somalililerin yaşadıkları yerlerdeki camiler, halka açık mekanlar, aile toplantıları, hayırseverlik etkinlikleri bulunmaktadır.

-Cihada fiziksel olarak destek veremeyen Somalililer örgüte yiyecek ve geçici barınma imkanı sağlayarak destek verebilirler. Örgüte bu şekilde destek veren bireyler mücahit olarak kabul edilir ve Allah tarafından ödüllendirilir.

---

³⁶⁹ Kambere, loc. cit.

³⁷⁰ Ibid.

Ortak paydası fedakarlık olan cihat hareketine sağlanan finansal destek cihadın doğrudan ve dolaylı birçok yönünü oluşturmaktadır. Somali'nin Etiyopya'ya karşı mücadelesine ve şeriatın hakim olduğu bir dünya düzeninin inşa edilmesi amacına dayanan cihadın insan gücü bağlamında, toplumsal kaynaklar güvence altına alınır ve mücahitlere ve onların ailelerine sosyal ve ekonomik güvenlik sağlanırsa hedefine ulaşılacağına inanılmaktadır.³⁷¹

Nüfusunun tamamına yakını Müslümanların oluşturduğu Somali'de örgütün bir diğer önemli finans kaynağını zekatlar oluşturmaktadır. İslam dinini benimsiyor olmanın getirdiği bir sorumluluk olan zekat örgüte finansal destek sağlamak amacıyla toplanmaktadır. İstihbarat ve finans ağı gelişmiş olan örgüt baskı ve tehdit yoluyla topladığı zekatlardan yalnızca Somali içinden değil Kenya bölgesinden de gelir elde etmektedir.³⁷² Somalili alimler örgütün zekatları baskı ve şiddet kullanarak elde etmesini kınasa da örgüt zekatları toplama gerekçesi olarak kutsal bir savaş olarak addettiği hükümete ve AMISOM'a karşı yürüttüğü mücadeleyi göstermektedir. Birçok Somalili, örgütün zekat toplamasının dini bağlamda gayri meşru olduğunu belirtse de örgüt zekatı barış zamanında muhtaç olan halk için, savaş zamanında ise cihat hareketi için topladığını belirtmiştir.³⁷³ Kuruluşundan itibaren kontrol ettiği alanlarda korku atmosferi yaratarak eylemlerini gerçekleştiren El-Şebab korsanlık faaliyetlerinden de önemli miktarda kazanç elde etmektedir. 2005 yılından itibaren Somali kıyılarında hızla büyüyen korsanlık faaliyetleri uluslararası medyanın ilgi odağı olmuştur. Karşılıklı çıkar ilişkisine dayanan El Şebab terör örgütü ve korsanlar arasındaki işbirliği ticari çıkarlar tarafından motive edilmiştir. Korsan faaliyetlerinin büyük kısmı örgütün kontrol alanı dışında gerçekleşiyor olsa da örgütün Somali'nin en büyük korsan şehri olan Harardhere'nin kontrolünü ele geçirmesiyle iki taraf arasındaki işbirliği derinleşmiştir. Bununla birlikte İslam Mahkemeleri Birliği'nin korsanların savurgan yaşam şekillerini kınayan bir bakış açısına sahip olmasına rağmen birliğin askeri kanadını oluşturan El Şebab'ın korsanlarla olan ilişkisi birçoklarına göre ilginçtir. Örgütün, korsanlara koruma sağlayarak kontrol ettiği alanlarda korsancılık faaliyetlerine

---

³⁷¹Abdisaid M.Ali, The Al-Shabaab Al- Mujahidiin- A Profile of the First Somalia Terrorist Organization, Institut für Strategie-Politik Sicherheits und Wirtschaftsberatung, Berlin, s.7-8.

³⁷²Artokça, op.cit., s.10.

³⁷³ Vilkko, op.cit., s.18-19.

izin vermesine karşılık korsan grupları fidyelerinin yüzde 15-20 oranındaki miktarı örgüte ödemektedir.³⁷⁴

2.5. El Şebab'ın Propaganda Yöntemleri

Terör örgütlerine katılan bireylerin motivasyonlarının anlamada özellikle ekonomik faktörler önemli göstergeler olmasına rağmen El Şebab'a katılan birden fazla bireyin farklı motivasyonları bulunmaktadır. Bazı üyeler Somali'ye yabancı güçler tarafından yapılan müdahalelere "adalet arayışı" gerekçesiyle katılım sağlarken bazı üyeler ise ekonomik arayış ve siyasi pozisyonlarını sağlamlaştırmak için katılabilmektedirler. Nitekim Somali'de düzeni sağlayan mevcut bir hükümetin olmaması ve siyasi istikrarsızlık içinde sosyo-ekonomik haklarından mahrum bırakılan halkın önemli bir kısmı El Şebab'ın ülkelerinin geleceği için savaştığına dolayısıyla örgütün Somali'nin geleceği olduğuna inanmaktadır.³⁷⁵ Örgüte katılımı sağlayan ana faktör İslam'a karşı küresel bir savaş olduğu düşüncesidir. Somali devletinin yıkılması, güvenliğin özelleştirilmesi ve komşu ülkelerin Somali topraklarına yönelik işgal girişimleri El Şebab'ın yükselişe geçmesinde rol oynayan faktörlerdir.³⁷⁶

Örgütün yeni eleman kazanmada öncelikli hedefini eğitimsiz ve işsiz gençler oluşturmaktadır. Doğruyu yanlıştan ayırma becerilerinin gelişmediği düşünülen 10-15 yaşlarındaki bu gençler örgüte katılmanın cennete gitmeyi garanti ettiği, yüksek ücret, ücretsiz İslami eğitim ve evlilik vaatleriyle hedef alınmaktadır. Somali toplumunda kabileciliğin yaygın olması örgütün kabileler arasındaki anlaşmazlık ve düşmanlıkları fırsata çevirmesine imkan sağlamaktadır. Örgüt kabile gruplarına koruma ve hatta bazı bölgelerde kabileciliği ortadan kaldırma vaadiyle örgüte katılımı artırmaktadır. Örgüt ayrıca ülkenin doğal kaynaklarını kendi kazançları doğrultusunda kullandıkları yönünde propaganda yaparak batı karşıtı duyguları aktifleştirip sempati kazanma yoluna gitmektedir. İslami bir devlet kurma ideolojisiyle hareket eden örgüt, Somali'de dini eğitim veren medreselerle iletişim halindedir. Somalili bir medrese öğrencisinin aktardığına göre medrese öğrencileri intihar bombacısı olarak kullanılmaktadır. Bununla

---

³⁷⁴Ibid., s.22-24.

³⁷⁵ Harun Maruf, Inside Al-Shabaab: The Secret History of Al-Qaeda's Most Powerfully Ally, <https://www.westminster-institute.org/events/harun-maruf/> (e.t.21.01.2019).

³⁷⁶ Weber,op.cit., s.27.

birlikte kadınları daha savunmasız gören örgüt, erkeklerden daha az dikkat çekecekleri düşüncesi ile kadınları da intihar bombacısı eylemlerinde kullanmak için hedef almaktadır.³⁷⁷

Coğrafi olarak belirli bir bölge veya eyaletle sınırlandırılmayan terör örgütleri potansiyel militanları üye yapmak ve eğitmek için modern iletişim tekniklerini kullanmaktadırlar. Bu bağlamda diğer birçok terör örgütleri gibi El Şebab da XXI. yüzyılın teknolojilerinden faydalanmaktadır. “Gençlik” anlamına gelen El Şebab terör örgütü, etkinlik alanını genişletmek anlamında sosyal medyayı güçlü bir şekilde kullanmaktadır. Geçtiğimiz birkaç yıl boyunca, sosyal medya, örgütün bağımsız çalışabilmesive saldırı planlamaları için hayati bir operasyon aracı haline gelmiştir. İnternet sitesi “al-Kataib” aracılığıyla yayınladığı videoların yanı sıra Facebook ve Twitter gibi web siteleri, örgütün propagandasının sebepleriyle birlikte empati kurabilecek etkileyici bir yaş grubuna yayılmasına izin vermektedir. Bu nedenle, internet örgütün saldırılarını koordine etmesini, propagandasının küresel dünyaya yaymasını, etnik diasporalarla ve uluslararası destekçileriyle iletişim kurmasını ve sempati kazanmasını sağlamaktadır. Dahası, internet küresel bir terör örgütü olarak kurulmuş olan El Şebab’ın mesajlarını, aksi takdirde iletişim kurmasının zor olacağı uluslararası izleyicilere iletebilmesini sağlamıştır. İnternet çağının hızlı ve sürekli değişen dinamikleri göz önüne alındığında, örgüt sosyal medya etiğini çevreleyen yasal gri alandan yararlanabilmiştir.³⁷⁸

Bağımsız bir İslam devleti kurmayı hedefleyen örgüt, 7 Aralık 2011’de “HSM Press Office” adı ile bir twitter hesabı açmıştır. Örgüt, twitter kullanma amacını tanıtım koordinasyonu, bilgi oluşturma ve doğrulama, ideolojik katılımı artırma olmak üzere üç başlıkta toplamaktadır. Kurumsal bir araç olarak kullandığı hesap, örgüte basın bültenlerini yayma ve propaganda yapma imkanı vermektedir. Küreselleşmenin toplumları daha fazla birbirine bağladığı dünyada örgüt neredeyse her tweeti İngilizce yazarak hedef aldığı kitleyi genişletmeyi amaçlamaktadır. Pearlman’a göre Somali nüfusunun sadece %1’i internet kullanmaktadır. Dolayısıyla örgütün öncelikli hedefi Somali halkı olsaydı Arapça yazması gerekcekti. Buna karşın örgüt, fiziksel

³⁷⁷ Countering Al-Shabaab Propaganda and Recruitment Mechanisms in South Central Somalia, UNSOM, s.12-14.

³⁷⁸Kate Galvin, “How Al-Shabaab is Using Twitter For Terrorism” <https://mic.com/articles/66443/how-al-shabab-is-using-twitter-for-terrorism#.XaWqKmuN3> (e.t.23.01.2019).

konumundan bağımsız olarak daha geniş İslami nedenlere sempati duyan bireylere ulaşma amacıyla potansiyel izleyici kitlesinin demografik analizlerini yaparak stratejik bir seçimle İngilizce kullanmaktadır.³⁷⁹ Batılı medyanın yıllarca aşağılayıcı İslam karşıtı görüşleri zihinlere yayma çabasına karşı Somali ve dünyanın birçok noktasındaki Müslümanları cihadı desteklemeye davet eden örgüt, Müslümanların sorumluluk duygusuna hitap etmektedir. “Cihat bireysel bir zorunluluktur; bu nedenle tüm Müslümanlar ve özellikle de Somalililer, Allah’ın düşmanına karşı cihat için yola çıkmak zorundadır” propagandasıyla hareket eden örgüt, Müslümanları haksız ve gayri meşru hükümetlere karşı harekete destek vermeye davet etmektedir. Pearlman, @HSMPress’i takip eden kişi sayısına dayanarak El Şebab’ın İslam dünyası da dahil dünyanın birçok noktasındaki kalpleri ve zihinleri kazanmak için uyguladığı uluslararası stratejinin işe yaradığını belirtmektedir.³⁸⁰ FBI(Federal Bureau of Investigation) El Şebab’ın internet aracılığıyla Somalili olmayan birçok Amerikalıyı örgüte kattığını belirtmektedir. Örneğin 2010 yılında ABD makamları Mohamed Mahmood Alessa ve Carlos Eduardo Almonte isimli iki New Jerseyli vatandaşı El Şebab’a katılmaya hazırlanırken Kennedy uluslararası havaalanında tutuklamıştır.³⁸¹

Doğu Afrika coğrafyasında etkili bir terör örgütü olan El Şebab, Mogadişu, Kismayo, Beydoa ve Galgadud şehirlerinde yayın yapmakta olan Radyo Endülüsü kontrolü altında tutmaktadır. Eğitim seviyesinin düşük olduğu Somali’de önemli bir propaganda aracı işlevi gören Radyo Endülüs, El Şebab’ın destek kazanmasını sağlamaktadır.³⁸²

El Şebab son yıllarda güç kaybetse de hala yedi ile dokuz bin elemanının olduğu ve Somali’nin kırsal ve güney kesimlerinin çoğunda hakimiyetini sürdürdüğü bilinmektedir. Afrika Birliği Misyonu (AMISOM) saldırılarıyla Somali’deki varlığının boyutlarına dikkat çeken örgüt, Somali’de merkezi hükümetin zayıflayan pozisyonunu kendi lehine çevirmiştir. Öte yandan başkent Mogadişu ve Kismayo limanının kontrolünü elinde bulundurduğu 2011 yılında gücünü zirveye taşıyan örgüt, aynı yıl AMISOM’un bir parçası olarak faaliyet gösteren Kenyalı birliklerin saldırısıyla şehrin birçok noktasında kontrolünü kaybetmiştir. Örgüt bu saldırılara cevaben Kenya’da

---

³⁷⁹Pearlman, loc.cit.

³⁸⁰ Ibid.

³⁸¹ Shinn, op.cit.,s.213.

³⁸² Anzalone,op.cit., s.71.

150'den fazla saldırı gerçekleştirmiştir.³⁸³ Bununla birlikte El Şebab'ın ülkede canlılığını korumasını sağlayan başlıca etkenler Somali vatandaşlarının bir zamanlar Somali'de istikrarı sağlayan İMB'nin devamı olduğunu düşünmeleri, AMISOM güçlerinin gerçekleştirdiği ihlaller ve Mogadişu hükümetinin batı yanlısı olarak görülmesi.³⁸⁴ Sofistike bürokratik bir organizasyon yapısına sahip olan örgüt, bilgi akışını sağlayabilmek için hükümetin, ordunun ve toplumun hemen her kesimine nüfuz etmiş durumdadır. İnsanların zihinlerini değiştirerek 587 kişinin ölümüne yol açmaya ikna etmenin oldukça radikal bir eylem olduğunu belirten Maruf örgütün sessizliğinin güç kaybı anlamına gelmediğini aksine ölümcül saldırı planlarını yapmak ve daha çok eleman kazanmak için zaman kazanmaya çalıştığını belirtmektedir.³⁸⁵

2.6. El Şebab'ın Eylem Taktikleri ve Gerçekleştirdiği Eylemler

Aslen 2006'nın başlarında Somali'de iktidara gelen nispeten ılımlı bir İslamcı örgütün genç milis kolu olarak Somali'nin onlarca yıllık anarşi ortamında öne çıkan El Şebab, Etiyopya işgali sonrasında radikalleşmiş ve bir gerilla hareketine dönüşmüştür. El Şebab'ın geçirdiği ikinci önemli dönüşüm 2008 yılında “inananları memnun edecek, haçlıları kızdıracak” sözleri ile duyurduğu El Kaide'ye bağlanması olmuştur. Wise'e göre El Kaide ile çıkarların uyumu El Şebab'ı ideolojik ve taktiksel anlamda dönüştürmüştür. Her iki tarafın da kazançlı çıktığı bu bağlılık kararı El Şebab'ın meşruiyetini artırırken El Kaide'nin ise bölgesel bağlamda nüfusunun artmasını sağlamıştır. El Kaide örgütüne bağlılığın ilan edilmesi El Şebab'ın finansal ve eleman devşirme bakımından kaynak akışını hızlandırmıştır. El Kaide ile bağlılık kararı El Şebab'ın yalnızca operasyonel kabiliyetini değiştirmekle kalmamıştır. Aynı zamanda başlangıçta ulusal odaklı bir örgüt olan El Şebab Batı'ya karşı mücadelesinde küresel cihadı benimsediğini belirterek ideolojik söylemini de değiştirmiştir.³⁸⁶ El Şebab, totaliter terör rejimlerine benzer taktikler uygulayarak örgütün cihat ideolojisine destek

---

³⁸³ Al Shabab in Somali, Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/interactive/global-conflict-tracker/conflict/al-shabab-somalia> (E.t.25.01.2019).

³⁸⁴ Rasim Eyüpoğlu, “Somali'de tarafların hakimiyet alanları ve son durum analizi” Mepa News, <https://www.mepanews.com/somalide-taraflarin-hakimiyet-alanlari-ve-son-durum-analizi-18142h.htm> (E.t. 25.01.2019).

³⁸⁵ Maruf, Ibid.

³⁸⁶ Wise, op.cit., s.6-7.

vermenin övülmesi ve örgüte dahil olmayanların cezalandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Örgüt bu sayede uyguladığı terör ideolojisinin sınırlarının uluslararası sınırlara yayılacağına inanmaktadır.³⁸⁷

Kuruluşundan itibaren Somali’de gerilla taktikleri uygulayan El Şebab, El Kaide örgütü ile birleştikten sonra suikast saldırısı eylemlerine başlamıştır. El Kaide ile birlikte ortak saldırılar da gerçekleştiren El Şebab’ın suikast saldırılarının hedefinde GFH yetkilileri ve Somali’de bulunan yabancı diplomatik misyongörevlileri, hükümet binaları sivil yardım kuruluşları, BM çalışanları, işadamları, AMISOM çalışanları ve gazeteciler yer almaktadır.³⁸⁸

Gerek Somali’de gerekse Somali dışında sahip olduğu terör ağıyla küresel barış ve istikrara bir tehdit olmaya devam eden örgüt, Somali’de sayısız saldırı eylemine imza atmıştır. ABD dışişleri bakanlığının terör raporunda “*teröristlerin güvenli cenneti*” olarak nitelendirilen Somali’de El-Şebab’ın gerçekleştirdiği en kanlı eylem 14 Ekim 2017’de bomba yüklü kamyon ile düzenlenen ve 587 kişinin ölümüyle sonuçlanan saldırısı olmuştur.³⁸⁹ Somali’de işler bir devlet mekanizmasının kendi hareket alanını sınırlandıracağını düşünen El-Şebab, sıklıkla siyasi yetkililere yönelik saldırılar gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda örgütün 2018 tarihli askeri konvoy saldırısında aralarında iki milletvekilinin de yer aldığı 9 kişi hayatını kaybetmiştir.³⁹⁰ El-Şebab’ın başkent Mogadişu’da gerçekleştirdiği bir diğer saldırı eylemi Birleşik Arap Emirlikleri diplomatlarını taşıyan konvoyla yönelik olmuştur. Türk Büyükelçiliği yakınlarında gerçekleşen saldırıda altı kişi hayatını kaybetmiştir.³⁹¹

Daha çok Doğu Afrika coğrafyasında aktif olmakla birlikte El-Şebab’ın saldırı sahası oldukça genişlemiştir. Örgüt, Etiyopya, Kenya, Cibuti, Uganda bölgesinde saldırılar gerçekleştirmekle birlikte genişleyen terör ağı sayesinde dünyanın birçok noktasında saldırı yapabilme kapasitesine sahip olmuştur. Özellikle 2013-2014 yılları arasında eylem kapasitesini ve saldırılarının şiddetini artıran örgüt kamu binalarını, sivilleri, Somali GFH’yi, Afrika Birliği bünyesinde asker bulunduran yabancı ülkeleri

---

³⁸⁷ Weber, op.cit., s.33.

³⁸⁸ Anzalone, op.cit., s.69.

³⁸⁹ “Somalia’s al-Shabaab Carries out Attack on Military Base” <https://www.bbc.com/news/world-africa-44923575> (e.t.28.01.2019)..

³⁹⁰ Al-Shabaab: Who are the East African jihadi group and what are their goal, *Independent*, 15 Ocak Salı.

³⁹¹ Somali’de BAE Konvoyuna Saldırı *Hürriyet*, 6 Haziran 2015.

ve komşu devletlerdeki vatandaşları hedef almaktadır.³⁹² Örgütün gerçekleştirdiği saldırılarda bilanço ne kadar ağır olursa örgüt sesini o kadar çok duyuracağından saldırılar için stratejik zaman ve yerler seçilmektedir. Bu bağlamda ilk uluslararası boyuttaki saldırısını 2010 yılında Uganda'nın başkenti Kampala'da Dünya Kupası maçı esnasında gerçekleştiren örgüt, 64 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur.³⁹³ Farklı taktik ve tekniklerin kullanıldığı saldırıların sıklıkla gerçekleştiği bölgelerden birisi de komşu devlet Kenya'dır. Somali'de El Şebab militanlarına karşı gerçekleştirilen BM destekli operasyonlara 2001 yılından itibaren yardım eden Kenya, örgütün saldırılarına hedef olmuş durumdadır. Kenya'yı hedef alan saldırılar gerçekleştirmesinin nedeni olarak Kenya'nın Somali'de asker bulundurmasını ve Müslümanları öldürmesini gösteren örgüt, Kenya'nın Mpeketoni kenti yakınlarında gerçekleştirdiği saldırıda en az 48 kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur.³⁹⁴ Örgüt, uluslararası alanda adının duyulmasını sağlayan ikinci büyük saldırı eylemini 67 kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan Kenya'nın başkenti Nairobi'deki popüler alışveriş merkezi Westgate'te gerçekleştirmiştir. Westgate saldırısı örgüt için sadece can ve mal kaybı açısından değil aynı zamanda saldırının süresi ve Kenya güvenlik güçlerinin üstesinden gelmesi bağlamında önemlidir. Örgütün bu saldırıdaki en önemli kazancı, Somali'de kaybettiği stratejik bölgeler sonrasında elemanlarına moral kazandırmış olmasıdır. Westgate saldırısı sonrasında dikkatini Somali dışındaki eylemlere çeviren örgüt, yerel bir örgütten bölgesel ve kıtasal bir tehdit haline gelecek şekilde patlama ve eylem hazırlıklarına başlamıştır.³⁹⁵ Öte yandan Somali'de hükümsüz idare ve vergisiz hizmet sağlayarak başlangıçta halkın desteğini kazanan örgütün Nairobi saldırısıyla sivilleri hedef alması halk nezdindeki meşruiyetinin sorgulanmasına neden olmuştur. Örgütün Kenya'da gerçekleştirdiği en kanlı saldırı 2 Nisan 2015 tarihinde Garisso şehrinde bulunan Garisso Üniversitesi saldırısı olmuştur. Saldırıda 148 kişi hayatını kaybetmiştir. Örgüt, Kenya'nın Somali'de asker bulunmasına bir tepki olarak gerçekleştirdiği bu saldırılarla aynı zamanda AMISOM'a destek veren

---

³⁹² Sıradağ, loc. cit.

³⁹³ Al Shabaab Islamists Suspected in deadly Ugandan World Cup bombings, *The Telegraph*, 16 Nisan 2010

³⁹⁴ El Şebab'tan Kenya'ya yeni saldırı: 12 kadın kaçırıldı, *BBC*, 17 Haziran 2014,

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/06/140617_essebab_yenisaldiri (e.t.30.01.2019).

³⁹⁵ Osman A. Mahmud, loc. cit.

ülkeleri tehdit etmektedir.³⁹⁶ El Şebab, Kenya'ya yönelik en son saldırısını ABD başkanı Donald Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul etmesine dayandırmıştır.21 kişinin hayatını kaybettiği otel saldırısı, 2013 yılındaki WestGate saldırı yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.³⁹⁷

Yusuf Serenkuma'ya göre örgütün, çok fazla yabancı diplomatik misyona sahip olan Doğu Afrika'nın en zengin ülkelerinden Kenya'ya yönelik saldırılar düzenlenmesinin arkasında küresel ölçekte dikkat çekme amacı yatmaktadır. Kenya saldırılarının dünya gündeminde yer almasıyla kolaylıkla kendi propagandasını yapabilen örgüt aynı zamanda Somali dışında da saldırı gerçekleştirebildiğini göstermektedir. Kenya'nın büyük bir turizm merkezi olmasından dolayı burada gerçekleştirilecek bir saldırının birçok farklı milletten insanı etkileme potansiyeline sahip olduğunu belirten Andrews Atta-Asamoah' a göre uyuyan hücrelerin varlığı ve radikalleşmiş Kenyalılar içindeki sempati, örgütün Kenya'da kolaylıkla saldırı gerçekleştirmesine olanak sağlamaktadır.³⁹⁸

El Kaide terör örgütü ile bağlılığını bildirdikten sonra küresel cihadı benimseyen El Şebab, zamanla ülke sınırlarını aşarak dünyanın birçok noktasında eylem yapma kapasitesine sahip olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'ye yönelik saldırılar da gerçekleştiren örgüt, Türkiye'nin gündemine 27 Temmuz 2013 tarihinde başkent Mogadişu'da bulunan Türk Büyükelçilik binasına yapılan saldırı eylemi ile girmiştir. Örgüt, Türkiye'nin Somali'de eğitimden güvenliğe, alt yapı çalışmalarından insani yardımlara yaptığı iyileştirme çalışmalarından dolayı Türkiye'yi İslam dışı bir yönetimin kurulmasına destek olmakla suçlamaktadır. 2014 yılında Türk Büyükelçiliklerine ve bölgedeki Türk vatandaşlarına yönelik saldırılar artmıştır. Mogadişu'da bulunan Türk Hava Yollarına yönelik yapılan saldırıda Sadettin Doğan isimli güvenlik şefi hayatını kaybetmiştir. Örgütün Türkiye'ye yönelik saldırıları arasında Türk işadamına yönelik otel suikastı,16 Somalili yardım görevlisinin öldüğü

---

³⁹⁶ Eş Şebab Terör Örgütü *Gazete Mecra*, 10 Temmuz Salı. <https://www.gzt.com/mecra/es-sebab-orgutu-3422134> (e.t.30.01.2019).

³⁹⁷ Kenya attack death toll rises to 21 as suspects hunted down, *Aljazeera*, 17 Haziran 2019. <https://www.aljazeera.com/news/2019/01/kenya-president-attackers-hotel-attack-killed-190116062350181.html> (e.t.30.01.2019).

³⁹⁸“El Şebab Kenya'yı Hedef Alarak Uluslararası Propagandayı Hedefliyor”

<https://www.haberler.com/es-sebab-kenya-yi-hedef-alarak-uluslararasi-11670653-haberi/>
(e.t.28.01.2019).

Kızılay yardım konvoyuna düzenlenen saldırı bulunmaktadır. Örgüt twitter hesabından yaptığı açıklamada Türkiye'ye yönelik saldırıların gerekçesi olarak Türkiye'nin yaptığı yardımlarla Somali'de devlet inşasına katkı sağladığını dolayısıyla örgütün hakimiyet alanını daralttığını göstermiştir.³⁹⁹

Somali'deki Afrika Barış Gücü askerlerine personel ve ekipman desteği sağlayan Cibuti, El-Şebab'ın saldırılarının bir başka noktasını oluşturmaktadır. Örgüt, 2014 yılında Fransız lokantasına yönelik bomba yüklü araç saldırısında aralarında Türk vatandaşının da bulunduğu üç kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. İlk defa kadın intihar bombacısı kullanılan saldırıyı üstlenen El-Şebab "Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki Müslümanlara yönelik düşmanca tutum sergileyen ve Somali'yi de bu ülke gibi yapmak isteyen Fransa'yı hedef aldığını belirtmiştir.⁴⁰⁰

---

³⁹⁹ Melahat Yalçın, "Türkiye Somali İlişkilerinde Eş Şebab Örgütünün Etkisi" Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt.4, No.2, 2016, s.35.

⁴⁰⁰ Cibuti Saldırısını El-Şebab Üstlendi, Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/cibuti-saldirisini-es-sebab-ustlendi-26500082> (02.02.2019).

SONUÇ

Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditlerin rakip devletlerden kaynaklanan askeri tehditlerden ziyade siyasi ve hukuki kurumları çökmüş başarısız devletlerin neden olduğu ulusötesi sorunlar olduğu yaygın bir iddia haline gelmiştir. Devlet mekanizmasının temel kamu hizmetlerini yerine getirme konusundaki yetersizliği, meşru otoritenin güvenliği sağlama ve politika üretme sürecinde yaşadığı çöküş ve toprakları üzerinde kontrol hakimiyetini kaybetmesi gibi durumlar devlet başarısızlığının göstergeleridir. Batı ve özellikle ABD kaynaklı oryantalist bir bakış açısını yansıtan başarısız devlet kavramı bilhassa 11 Eylül saldırılarından sonra uluslararası ilişkiler disiplini içinde kendisine önemli bir yer edinmiştir. Kavramın güçlü devletlerin dış politika gündemlerinde önemli bir yer edinmesi ahlaki bir sorumluluktan ziyade güvenlikleri açısından potansiyel bir tehdit oluşturduğu ile ilgilidir. Daha açık bir ifadeyle dönemin başat güçlerinin kolonyalist yaklaşımlarının bir izdüşümü olan devlet başarısızlığı olgusu çeşitli insani, hukuki ve güvenlik sorunlarına yol açtığı gerekçesiyle politik söylemleri meşrulaştıracak biçimde uluslararası platformlarda ele alınmaya başlanmıştır.

Devlet başarısızlığı olgusu Batılı perspektifte devletlerin kimliği ile ilgili yaklaşımlarla açıklanmaktadır. Bu bakış açısına göre başarısız devletler yolsuzluk, kargaşa ve anarşinin hakim olduğu toprak parçalarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte günümüzde başarısız olarak nitelendirilen devletlerin çoğunluğu zengin yer altı kaynaklarının bulunduğu bölgelerdedir. Nitekim başarısız devletler sıralamasında her yıl ilk sırada yer alan Somali'nin jeopolitik konumu ve sahip olduğu yeraltı kaynakları dikkate alındığında devlet başarısızlığı olgusunun bölgede hayati çıkarları bulunan devletlerce inşa edilmiş bir kavram olduğu yönünde tartışmalar da bulunmaktadır.

Ülkelerin kendilerine özgü karakteristik özellikleri başarısızlık olgusunu karmaşıktırtsa da coğrafi, çevresel ve iç sebeplerden dolayı ortaya çıkabilecek devlet başarısızlığı çok boyutlu sonuçlar üretmektedir. Kontrol dışı mülteci akını, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, ağır insan hakları ihlalleri bu devletlerden uluslararası güvenliğe yönelen tehditlerden bazılarıdır. Başarısız devletlerden küresel barış ve istikrara yönelen en önemli tehditlerden biri de terörizm olgusudur. Terör ve anarşi küreselleşen dünyada kolayca sınırları aşabilecek ve bölge ülkelerini de tehdit edebilecek olgulardır.

Konjonktürel farklılıklar barındıran bir kavram olan terörizm olgusunun ortaya çıkmasına ve yayılmasına etki eden birçok neden vardır. Kabile yapısının ve radikal ideolojilerin yükselişte olduğu başarısız devlet toprakları en önemli hedeflerinden biri toplumsal gruplar arasında nefret tohumları ekmek olan terör gruplarının ortaya çıkması için elverişli zemin sunmaktadır. Zayıflayan devlet egemenliğinin yaratmış olduğu siyasi boşluk atmosferinden faydalanan terör grupları, küresel çapta ölümcül eylemler gerçekleştirerek yalnızca içinde yeşerdikleri toplum için değil aynı zamanda uluslararası toplum için de ciddi güvenlik kaygılarına neden olmaktadır. Terörist gruplar başarısız devletlerde meydana gelen boşluklardan istifade ederek militan devşirme, militanlarını eğitime, daha fazla silaha erişim ve eylemlerini finanse edebilmek için yasadışı ticaret yapma şansına kavuşmaktadırlar. Diğer bir ifadeyle başarısız devlet topraklarında eylem ve kapasitesini artıran terör grupları var olan terör ağları sayesinde ciddi güvenlik sorunlarına neden olacak eylemler gerçekleştirebilmektedir. Sonuç olarak başarısız devletlerdeki otorite yoksunluğu, askeri ve hukuksal boşluklar terör gruplarının bu devletlerde yuvalanmalarına imkan sağladığından devlet başarısızlığı ile terörizm olgusu arasında karşılıklı kurucu bir ilişki olduğu söylenebilir. Dolayısıyla terör gruplarını ortaya çıkaran, besleyen yerel ve küresel dinamiklerin sağlıklı bir şekilde analiz edilmesi terörle mücadelede başarı elde edilmesi ve sürdürülebilir bir barış ortamının tesis edilmesi noktasında önem arz etmektedir.

Afrika'nın en uzun kıyı şeridinde sahip ülkesi Somali lehine kullanabileceği bir jeopolitik konum ile değerli madenler ve topraklarının tamamında tek bir dil ve dinin egemen olması gibi Afrika'da eşine az rastlanan bir konumda olmasına rağmen terör, korsanlık ve açlık olgularıyla özdeşleşmiştir. Devlet başkanı Siad Barre yönetimine karşı çok sesli muhalif hareketlere dış güçlerin de destek vermesiyle ülke kanlı bir iç savaşın içine sürüklenmiştir. Hükümet güçlerinin ülkede üstünlüğü sağlayamamaları ve muhalif radikal güçlerin Somali toplumuna yönelik insan hakları ihlallerinin sistematik bir hale gelmesiyle devreye BM güçleri girmiştir. Somali'de devam eden açlık ve iç savaş ile mücadele bağlamında ABD öncülüğünde gerçekleştirilen BM operasyonları ülkedeki çatışmaları perçinleştirici etki doğurmuştur. BM insani yardımlarının savaş lordlarının eline geçmesi Somali'deki savaş ekonomisini güçlendirmiştir.

Somali, siyasi kurumları çöken bir devletin bölgesel istikrarsızlıktan, mülteci krizlerine ve terörizme kadar sınır aşan güvenlik sorunlarına neden olması bağlamında

çarpıcı bir örnektir. Özellikle Siad Barre rejimi döneminde uygulanan baskı politikaları temel kamu hizmetlerinden mahrum bırakılan Somali toplumunda radikalleşme zeminine katkı sunmuştur. Radikalleşen bireyler kolaylıkla El Şebab'ın militan devşirme sürecine dahil olmuşlardır.

Siyasal sistemin başarısızlığının neden olduğu kabileler arası çatışmalar El Şebab gibi radikal dinci terör örgütünün palazlanmasına imkan sağlamıştır. Somali' nin parçalanmış siyasi ve güvenlik ortamı El Şebab'ın militanları için güvenli bir sığınak olmuştur. Sözkonusu elverişli zemini kullanan El Şebab terör örgütü yerelden beslenen, bölgesel çapta operasyonlar yürüten ve küresel düzeyde üye kazanan cihatçı bir örgüt haline gelmiştir.

Somali'de devlet mekanizmasının kusurlu olmasından dolayı ortaya çıkan sosyo-ekonomik sorunların devam etmesi halihazırda terörist yapılanmalara müsait olan bölgeyi tehlikeye atacak dinamikleri artırmaktadır. Dolayısıyla Somali devletinin meşruiyetine meydan okuyarak ülkenin siyasi ve toplumsal yapısında derin yaralar açan El Şebab'a karşı koymanın en önemli adımı halkın devlet kurumlarına güven duymasını sağlayacak şekilde istikrarın tesis edilmesidir. Uzun yıllar devlet deneyiminden uzak bir şekilde yaşayan Somali halkının devlet kurumlarına inancını sağlamanın en iyi yolu ise yeni kurumların insan hakları standartlarına ve hukukun üstünlüğüne dayanmasıdır. Böylelikle Somali'de bir dönem istikrarı sağlayan İslami Mahkemeler Birliği'nin devamı olduğu düşüncesiyle halk tabanında karşılık bulan El Şebab'ın varlığını besleyen ana damarlardan biri kesilmiş olacaktır. Öte yandan Somali'de devlet kurumlarının güçsüz ve zayıf olması kaynakların ülke genelinde dağıtımını ile eğitim ve sağlık hizmetlerinin sağlanmasını da aksatmaktadır. Bu durum El Şebab'ın örgüte katılmaktan başka çaresi olmayan işsiz gençleri kolayca kazanmasına zemin oluşturmaktadır. Dolayısıyla daha çok yerelden beslenen diğer bir ifadeyle sosyal haklarından mahrum edilmiş Somalili gençlerin dezavantajlı durumlarını kullanarak arzuladığı insani sermayeyi elde eden El Şebab'a katılımı engellemek için eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve işsizliğin azaltılması gerekmektedir. El Şebab'ı besleyen koşulların ortadan kaldırılması için binlerce Somalili vatandaşın ölümüne yol açan ya da onları mülteci durumuna düşüren gıda krizlerini önleme gibi insani alanlarda da iyileştirmeler yapılmalıdır.

Somalili vatandaşların can ve mal güvenliğini doğrudan tehdit eden El Şebab'ın güç kaybetmesini sağlamaya yönelik atılacak adımlarından biri de güçlü bir devlet otoritesi himayesinde milli bir ordunun kurulması olacaktır. Birçok mensubu halk içinde gizlenen El Şebab'ın sahadaki varlığının etkisizleştirilmesi için izlenecek yöntemlerden bir diğeri ise toplum ve güvenlik birimleri arasında işbirliğinin sağlanması olacaktır. Ayrıca genişleyen terör ağı sayesinde küresel bir tehdit haline gelmiş olan örgütün fon kaynaklarının kurutulması, altyapı ve hücrelerinin ortadan kaldırılması yönünde uluslararası bağlamda güvenlik, işbirliği ve bilgi alışverişinin genişletilmesi de gerekmektedir.

Somali'nin iç savaş ve kaos ortamını güvenli bir sığınak haline getiren El Şebab'ın organizasyonel ve operasyonel kapasitesinin azaltılması ve sınırlandırılması için Somali devletinin kurumlarının rehabilite edilerek siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanması önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

ARI, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul: Alfa Yayınevi, 1999.

AKTAN, C. Can. **Değişim Çağında Devlet**, İzmir Çizgi Kitabevi, 2003.

BİNGÖL, Oktay, **Başarısız Devletler, Kavramlar, Nedenler ve Sonuçlar**, Ankara: Barış Kitabevi, 2015.

BOUDRILLARD, Jean. **Tam Ekran**, çev: Gülmez Bahadır, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

BUZAN, Barry. **People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era**, New York, Harvester Wheatsheaf, 2. Baskı, 1991.

CANPOLAT, S. İbrahim. **Gelişmekte Olan Ülkeler ve Dış Politika**, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1999.

ELMİ, Abdi Afyare. **SOMALİ Kimlik İslami Hareketler ve Barış**, çev: Zekiye Baykul, Açılım Kitap, 2012.

EDSTRÖM, Bert. **Japan and the Challenge of Human Security The Founding of a New Policy, 1995-2003**, Singapore: Institute for Security & Development Policy.

FERHAVİ, Fuat. **Stratejik Etkileşimler Arap Dünyası, Türkiye ve Afrika**, USAK Yayınları, 1. Baskı, 2015.

FUKUYAMA, Francis. **Devlet İnşası 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişimi**, çev: Devrim Çetinkasap, Remzi Kitabevi, 2. Basım, 2005.

GÖNLÜBOL, Mehmet. **Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar ve Kurumlar**, Ankara: Atilla Kitabevi, 1993.

GÖZLER, Kemal. **Devletin Genel Teorisi**, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2007.

HALDUN, İbn-i. **Mukaddime**, çev: Uludağ Süleymani İstanbul Dergah Yayınları, 2011.

HOFFMAN, Bruce. **Inside Terrorism**, New York Columbia University Press, 1998.

ISMAIL, A. Abdirashid. “Somali State Failure: Players, Incentives and Institutions”, Hanken School of Economics, Helsinki, 2010.

KEITH, Berriedale Arthur. **The Belgian Congo and the Berlin Act**, Clarendon Press, Oxford 1919.

KIVANÇ, Ümit. **Afrika Boynuzunda Ne Oldu?** Birikim Yayınları, İstanbul, 1979.

LEWIS, I.M. **A modern History of the Somali: Nation and State in the Horn of Africa**, Ohio University Press, 2016.

LOCKWOOD, Matthew. **The State They're In: Age for International Action on Poverty in Africa**, London UK: Publising, 2006.

LURAGHİ, Raimondo. **Sömürgecilik Tarihi**, çev: Halim İnal, İstanbul: E Yayınları, 2. Baskı, 2000.

M. GRİFFİTHS, M., and O'Callaghan, T. **International Relations: The Key Concepts**, London and New York: Routledge. 2002.

MACHİAVELLİ, Niccolo. **Prens**, çev: Atakay, Kemal. Can Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2008.

MANSUR, Omer, Abdala. “**The Nature of Somali Clan System**”, **The Invention of Somalia**, (ed) Ali Jimale Ahmed, The Red Sea Press INC.1995.

Marc Saint de Denoix, Renaud. **Devlet**, çev: Yerguz, İsmail. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları 2004.

MARTIN, Gus. **Terörizm Kavramlar ve Kuramlar**, çev: İhsan Çapçioğlu, Bahadır Metin, Ankara, Adres Yayınları, 1. Baskı, 2017

NOTTEN, van Michael. **The Law of Somalis**, Trenton, Red Sea Press, 2005.

NOTHOLD, Stuart. **Fields of Fire: An Atlas on Conflict**, Londra, Matador Pres, 2008

ORAN, Baskın. **Türk Dış Politikasında Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, İstanbul: İletişim Yayınları, 22. Baskı, 2018.

ÖZCAN, Ahmet. **İnsanlığımız ve Jeostratejik Gerçekler Işığında Somali**, İstanbul ARI Hareketi Yayınları, 2011.

ÖZKAN, Mehmet. **Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası**, SETA Yayınları, 2014.

ÖZLÜK, Erdem. **Uluslararası İlişkilerde Devlet: Tanım, Teori ve Devlet İstisnacılığı**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2. Baskı, 2014.

PAZARCI, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk Dersleri II**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989.

PLATON. **Devlet**, çev: Eyüboğlu Sebahattin, Cimcoz Ali M, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1999.

ROTBURG, I Robert. **When States Fail: Causes and Consequences**, New Jersey USA: Princeton University Press, 2004.

SANDER, Oral. **Siyasi Tarih (İlk Çağlardan 1918'e)** Ankara, İmge Kitabevi, 2000.

SIRADAĞ, Abdurrahim. **Sahra –Altı Afrika’sında Terörist Grupların Yükselişi Boko Haram ve Eş- Şebab**, çev: Handan Öz, SETA Vakfı Yayınları, 2015.

SOLOMON, Hussein. **New Security Challenges Terrorism and Counter-Terrorism in Africa Fighting Insurgency from Al Shabaab, Ansar Dine and Boko Haram**, (ed.) Stuart Croft, Publisher: Palgrave Macmillan 2015.

ŞAHİN, Adil. **Batılı Anlamda Özgürlük Versus İktidar**, Celepler Matbaacılık ve Dağıtım, Trabzon, 2014.

TAYLAN, Nejat. **Somali Tarihine Kısa Bir Bakış ve Geçmişte ve Bugün Türk-Somali İlişkileri**, İDİM (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Devlet İşletmeciliği Araştırma ve Uygulama Merkezi) Yayın: 4, İstanbul, 1987

YEŞİLTAŞ, Murat. DURAN, Burhanettin. **ORTADOĞU’DA DEVLET DIŞI SİLAHLI AKTÖRLER, Terör Örgütleri, Milisler, Vekil Güçler**, SETA Yayınları.

ZARTMAN, William. **“Introduction: Posing the Problem of State Collapse” Collapsed States**, ed.I William Zartman, Londra: Lynne Rienner Publishers, 1995.

Makaleler

AÇIKMEŞE, AKGÜL Sinem. “Algı mı Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçeklikte Güvenlik Tehditleri” **Uluslararası İlişkiler**, Vol.8, No.30, 2011, ss. 43-73.

AFOLABI, Muyiwa. “ Concept of Security” **ResearchGate**, 2015, ss.1-11.

AHMED, I. Ismail. “ The Heritage of War and State Collapse in Somalia and Somaliland: Local Level Effects, External Interventions and Govenance Reconstitution” **Reginald Herbold Green Institute of Development Studies**, 1998, pp.113-127.

ANDERSON, M. David. and MCKNIGHT, Jacob. “Understanding Al-Shabaab: Clan, Islamjıpu and Insurgency in Kenya”, **Journal of Eastern African Studies peer review, Special Issue ‘Pirates & Preachers**, 2015, pp.536-557.

AĞIR, Sarper. Bülent. ve ARMAN, Necip Murat. “Deepening of Security Conception and Violent Non-State Actors as the Challengers of Human Security, Adnan Menderes University, **Journal of Institute of Social Sciences**, Vol.1,Issue.1, ss.105-116.

AKSU, Muharrem. TURHAN, Faruk. “ Yeni Tehditler Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik” **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt.4, Sayı.2, 2012, ss.69-80

ALI, M. Abdisaid. “The Al-Shabaab Al- Mujahidiin- A Profile of the First Somalia Terrorist Organization”, **Institut für Strategie-Politik Sicherheits und Wirtschaftsberatung**, Berlin, ss.10.

ANZALONE, Christopher. “Al-Shabaab in Somalia: The Resilience of al –Qaeda’s East African Affiliate”, Aaaron Y.Zelin (edt) , **HOW AL-QAEDA SURVIVED DRONES, UPRISING AND THE ISLAMIC STATE, The Natura of the Current Threat**, The Washington Institute for Near East Policy, 2017, ss. 67-77.

ARSLAN, Zühtü. “The Fragile Balance Between Security and Human Rights”, **Security Sector Governance: Turkey and Europe**, Ümit Cizre, İbrahim Cerrah (ed), DCAF-TESEV Series in Security Sector Studies-4, TESEV Yayınları, 2008, ss. 25-43.

ARSLANEL, M. Nazan. ve ERYÜCEL, Ertuğrul. “ Modern Devlet Anlayışının Felsefi Temelleri”, **Atatük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,2011, ss.1-20.

ARTOKÇA, İzzettin. Eş Şebab Terör Örgütü Somali” **Tasam**, ss.1-17.

AXWORTHY, Llyord. “Canada and Human Security: The Needed for Leadership”, **International Journal**, Vol.52, No.2, 1997, ss.183-196.

BALDWIN, David. “ Security Studies and End of Cold War” **World Politics**, Volume. 48, Issue 1,1995, ss.117-141.

BARNES, Cedric.” The Somali Youht League, Ethiopian Somalis and Greater Somalia Idea”, **Journal of Eastern African Studies**, 2007, pp. 277-291.

BUZAN, Barry. and Ole, Waever. “ Slippery? Contradictory? Sociologically Untenable? The Copenhagen School Replies” **Review of International Studies**, Vol.23, No.2, 1997, ss. 241-250.

BATIR, Kerem. “Uluslararası Hukukta Devlet ve Başarısız Devletler: Somali Örneği”, **ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi** 2(4), 2017, ss. 81-102.

BAYSAL, Başar ve LÜLECİ, Çağlar. “ Copenhagen School and Securitization Theory” **Güvenlik Stratejileri**, Sayı.22, ss. 61-96.

BEZEN, Balamir Coşkun.” Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme: Değişen Güvenlik Ortamı, Zorluklar, Fırsatlar ve Meydan Okumalar” Tayyar Arı (der.), **Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2 Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar**, 2014, ss.179-203.

BHATTACHARJEE, Dhruvajyoti. “Challenges to the Concept of Human Security”, **Indian Council of World Affairs**, 2008, ss.1-25.

BİLGİN, Pınar. “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, **Stratejik Araştırmalar**, 8(14), Ocak 2010, ss.30-53.

BİLGİN, Pınar. “Individual and Societal Dimensions of Security” **International Studies Review**, 2003, ss. 203-222.

BİLGİN, Pınar. “The Security Sector in Theory and Practive: From “Stat Centered” Security to “Citizen- Centered” Security? “ New Security”, **Security Sector**

Governance: Turkey and Europe, Ümit Cizre, İbrahim Cerrah (ed.), DCAF-TESEV Series in Security Sector Studies-4, TESEV Yayınları, 2008, ss. 43-62.

BİNGÖL, Oktay. “Somali’de Barış ve Kalkınma Sürecinde Türkiye’nin Rolü”, **İnternet Akademik Bakış Makale**, 2013, ss. 81-106.

BOSOLD, David. Werthes, Sascha. “Human Security in Practice: Canadian and Japanese Experiences” **Internationale Politik und Gesellschaft/International Politics and Society**, Vol.1,2005, ss.84-101.

BRAUCH, Günter Hans. “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü” **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, Sayı 18, 2008, ss.1-47.

BROOKS, Enhenreich Rose. “Failed States, or the States as Failure”, Georgetown University Law Center, 2005, ss.1159-1196.

BUZAN Barry. “New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century” **International Affairs Royal Institute of International Affairs**, 1944, Vol. 67, No.3, ss. 431-451.

BUZAN, Barry.” “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi” Mustafa Aydın, et. al. (der). **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, ss. 323-337.

BÜYÜK, Celal. “Devlet ve Toplumsal Rolü”, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, Sayı 4, 2003, ss. 101-112.

CARMENT, David., and GAZO, J. John. Prest, Stewart. “Risk Assesment and State Failure” **Global Society**, Cilt.21, Sayı.1, 2007, ss.47-69.

CHRISTO, George. “The European Union’s Human Security Discourse: Where Are We Now?” **European Security**, Vol.23,No.3, 2014, ss. 364-381.

CLARKE, Walter. “Somalia and Future and Humanitarian Intervention”, *Foreign Affairs*, No: 75, Mart 1996, ss.70-85.

Countering Al-Shabaab Propaganda and Recruitment Mechanisms in South Central Somalia, UNSOM, ss.1-32.

DALBY, Simon. “Güvenlik ve Çevre Bağlantılarına Yeniden Bakmak”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, Sayı 18 2008, ss. 179-195.

ELMI, Afyare and BARISE, Abdullahi. “The Somali Conflict: Root Causes, Obstacles and Peace-building Strategies”, **African Security Review** 15, sayı 1, 2006, ss.32-54.

EMİNOĞLU, Ayça. “Uluslararası Politikada Devletlerin Tanınması: Ayrılma ile Ortaya Çıkan Devletlerde Tanınma Sorunu”, **KTÜ SBE Sosyal Bilgiler Dergisi**, 2015, ss.123-141.

ENGLEHART, A.Neil. “State Capacity, State Failure and Human Right”, **Department of Political Science, Bowling Green State University**, 2009, ss. 163-180.

ERDEM, İ. Engin. “Environmental Security in the Context of Human Security Concept”, **Akademik Bakış**, Cilt.10, Sayı.19, 2016, ss. 255-259.

ERGİL, Doğu. “Uluslararası Terörizm” **Ankara SBF Dergisi**, Cilt:47, Sayı:3, 1992, ss.140-143.

ERGÜL, Nihal. “Yeni Güvenlik Anlayışı Bağlamında Birleşmiş Milletlerin Rolü ve Uygulamaları” Atilla Sandıklı (ed), **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri**, Bilgesam Yayınları, 2012, ss.164-208.

ETSY, C. et.al.,“State Failure Task Force Report: Phase II Findings”, **Environmental Change and Security Project Report**, 1999, ss.49-72.

FANUSIE, J. Yaya. and ENTZ, ALex “Al-Shabaab Financial Assesment” **Center on Sanctions&Illicit Finance**, 2017, ss.1-23.

FEDERICKE, J. Arends, M. “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde Güvenlik Kavramı” Mustafa Aydın et. al. (der.) **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, ss.199-223.

FOREST, James. Meservey, Joshua. Countering the al-Shabaab Insurgency in Somalia: Lessons for U.S. Sprecial Operations, Report14-1, **JSOU Press**, 2014, ss.1-145.

GERALD, B. Helman B. and RATNER, R. Steven, **Saving Failed States**, Foreign Policy, No:89, 1992-1993 Winter, **Slate Group LLC.**, pp.3-20.

GÜLİSE Gökçe, ve GÜLİSE, Orhan. “Suriye Sorunu: ‘Başarısız veya Çöken Devlet’ Modeli Türkiye İçin Suriye Politikasında Uluslararası Kamuoyunu Harekete Geçirmenin Bir Aracı Olabilir Mi?” **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, ss.179-200.

GÜNEL, Kamil. “Siyasal Coğrafya’da Yeni Yaklaşımlar”, **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı.30, İstanbul, 1995, ss. 457-461.

HANG, Thı Thuy Nguyen. “Changess in the Security Agenda: Critical Security Studies and Human Security the Case of China, **The Romanian Journal of Society and Politics**, ss.103-117.

HATALEY, S.T. Nossal and RICHARD, Kim. “The Limits of the Human Security Agenda: The Case of Canada’s Response to the Timor Crisis” **Global Change Peace&Security**, Vol.16, No.1, 2004, ss. 5-17.

HELD, David. "Climate Change, Migration and the Cosmopolitan Dilemma" **Global Security**, 2016, ss. 237-246.

HELK, Dan. "Human Security: Relevance and Implications" **Parameters**, Cilt.35, 2005, ss.91-106.

HERBST, Jeffrey. "Responding the State Failure Africa" **International Security**, Vol: 21, No:3, 1997, ss. 120-144.

TRACHSLER, Daniel. "Human Security Genesis, Debates, Trends", **CSS Analysis in Security Policy**, No.90, 2011, ss.1-3.

AKTÜRK, Hüseyin. "Somali Korsan Krizi" **USAK Raporları**, 2008, ss.1-5.

IDEAN Salehyan and GLEDITSCHI, Skrede Kristian. "Refugees and the Spread of Civil War", **International Organization**, 2006, ss. 333-366.

GOLDSTONE, A. Jack. et.al., State Failure Task Force Report: Phase III Findings, 2000, ss.1-255.

YOO, John. "Fixing Failed States" **California Law Review**, Vol.99, 2011, ss. 95-149.

JOHN, Di Jonathan. "Conceptualisin the Causes and Consequences of Failed States: A Critical Review of the Literature", **CRISE WORKING Paper** No. 25, January 2008, ss.1-54.

KALDOR, Mary. "Human Security: A Relevant Concept?" **Politique Etrangere, I.F.R.I**, 2006, ss. 901-914.

KANAT, Selim. et.al. "Human Security and Combating Against Terrorism", **Suleyman Demirel University The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences**, Vol. 21, ss. 567-588.

KARAÇUKA, Mehmet ve ÇELİK, Necmettin. “Kırılgan-Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 19/1, 2017, ss. 20-41.

KAYA, Sezgin. “Uluslararası Terörizmin Gelişimi ve Dini Motivasyonlu Terör Olgusu”, **U.U. International Journal of Social Inquiry/U.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 10, 2017, ss.53-79.

KEOHANE, O Robert. Nye, S. Joseph. “Power and Independence Revisited” **The MIT Press**, Vol. 41, No.4,1987, ss.725-753.

KHAGRAM, S. et.al., “From the Environment and Human Security to Sustainable Security and Development” **Journal of Human Development**, Vol.4, No. 2, 2003, ss. 289-313.

KHAYRE, M. Ali Ahmed. “Somalia: An Overview of the Historical and Current Situation”, **SSRN Elektronik Journal**, April, 2016. ss.1-50.

KIŞ, Alexandru. “The Operatinalizations of the Human Security Concept” **Revista Romana de Geografie Politica**, 2010, ss. 254-266.

KRAUS, Keith. “Toward a Practical Human Security Agenda”, **Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces**, (DCAF), 2007, ss.1-17.

LAMBACH, D. Debiel, T. ”State Failure Revisited I: Globalization of Security and Neighborhood Effects” INEF Report 87/2007.

Lewis, M.I. “The Politics of the 1969 Somali Coup”, **The Journal of Modern African Studie**, vol.10, no.3,1972, pp. 383-408.

MILLER, Benjamin. “The Concept of Security: Should it be Redefined”, **Journal of Strategic Studies**, Vol.24, No.2, 2001, ss. 13-42.

NEWMAN, Edward. “The ‘New Wars’ Debate: A Historical Perspective Is Needed” **Security Dialogue**, Vol.35, No. 2, 2004, ss.173-189.

Notions of Security, “Shifting Concepts and Perspectives” **Transnational Security, Terrorism and the Rule of Law Project**,2007, ss.1-85.

ORAKÇI, Serhat. “Somali Silahların Gölgesinde 26 Yıllık İstikrar Arayışı” **İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER) Analiz** 25, 2018, ss.1-34.

ORALI, Şevket A.”Ütopya ve Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt.3, Sayı.10, ss.3-52.

OTTOWAY, M. and MAIR, S. “States and Risk and Failed State”, **German Institute for International and Security Affairs**, 2004, ss.1-9.

ÖZDEMİR, Özlem ve Emrah. “Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik” **Güvenlik Stratejileri**, 2014, ss. 113-145.

ÖZTÜRK, Zerrin Ayşe. “Uluslararası İlişkilerde Güvenliği Yeniden Düşünmek” Tayyar Arı (der.), **Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2 Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar**, 2014, ss. 149-179.

ÖZTÜRK, Mehmet. “Somali: Bir Ulusun Yok Oluşu ve Türkiye’nin İnsani Yardım Girişimi”, **ORSAM Yayınları**, Rapor no:67, 2011, ss.1-31.

PAPE, Utz. Wollburg, Philip. “Impact of Drought on Poverty in Somalia” **Policy Research Working Paper, Word Bank Group**, 2019, ss.1-23.

STEWART, Patrick. “Weak States and Global Threats: Fact or Fiction?” **The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institute of Technology**, 2006, ss. 27-53.

PEKTAŞ, Uğur. ve ATEŞ, Davut. “Uluslararası İlişkilerde Kırılgan Devlet Söylemi: Nedenleri ve Yaklaşımlar” **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 39**, 2018, ss.1-14.

RAPOPORT, C. David. “The Four Waves of Rebel Terror and September 11”, **Journal of Terrorism and Political Violence**, ss.1-18.

ROSS, Gartenstein Daveed The Strategic Challenge of Somalia’s Al Shabaab Dimensions of Jihad” Middle East Quarterly Fall 2009, ss. 25-36.

SANDIKLI, Atilla. “Terörün Geldiği Yeni Boyut, Işid Örneği” **Bilgesam Raporu**, No.67, 2015. ss.1-78.

SCHMALENBACH, Kirsten. “Preventing and Rebuilding Failed States”, **ResearchGate**, 2009, ss.231-256.

Türkiye ve Somali: Yardımların Barışa Hizmet Etmesi, **SaferWorld ve İstanbul Politika Merkezi**, 2015. ss.1-20.

SHANK, Michael. “Understanding Political Islam in Somalia” , **Contemporary Islam**, No.1, ss. 89-103.

SHINN, David. “Al Shabaab’s Foreign Threat to Somalia”, **Foreign Policy Research Institute**, 2011, ss.203-215.

SHINODA, Hideaki. “The Concept of Human Security: Historical and Theoretical Implication” **IPSHU English Research Report**, No:19, 2004, ss.5-22.

SHURIYE, O. Abdi. “Al- Shabaab’s Leadership Hierarchy and its Ideology” **Academic Research International**, Vol: 2 No:1, 2012, ss.1-12.

TADJBAKSHI, Sharhrbanou. "Human Security: Concepts and Implication with and Application to Post-Intervention Challenges in Afganistan, **Center for Peace and Conflict Resolution, Sicences Po**, 2005, ss.1-77.

TARAKE, Gebru. "The Ethiopia-Somalia War of 1977 Revisited" **International Journal of African Historical Studies**, Cilt:33, Sayı: 3, 2000, pp. 635-667.

TARNOGORSKI, Rafal. "Human Security: Reactivation on an Idea? **The Polish Institute of International Affairs (PISM) Strategic File**, No.2, 2013, ss. 1-4.

THRER, Daniel. The "failed state" and International Law", **International Review of the Red Cross**, No.836,1999, pp. 731-761.

ULLMAN, H. Richard. "Redifining Security"International Security, **The MIT Press**, Vol:8, No.1, ss.129-153.

United Nations Development Programme, "Fact Sheet: Somalia Human Development Report 2012", 2012, ss.1-240.

United Nations Development Programme, Human Development Report 1994, **New York and Oxford, Oxford University Press**, 1994.

VILKKO, Valter. "Al-Shabaab: From External Support to Internal Extraction" **Upsala University Department of Peace and Conflict Research**,2011, ss.1-36.

WAEVER, Ole. "Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi" **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt.5, Sayı.18., 2008, ss.151-178.

WALLE, van de Nicolas. "The Economic Correlates of State Failure: Taxes, Foreign Aid, And Policies", **When States Fail? Causes and Consequences**, (Ed). Robert Rotberg, Princeton University Press, 2004, ss. 94-116.

WEBER, Annette. “Eş Şebab Allahsız Gençlik” **Afrika’da Cihatçılık Yerel Sebepler Bölgesel Büyüme, Uluslararası İşbirliği**,(edt.)Guido Steinberg & Annette Weber, ORDAF Rapor, 2016, ss. 21- 45.

WIBOWO. Prihandono and ZAMZAMY, Ahmad. “Failed State and Threats to Human Security” **International Journal of Humanities, Arts and Social Sciences**, 2015, ss. 140-146.

WISE, Rob. “Al Shabaab”, **CSIS (Center for Strategi& International Studies)**, 2011, ss.1-13.

WOLFERS, Arnold. “National Security As An Ambiguous Symbol”, **Political Science Quartely**, Vol:67, No:4,1952, ss.481-502.

WULF, Herber. “Challenging the Weberian Concept of the State: The Future of Monopoly of Violence” **The Australian Center for Peace and Conflict Studies Occasional Paper Series**, No.9, 2007.

YALÇIN, Melahat. “Türkiye Somali İlişkilerinde Eş Şebab Örgütünün Etkisi” **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, Cilt.4, No.2, 2016, ss.17-49.

YILMAZ, Kamil. “Ülke Savunmasından Küresel Dini İstismar Eden Terörizme: “Eş Şebab Örneği ve Türkiye Açısından Yansımaları” **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi**, 2014, ss. 27-48.

YILMAZ, SAİT. “Başarısız Devlet”,

https://www.academia.edu/38777759/Ba%C5%9Far%C4%B1s%C4%B1z_devlet.

YORULMAZ, Murat. “Değişen Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde “Değişmeyen Güvenlik Paradoksu”, **Balkan Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Cilt.3, Sayı.1, 2014, ss.130-135

Diğer Kaynaklar

“Afrika: Somali Kaosa Teslim” *Düşünce Gündem*, 25.05.2010

Abdirahman Aynte Ali, “The Anatomy of al- Shabaab”

[https://tr.scribd.com/doc/34053611/The-Anatomy-of-Al-Shabaab-by-Abdi-Aynte July 08 2010](https://tr.scribd.com/doc/34053611/The-Anatomy-of-Al-Shabaab-by-Abdi-Aynte-July-08-2010).

Birikim Dergisi, “Afrika Boynuzu”

[https://www.birikimdergisi.com/images/UserFiles/images/Spot/70/45/afrika_boynuzu .pdf](https://www.birikimdergisi.com/images/UserFiles/images/Spot/70/45/afrika_boynuzu_.pdf) .

ADDAWE, Hussein Dahir. “*Somali’de Avrupalı Sömürgeciler ve Direniş Hareketleri (1885-1999)* (Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Al Shabaab Islamists Suspected in deadly Ugandan World Cup bombings, **The Telegraph**, 16 Nisan Salı.

Al Shabab in Somali, **Council on Foreign Relations**, 3 May 2019.

Ali, Mohamed Fuad. B.A. “The Somali Clan System: A Road Map to Political Stability in Somalia” (Master Thesis) Texas State University, 2016.

Al-Shabaab: Who are the East African jihadi group and what are their goal, **Independent**, 15 Ocak Salı.

AMISOM African Union Mission in Somalia, <http://amisom-au.org/>.

AYDIN, Hasan. Avrupalıların Karanlık Yüzü: Sömürgecilik, **AFAM**.

“Baharat Ülkesi Somali”, <http://www.moment-expo.com/baharat-ulkesi-somali>

Charter of United Nations, No:51.**Repertory of Practice of United Nations Organs**

<http://legal.un.org/repertory/art51.shtml>

Charter United Nations, no:2/4 **Repertory of Practice of United Nations Organs**

<http://legal.un.org/repertory/art2.shtml>

Cibuti Saldırısını El- Şebab Üstlendi, **Hürriyet**, Güncellenme 28.03.2014.

Claire Felter, Jonathan Masters, Mohammed Aly Sergie, “Al Shabaab” **Council on Foreign Relations**, 31 January 2019.

COŞAR, Hümeyra. Etiyopya-Somali Arasındaki Ogedan Sorunu,(Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Countering Al-Shabaab Propaganda and Recruitment Mechanisms in South Central Somalia

https://unsom.unmissions.org/sites/default/files/countering_alshabaab_propaganda_and_recruitment_mechanisms_report_final_-_14_august_2017.pdf (E.t.23.01.2019)

Doğu Afrika, İslam’ın Güney Siperidir, **VOA Asyanın Sesi**,Son Güncellenme 19 Mart 2018.

El Şebab Kenya’yı Hedef Alarak Uluslararası Propagandayı Hedefliyor **Haberler.Com** 23 Ocak 2019.

El Şebab’tan Kenya’ya yeni saldırı:12 kadın kaçırıldı, **BBC**, 17 Haziran 2014.

Eş Şebab Terör Örgütü **Gazete Mecra**, 10 Temmuz Salı.

EYÜPOĞLU, Rasim. “Somali’de tarafların hakimiyet alanları ve son durum analizi” **Mepa News**, <https://www.mepanews.com/somalide-taraflarin-hakimiyet-alanlari-ve-son-durum-analizi-18142h.htm> (E.t. 25.01.2019).

Fighting Terrorism at Gleneagles” **New York Times**, 8 July 2005.

FRANCESCO. Cecon, “International Security and “Failed States”: A Cause for Concern? <https://www.e-ir.info/2014/07/25/international-security-and-failed-states-a-cause-for-concern/> E.t.22.02.2019.

FURLOW, Bennett Richard. “ The Spectre of Colony: Colonialism, Islamism, and State in Somali” Arizona State University.

GALVIN, Kate “How Al-Shabaab is Using Twitter For Terrorism” <https://www.mic.com/articles/66443/how-al-shabab-is-using-twitter-for-terrorism#.XaWqKmuN3> (E.t.23.01.2019).

Global Trends: Forced Displacements in 2015”, UNHCR, <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html> E.t.01.12.2018

GÜNEŞ, Nasrettin. “Somali İnsani Müdahalesi”, İlim ve Medeniyet 9 Aralık 2017

MARUF, Harun. Inside Al-Shabaab: The Secret History of Al-Qaeda’s Most Powerfully Ally, <https://www.westminster-institute.org/events/harun-maruf/> (e.t.21.01.2019).

https://www.cgdev.org/sites/default/files/archive/doc/books/weakstates/Full_Report.pdf
E.t. 01.12.2018.

Somalia website. <https://villasomalia.gov.so/en/>

“Somali'nin Yeşil Zehri: Gat” **Milliyet**, 12.12.2018.

Human Security Now Commission of Human Security, New York 2003.

ILMI, Ali Ahmed. “The History Social Movement is Somali Through the Eyes of Our Elde within a Diasporic Context” (PHD Thesis) Toronto University.

KALIN, İbrahim. Failed State, Weak Governments: A Global Threat, **Daily Sabah** 3 Şubat 2015.

KAMBERE, Geoffrey. “Financing Al- Shabaab: The Vital Port of Kismayo”, GlobalEcco <https://globalecco.org/financing-al-shabaab-the-vital-port-of-kismayo> (E.t.18.01.2019).

Kara Afrika'nın Kara Bahtı: Sömürge Dönemi ve Somali Korsanları, **Radikal** 23 Mart 2009.

KARAÇAM, Serra. “Eş Şebab ve Doğu Afrika'da Güvenlik Krizi”, **Aljazeera** 23 Ekim 2013.

KENDIE, Daniel. “The Impediments to Building the Common Infrastructure in the Horn of Africa” , http://www.hafrica.com/docs/Impediments_common_Infustrature.pdf E.t.02.01.2019.

Kenya attack death toll rises to 21 as suspects hunted down, **Aljazeera**, 17 Haziran 2019.

KURTBAĞ, Ömer. Amerikan Yeni Sağ ve Dış Politika: Hegemonya Ekseninde Bir Analiz, Usak Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2010.

MAHMUD, A. Osman. “İç Çekişme İle Sahadaki Kayıp Arasında Şebab Hareketi” **AlJazeera Türk**, 4 Ocak 2014.

Maszka, Edward John. “A Strategic Analysis of Al Shabaab, Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for a PHD, Bournemouth University.

Millenium Development Goals 2015”, UNDP,
[http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf) E.t.01.12.2018

Ministry of Foreign Affairs Japon, Policy Speech by Prime Minister Keizo Obuchi at the Lecture Program hosted by the Institute for International Relations, Hanoi, Vietnam, 1998, <https://www.mofa.go.jp/region/asiapaci/asean/pmv9812/policyspeech.html>.

PEARLMAN, Lindsay. “Tweeting to Win: Al Shabaab’s Strategic Use of Microblogging” **The Yale International Studies**, November 2012.

FURLOW, Bennett Richard. “ The Spectre of Colony: Colonialism, Islamism, and State in Somali ” Arizona State University, A Dissertation Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy.

ROTBURG, I. Robert. “Failed States, Colapse States, Weak States: Causes and Indicators”
<https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/statefailureandstateweaknessinatimeofterror.pdf> E.t.13.11.2018.

Somali’de BAE Konvoyuna Saldırı, **Hürriyet**, 6 Haziran 2015.

Somalia’s al-Shabaab Carries out Attack on Military Base, **BBC**, 23 July 2018.

“Somali Dosyası: Somali’ye Dair Her Şey” **Stratejik Ortak**, 29 Nisan 2018.

Sömürgeci Güçler Bir Ülkeyi Nasıl Kaosa Sürükledi, <https://gelenek.org/somali-somurgeci-gucler-bir-ulkeyi-nasil-kaosa-surukledi/>

State Failure Task Force Report: Phase III. Building, 2000, s.5.
<https://sites.hks.harvard.edu/fs/pnorris/ Acrobat/stm103%20articles/StateFailureReport.pdf> E.t.28.11.2018

TANDOĞAN, Muhammed. “Eş Şebab Örgütü’nün Anatomisi” **AFAM**.

The New York Times. (1992, December 5). *Mission to Somalia; Transcript of President's Address on Somalia*. Retrieved November 15, 2017, from The New York Times:<https://www.nytimes.com/1992/12/05/world/mission-to-somalia-transcript-of-president-%20s-address-on-somalia.html>.

MCCHONNEL, Tristan. “5 Reasons Al Shabaab Militants Attacked Kenya”, **Globalpost**, 21 September 2014.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/>

United Nations and Somalia 1992-1996, United Nations Department of Public Information, 1996.

Peace Research Center, “United Nations Security Council, Resolution 733 (1992), S/RES/733 (1992), 23 Ocak 1992.” <http://hrlibrary.umn.edu/peace/docs/scres733.html>.

Walling, C. B. (2013). *All Necessary Measures: The United Nations and Humanitarian Intervention*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

WEINSTEIN, M. Jeremy., PORTER, Edward John. and EIZENSTAT, E.Stuart. “On the Brink: Weak States and US National Security”, Center for Global Development Report, May 2004.

World Development Report 2011” World Bank Report, Chapter 2, 2011.

